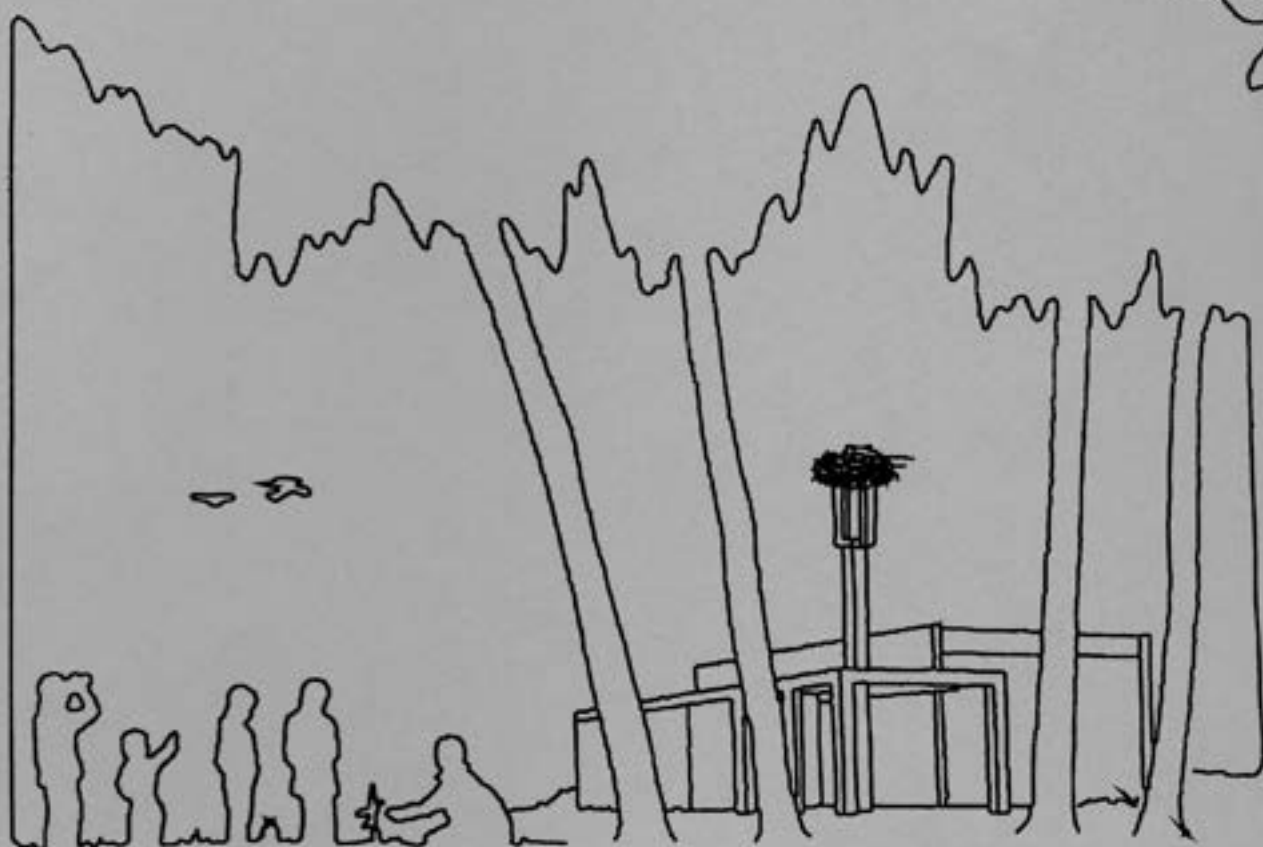

Broedvogelinventarisatie Dommelbeemden.

2002

Inventarisatie van de Dommelbeemden in de
gemeente Veldhoven.

IVN vereniging voor natuur- en milieueducatie

Inhoud.

Hoofdstuk	Pagina
Inleiding.	3
1. Het onderzochte gebied.	4
1.1 Typering van het gebied.	
1.2 Ontwikkelingen.	6
2. Opzet van de broedvogelinventarisatie.	7
3. Resultaten.	8
4. Soortbespreking	
4.1 Broedvogels in 2002.	11
4.2 Overige broedvogelsoorten.	23
4.3 Verdwenen en verschenen soorten.	25
4.4 Vogelgroepen volgens Sierdsema.	26
4.5 Soorten per biotoop.	28
5. Conclusies en aanbevelingen	30
Literatuurlijst.	33
Bijlagen.	34
• Lijst waargenomen soorten als niet broedvogel.	35
• Historische kaart 1850	
• Historische kaart 1900	
• Historische kaart rond 1960	
• Streefbeeld inrichting Dommeldal	
• Soortkaarten broedvogels 2002	

Inleiding.

Voor u ligt het resultaat van een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in het Dommeldal van de gemeente Veldhoven.

Het was aanvankelijk de bedoeling deze inventarisatie uit te voeren in 2001. De MKZ-crisis leidde ertoe dat het gebied werd gesloten en de inventarisatie gestaakt moest worden.

Gezien de duur van de crisis was een gedegen onderzoek in 2001 niet meer mogelijk en is besloten om de inventarisatie in 2002 te laten plaatsvinden.

De aanleiding tot het onderzoek is drieledig.

In zowel 1983 als 1993 is een broedvogelonderzoek in de Dommelbeemden uitgevoerd. De bevindingen van beide onderzoeken toonden aan dat er nogal wat verschuivingen in de vogelpopulatie hadden plaatsgevonden. Daarom leek het een goed idee te onderzoeken of deze trend zich had doorgezet en op welke wijze.

Sinds het onderzoek van 1993 is er veel veranderd in de Dommelbeemden. De Vereniging Natuurmonumenten heeft er gronden aangekocht en de gemeente Veldhoven heeft vrijgekomen pachtgronden ingeplant. Er zijn poelen gegraven en houtsingels aangeplant. Het beheer van het gebied is drastisch gewijzigd en de natuur mag er, waar mogelijk, zijn gang weer gaan. De verwachting was dat al deze positieve veranderingen de vogelbevolking ten goede zouden komen en deze verwachting is ook bewaarheid.

Echter, het onderzochte gebied staat onder grote druk. Recent zijn (weer) plannen ontwikkeld tot het nemen van verkeerstechnische maatregelen met betrekking tot een ontsluitingsweg van Eindhoven naar België (de N69). Deze ontsluitingsweg moet vanaf de A67 dwars door het Dommeldal en het dal van de Keersop richting Lommel gaan lopen. Als deze plannen gerealiseerd gaan worden zal dat leiden tot een onherstelbare aantasting van het beekdal, niet alleen in Veldhoven maar ook verder stroomopwaarts.

Dit rapport is tot stand gekomen door de activiteiten van de vogelwerkgroep van het IVN Veldhoven/Vessem.

De vogelwerkgroep wil door vogelinventarisaties het broedvogelbestand van een gebied in kaart brengen. Aan de hand van ecologische vogelgroepen kunnen vergelijkingen worden gemaakt met referentiegebieden met als doel de beheersmaatregelen hierop aan te passen. Dit rapport is daarom mede bestemd voor partijen die in het buitengebied werkzaam zijn, zoals het waterschap, gemeenten, terreinbeheerders etc. adviseren.

De IVN leden die hebben meegewerkt aan dit onderzoek zijn:

Peer van den Akker

Maria Baselmans

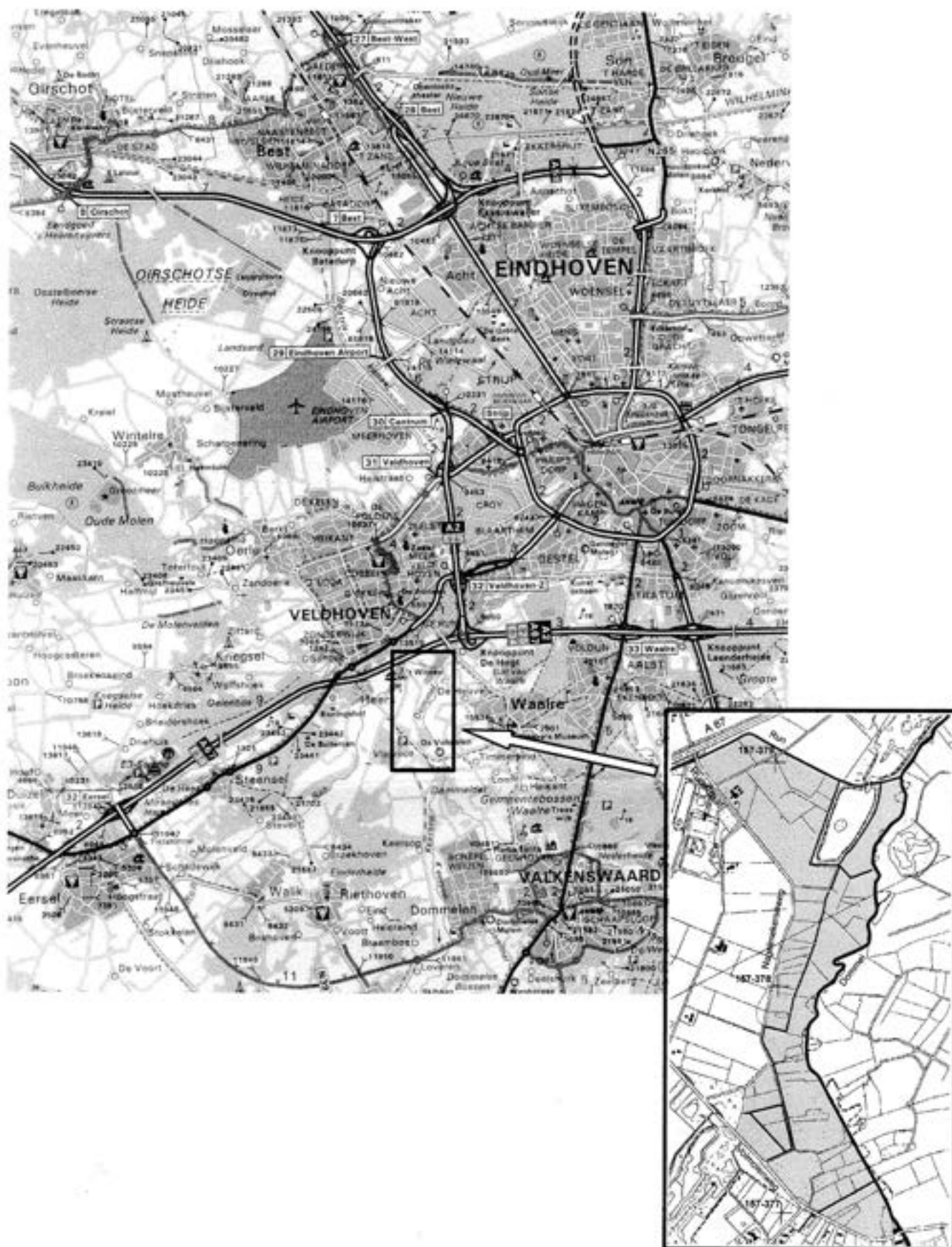
Bep Janssen

Theo Kampshof

Heine van Maar

Wilma Meurs.

IVN Veldhoven/Vessem,
December 2002.

Ligging inventarisatiegebied

KAART 1

1. Het onderzochte gebied.

1.1 Typering van het gebied.

Het Veldhovense Dommeldal ligt dicht tegen de stedelijke regio Eindhoven en Veldhoven. De snelweg A67 vormt een barrière tussen enerzijds de bebouwing van Veldhoven ten noorden en anderzijds het betrekkelijk gave landelijke gebied ten zuiden van deze weg. Dit landelijke gebied bestaat uit het beekdal van de Dommel en de Run met daartussen hogere gronden met enkele vennen.

Het Veldhovense Dommeldal vertoont nog veel van de historische verkaveling van rond 1850. Op de historische kaart is te zien dat het zandpad, de Nagelmekerseweg, ook toen al aanwezig was. Het pad vormt een natuurlijke overgang tussen het beekdal aan de oost- en de heide aan de westzijde. Het beekdal bestond uit smalle percelen hooiland die loodrecht op de beek gesitueerd waren. Vooral dit oude verkavelingspatroon is hier nu nog terug te vinden. Helaas is veel van de bijbehorende begroeiing verdwenen. Te denken valt dan aan perceelsafscheidings in de vorm van houtwallen, kleine bosjes met geriefhout, overhoeken met ruigten. De gronden waren tot voor kort in agrarisch gebruik. Door het intensieve karakter hiervan is door de jaren heen steeds meer van de oorspronkelijk begroeiing verdwenen. Diepe sloten hebben het gebied ontwaterd. Gelukkig komen nog enkele wat grotere particuliere hakhoutbosjes voor. Bijzonder is een hakhoutperceel langs de Volmolenweg dat ook al aanwezig was rond 1850. De hakhoutbosjes hebben o.a. gezorgd voor behoud van de kleinschaligheid in het landschap.

De sloot langs de Nagelmekerseweg bevat veel kwelwater maar voert dit kwelwater helaas te snel af. Voor alle sloten in het gebied geldt dat zij te diep zijn om het kwelwater nog tot aan het maaiveld te laten komen.

De Dommel zelf is grotendeels onvergraven gebleven, wat aan het beekdal een hoge belevingswaarde geeft. Alleen het deel stroomafwaarts vanaf de Volmolen in het zuiden is gekanaliseerd. Oude meanders van de vroegere loop liggen op Waalres grondgebied. Waar de Dommel meandert liggen rietzones en zandige oevers.

De beek de Run stroomt ter hoogte van de visvijvers in de Dommel. De eerder genoemde topografische kaart van 1850 laat zien dat de Run stroomde door de voormalige heide en doorsnijdt hier een zandrug om de Dommel te kunnen bereiken. De aangrenzende arme zandgronden waren niet geschikt voor hooilandjes en ontbreken dan ook bij de Run.

De visvijvers aan de monding van de Run zijn ontstaan doordat hier in de jaren zestig zand werd gewonnen. De visvijvers zijn in particulier bezit en vormen, mede door de rust en de aantrekkelijke begroeiing een eldorado voor de vogels.

Doordat Natuurmonumenten in de afgelopen tien jaar veel gronden in het beekdal heeft kunnen verwerven is de zone met de oude hooilanden aan het intensieve agrarische gebruik onttrokken. De overige gronden in het Veldhovense beekdal worden gebruikt voor veehouderij en akkerbouw. Voorkomende agrarische teelten zijn grasland, mais, bieten, maar ook bijvoorbeeld wortelen en zonnebloemen.

De Volmolen is recent hersteld en levert elektriciteit aan het openbare net.

Het noordelijke deel van het Dommeldal heeft een grote geluidsbelasting door de (gedeeltelijk verhoogde) ligging van de snelweg.

Voor het broedvogelonderzoek is het gebied begrensd. Aan de noordwestzijde is de Runstraat aangehouden en in het noorden de A 67. De Run vormt een natuurlijke grens ten noordoosten. De oostzijde volgt de loop van de Dommel. Het zuiden is tot aan de Volmolen gekarteerd en de Volmolenweg is hier, tot aan de hoger gelegen grove dennenbossen, als grens aangehouden. De Nagelmekerseweg, tot slot, vormt de westelijke begrenzing (zie kaart 2)

De visvijvers zijn buiten het onderzochte gebied gelaten. De omringende houtsingels van de zuidelijke vijver zijn wel meegenomen. Het onderzochte gebied is 68 ha groot. 23 ha hiervan bestaat uit bos. 33 ha is in gebruik als intensief agrarisch bouw- en grasland en erf en 12 ha als extensief gebruikt hooiland, deels in bezit van Natuurmonumenten. 1900 meter oudere en 1375 meter jonge houtsingels verfraaien het landschap. Belangrijk is de ligging van 13 poelen in het gebied, waarvan het merendeel pas in de laatste 10 jaar is aangelegd. Natuurmonumenten bezit in het gebied (bos en extensief beheerd hooiland) ongeveer 18 ha. Het overige deel is in eigendom van de gemeente Veldhoven (bosgebied) en particulieren (zowel bos als landbouwgrond). (zie kaart 4)

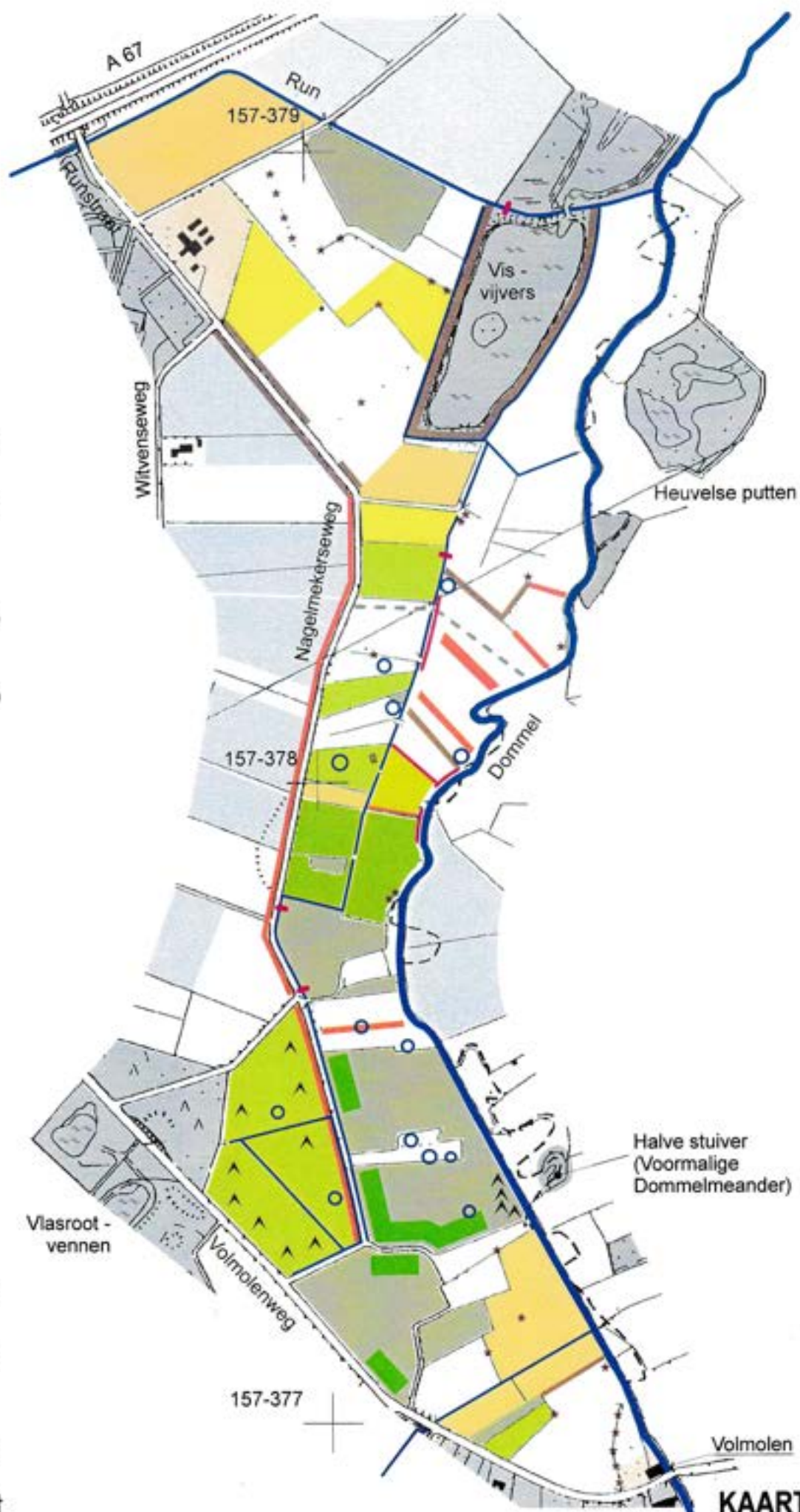
Grondgebruik onderzochte gebied		
Bos	23 ha	
Intensief gebruikt agrarisch gebied en erf	33 ha	
Extensief gebruikt hooiland	12 ha	
Totaal:		68 ha

Om een vergelijking in dichtheden van de aangetroffen vogelsoorten mogelijk te maken ten opzichte van referentie- dichtheden is gekozen voor vergelijking met de atlas Broedvogels van Midden en Oost-Brabant (6). Hierbij is een indeling nodig in natuurgebied en agrarisch gebied. Het natuurgebied langs de Dommel bestaat, volgens de systematiek van de atlas, uit het (vrijwel) aaneengesloten bosgebied met tussenliggende hooilandjes ter grootte van 30 ha. Het agrarisch gebied beslaat de overige oppervlakte met daarin ook enkele verspreid liggende bospercelen, ter grootte van 38 ha. (zie kaart 4)

Indeling onderzochte gebied in natuurgebied en overige gebied.		
Aaneengesloten natuurgebied	30 ha	
Overige gebied met verspreide bosjes	38 ha	
Totaal:		68 ha

Bijna alle bosgebieden hebben vanwege de ligging van het gebied in een beekdal een vochtig karakter. Het bosoppervlak bestaat voor het overgrote gedeelte uit loofhout. In een beperkt deel van de nieuwe aanplant is groepsgewijs gekozen voor grove den. Slechts een klein bosgedeelte ligt op een zandkop, pal langs de Dommel, en is droger van karakter. Ook hier groeien enkele grove dennen.

- Waterloop
- Poel
- Stuw
- * Grotere solitaire bomen en boomgroepen
- Knotwilgen-aanplant
- Erf
- Loofbos L>25 jaar
- Afgezette bosdelen 7<L<13
- ^ Grove den verspreid
- Bosplantsoen (loof) in struikfase L<10
- Bosplantsoen (loof) gesloten kronen L<10
- Houtwal jong L<15
- Houtwal met opgaande bomen L>25
- Wildakker
- Grasland
- Akkerland mais
- Akkerland graan
- Grasland Omgeving
- Akkerland Omgeving
- Bos Water Recreatie Overig Omgeving

Overzichtskaat

1.2. Ontwikkelingen in het gebied.

Vanaf ongeveer 1988 zet het IVN Veldhoven-Vessem zich in voor behoud en herontwikkeling van het Dommeldal.

Behoudens enkele bospercelen was het Dommeldal tot dan in gebruik als intensief agrarisch gebied.

Als eerste wilde het IVN onderhoud plegen in enkele bospercelen en tevens een drietal aanwezige poelen opschonen. In overleg met enkele grondeigenaren, waaronder de gemeente Veldhoven, is de werkgroep Kleine Landschapselementen van het IVN met deze werkzaamheden gestart. Een paar bospercelen zijn, met behoud van een beperkt aantal overstaande bomen, geheel teruggezet. Het resultaat hiervan mag na ongeveer 10 jaar gezien worden. In de gekapte percelen heeft zich een rijke struikvegetatie ontwikkeld waarbij vooral de inlandse vogelkers een veel voorkomende soort is. Ook in de bospercelen is het aantal soorten sterk toegenomen.

Bomen rondom de poelen zijn verwijderd en de poelen zelf zijn opgeschoond.

Langs de Nagelmekerseweg is een houtsingel aangeplant die inmiddels goed is aangeslagen.

De grootste veranderingen vonden plaats toen de gemeente Veldhoven besloot de compensatieverplichting die elders was ontstaan in de Dommelbeemden te realiseren.

Vrijgekomen pachtgronden werden niet opnieuw uitgegeven maar gebruikt voor de uitvoering van de herplantplicht. De aanplantactiviteiten hadden aanvankelijk niet overal het gewenste resultaat. Op een 6 ha groot perceel bleek het amoniakgehalte van de bodem dusdanig hoog te zijn dat de jonge aanplant deels verbrandde en de pitrus de overhand kreeg. Geleidelijk heeft de situatie zich hersteld en komen de bomen tot wasdom. In dit perceel zijn twee nieuwe poelen aangelegd.

Vereniging Natuurmonumenten heeft zich tijdens deze ontwikkelingen ook niet onbetuigd gelaten en waar mogelijk gronden aangekocht. (zie kaart 4.)

Deze gronden zijn deels herbeplant en deels omgezet in hooilandjes, omgeven door houtsingels. Samen met de gemeente Veldhoven heeft Natuurmonumenten inmiddels een groot aaneengesloten gebied in bezit en in beheer. Ten behoeve van de recreatie is door het Dommeldal een wandelroute aangelegd die deels langs de meanderende Dommel voert en de bezoeker een goede indruk geeft van het beekdal.

Al deze maatregelen hebben geleid tot een ware metamorfose. Uit een eentonig agrarisch gebied met enkele bospercelen is een prachtig nieuw natuurgebied ontstaan met een zeer gevarieerde begroeiing. Men vindt er nu zowel ouder bos, jonge aanplant, ruige stroken, houtsingels, poelen, sloten als extensief beheerde hooilandjes. Dat deze veranderingen niet aan de aandacht van o.a. de vogelbevolking zijn ontsnapt is evident en mag blijken uit dit rapport. (zie kaart 3.)

1993

2002

Bijgekomen:

Houtwallen en ruigtestroken
Bosplantsoen
Poelen

Anders:

Het beheer in een deel van het gebied
t.g.v. de gewijzigde eigendomssituatie

- Poel
- Knotwilgenaanplant
- Loofbos L>25 jaar
- Bosplantsoen (loof) gesloten kronen
- Bosplantsoen (loof) in struikfase
- Oudere houtwal met opgaande bomen
- Jonge houtwal
- Ruigtestrook
- Grasland
- Boumland

Veranderingen sinds 1993

KAART 3

2. Opzet van de broedvogelinventarisatie

Het broedvogelonderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Handleiding Broedvogel Monitoring Project (1).

In de periode van 29 januari tot en met 25 juni 2002 zijn in de vroege ochtenduren 12 terreinbezoeken afgelegd. Via een vastgestelde looproute) met een telkens wisselend startpunt, is bij elk bezoek het volledige gebied geteld. (zie kaart 4) Om dit te kunnen realiseren is het gebied in tweeën gedeeld zodat elk deel door een groep tellers van een uur voor zonsopgang tot twee uur erna geteld kon worden.

De ochtendbezoeken zijn aangevuld met twee bezoeken in de avonden.

Bij elk bezoek zijn de waargenomen soorten genoteerd op een dagkaart. Deze gegevens zijn vervolgens overgebracht op een soortenkaart.

Bijlage

Veldbezoeken

19 januari	8.30 uur	30 maart	5.00 uur	20/25 mei	4.30 uur
02 februari	8.00 uur	06 april	6.00 uur	01 juni	4.15 uur
02 maart	6.15 uur	20 april	5.15 uur	08 juni	4.15 uur
16 maart	5.40 uur	04 mei	5.00 uur	22/25 juni	4.00 uur

14 februari	avond
10 juni	avond

Zoals uit het schema blijkt wordt in mei en juni afgeweken van het gebruikelijke patroon. Wegens omstandigheden is het noordelijke deel op 25 mei en het zuidelijk deel op 25 juni i.p.v. respectievelijk 20 mei en 22 juni bezocht.

Gezien het aantal bezoeken en het tijdstip waarop is geteld, mag ervan uitgegaan worden dat de inventarisatie als behoorlijk volledig kan worden beschouwd.

De weersomstandigheden waren tijdens de onderzoeksperiode gunstig. Er was weinig regen en wind.

De weidevogelbeschermingsgroep van het IVN Veldhoven-Vessem doet sinds 1998 onderzoek naar de weidevogelpopulatie in het gebied. Deze gegevens zijn beschikbaar gesteld en in het rapport opgenomen. Ook een parallel lopend bosuilonderzoek van Vogelwerkgroep De Kempen is meegenomen. Bij de bespreking van de resultaten bij de soortenbeschrijving en in de overzichtstabel wordt dit vermeld.

- Begrenzing natuurgebied
- Erf
- Bouwland/grasland in particulier bezit
- Bos in particulier bezit
- Bos in bezit van Gemeente Veldhoven
- Bouwland/grasland in bezit van Natuurmonumenten
- Bos in bezit van Natuurmonumenten

Eigendomsituatie en
Begrenzing natuurgebied

- Looproute

Looproute

3. Resultaten

De resultaten van de uitgevoerde broedvogelkartering zijn in de tabel in dit hoofdstuk opgenomen. Per broedvogelsoort is het aantal territoria aangegeven dat volgens de richtlijnen uit de telling naar voren komt. Dit aantal is voor het gehele onderzochte gebied aangegeven. In de daarop volgende kolommen zijn dichtheden per 100 hectare berekend. Allereerst voor het gehele gebied en daarna voor de deelgebieden "bos" en "natuurgebied". De laatste twee kolommen geven de resultaten van eerdere onderzoeken in 1983 en 1993 weer.

Per kolom is de volgende toelichting te geven:

Kolom 1. Broedvogelsoort.

De opgenomen broedvogelsoorten zijn de broedvogels uit 2002 en de soorten die in de tellingen van 1993 en 1983 voorkomen. De vetgedrukte soorten zijn rode lijstsoorten.

Kolom 2. Aantal territoria in 2002.

Deze kolom vermeldt het aantal territoria. Bij sommige soorten is "Witv." met daarachter een aantal vermeld. Deze aanduiding betekent dat enkele territoria gevonden zijn in het naastliggende gebied tussen Witvenseweg en Nagelmekersweg (zie kaart 2). Deze soorten zijn hier opgenomen omdat dit gebied in 1993 en 1983 ook onderzocht is en vergelijking dus mogelijk wordt.

De overige soorten tussen haakjes zijn eveneens in de omgeving van het onderzochte gebied vastgesteld. Zie hiervoor de soortkaarten in de bijlage.

In een enkel geval is het aantal vermeld uit 2001 of 2000. Dit is alleen bij bijzondere soorten gedaan. De gegevens komen uit twee inventarisatierondes in 2001, die geen vervolg kregen vanwege de MKZ crisis, als gevolg waarvan het gebied geheel werd afgesloten, en uit het Runonderzoek (5). Ook is geput uit het weidevogelbeschermingsverslag 2002 (3) en het onderzoek naar bosuilen 2002 (mondelinge mededeling).

Kolom 3. Dichtheid per 100 hectare, voor het gehele gebied.

Hier is het aantal territoria van de geïnventariseerde 68 ha. omgerekend naar 100 ha. Voor dichtheden lager dan 10 is één decimaal opgenomen.

Kolom 4. Dichtheid per 100 hectare bos.

In het gebied komt 23 ha. bos voor. Het aantal territoria uit kolom 2 is in kolom 4 omgerekend naar 100 ha. bos. Zie hiervoor paragraaf 1.1. Het getal tussen haakjes is het aantal territoria in bosgebied. Zie hiervoor kaart 2 en de soortkaarten in de bijlage. Indien relevant is de dichtheid per 100 ha. uitgerekend.

Kolom 5. Dichtheid per 100 hectare natuurgebied.

In Broedvogels van Midden en Oost-Brabant (6) wordt ten behoeve van het aangeven van dichtheden in diverse gebieden in Brabant een afbakening gegeven van de omschrijving natuurgebied ten opzichte van landelijk gebied met kleinere landschapselementen. Volgens deze omschrijving bevat het onderzochte gebied 30 ha. aaneengesloten natuurgebied. (zie kaart 2). In kolom 5 is een omrekening gemaakt naar 100 ha. natuurgebied. Het aantal tussen haakjes is het aantal territoria in dit begrensde natuurgebied. Zie hiervoor de soortkaarten in de bijlage. Indien relevant is de dichtheid vervolgens uitgerekend.

Kolom 6. Aantal territoria in 1993.

In 1993 werd eveneens een broedvogelonderzoek uitgevoerd (2). Dit onderzoek kwam tot stand volgens de toen gebruikelijke territorium karteringmethode volgens Hustings (Handboek vogelinventarisatie). Hierbij golden andere criteria voor het vaststellen van een territorium. Bij veel soorten werden voor het constateren van een territorium twee geldige waarnemingen vereist. Hierdoor zal het aantal vastgestelde territoria in 1993 kleiner zijn dan volgens de gehanteerde methode in 2002. Het in 1993 onderzochte gebied wijkt op

onderdelen af van het in 2002 onderzochte gebied. Zo werd in 1993 het zuidelijk landbouwgebied niet meegenomen.

De soorten buiten het onderzochte gebied in 2002 zijn aangegeven met "Witv.", het gebied tussen Witvenseweg en Nagelmekerseweg.

+ broedvogel in 1993.

* onvolledig onderzocht in 1993.

Kolom 7. Aantal territoria in 1983.

In 1983 werd geïnventariseerd volgens de provinciale methode avifaunakartering (9). Ook hier werd een afwijkend gebied ten opzichte van het gebied 2002 onderzocht. De soortkaarten in het rapport maken het mogelijk te herleiden naar de methode die in 2002 werd gebruikt.

Alleen de soorten in het in 2002 onderzochte gebied en het al vaker genoemde gebied tussen Witvenseweg en Nagelmekerseweg zijn herleid.

** in 1983 niet kwantitatief onderzocht maar wel als broedvogel aanwezig.

0 kwantitatief onderzocht maar geen broedparen vastgesteld.

Broedvogelsoort	Aantal territoria in 2002	Dichtheid per 100 ha voor <u>gehele gebied</u>	Dichtheid per 100 ha <u>bos</u>	Dichtheid per 100 ha <u>natuur-gebied</u>	Aantal territoria in 1993	Aantal territoria in 1983
Wilde eend	3	4,4	(2)	(2)		
Kulfeend	1	1,4	(1)	(1)		
Sperwer	0					0 **
Buizerd	2	2,9	(2)	8,7 (1)	3,3	0 **
Torenvalk	1	1,4	(1)	(1)	3,3	0 **
Patrijs	0 (1 Witv.)			(0)	2 (1 Witv.)	2
Fazant	7	10	(4)	17 (4)	13	1
Waterhoen	4	5,9	(1)	(1)	3	
Meerkoet	5	7,3	(3)	(1)	1	
Scholekster	1 (2)	1,4	(0)	(0)		0
Kievit	2 (12)	2,9	(0)	(0)	(+ Witv.)	3
Holenduif	2	2,9	(2)	(2)		
Houtduif	12	18	(7)	30 (5)	17	2 **
Turkse tortel	1	1,4	(0)	(0)		
Zomertortel	0 (1)					1 ** (1 Witv.)
Koekoek	2	2,9	(0)	(1)	3,3	
Bosuil	1	1,4	(1)	4,4 (1)	3,3	
Ransuil	0					0 **
IJsvogel	1	1,4	(0)	(1)	3,3	0 **
Groene specht	3	4,4	(2)	8,7 (2)	6,7	1
Grote bonte specht	1	1,4	(1)	4,4 (1)	3,3	1
Kleine bonte specht	1 2001:1)	1,4	(1)	4,4 (1)	3,3	1
Zwarte specht	1	1,4	(1)	4,4 (1)	3,3	1
Graspieper	0				1	0 (2 Witv.)
Veldleeuwerik	0					4 (3 Witv.)
Gele kwikstaart	1	1,4	(0)	(0)		
Witte kwikstaart	2	2,9	(0)	(0)		3 (1 Witv.)
Winterkoning	55	81	(39)	170 (40)	133	+ *
Heggenmus	15	22	(10)	44 (10)	33	6
Roodborst	16	24	(16)	70 (15)	50	+ *
Nachttegaal	0					0 **
Zwarte roodstaart	0					

Broedvogelsoort	Aantal territoria in 2002	Dichtheid per 100 ha voor <u>gehele gebied</u>	Dichtheid per 100 ha <u>bos</u>	Dichtheid per 100 ha <u>natuur-gebied</u>	Aantal territoria in 1993	Aantal territoria in 1983
Gekraagde roodstaart	1 (1)	1,4	(1) 4,4	(1) 3,3		
Roodborsttapuit	3 (1 Witv.)	4,4	(0)	(3) 10	2	3 (2 Witv.)
Merel	22	32	(17) 74	(18) 60	5	
Zanglijster	16	24	(13) 57	(13) 43	5	
Grote lijster	1 (1)	1,4	(1) 4,4	(1) 3,3	1	2 **
Sprinkhaanzanger	0 (1:2001)					
Bosrietzanger	16	24	(13) 57	(12) 40	1	
Kleine karekiet	3 (2)	4,4	(0)	(3) 10		
Spotvogel	12 (1)	18	(11) 48	(11) 37		
Grasmus	20	29	(14) 61	(19) 63	5	2
Tuinfluit	23	34	(21) 91	(20) 67	2	
Zwartkop	32	47	(26) 113	(23) 77	4	
Tijftjaf	35	51	(27) 117	(23) 77	9 *	
Fitis	14	21	(14) 61	(14) 47	1	
Staartmees	4	5,9	(3) 13	(3) 10		
Matkop	3	4,4	(3) 13	(3) 10	4	
Kuifmees	1	1,4	(1) 4,4	(1) 3,3		
Zwarte mees	1	1,4	(1) 4,4	(1) 3,3		
Pimpelmees	12	18	(9) 39	(8) 27		
Koolmees	27	40	(21) 91	(18) 60	8	
Boomklever	2	2,9	(1) 4,4	(1) 3,3		
Boomkruiper	12	18	(9) 39	(9) 30	6	1 **
Wielewaal	0 (1:2001)					2 **
Gaai	3	4,4	(3) 13	(2) 6,7		
Ekster	2	2,9	(1) 4,4	(1) 3,3		
Kauw	0					
Zwarte kraai	3	4,4	(2) 8,7	(2) 6,7		1 **
Spreeuw	6	8,8	(5) 22	(5) 17		
Huisvlieg	1	1,4	(0)		+ *	
Ringmus	1	1,4	(0)			
Vink	25	37	(19) 83	(17) 57	16	
Kneu	0					
Geelgors	0					0
Rietgors	0					0

Het aantal broedvogelsoorten in 2002 bedraagt 52.

Een viertal rode lijst soorten komen voor: patrijs, ijsvogel, groene specht en roodborsttapuit.

Het totaal aantal vastgestelde territoria bedraagt 441. Indien alleen het bosgebied wordt geteld is de dichtheid van alle soorten samen 1435 terr./100 ha. (330 terr.) Wordt alleen het natuurgebied geteld dan is de dichtheid van alle soorten samen 1075 terr./100 ha. (323 terr.).

4 Soortbespreking.

4.1 Broedvogels in 2002.

In onderstaande lijst zijn alle soorten opgenomen die in 2002 in het onderzochte gebied een territorium hebben bezet. Per soort wordt in de beschrijving het biotoop, het aantal aangetroffen territoria en evt. bijzonderheden besproken. Als de soort in 2002 ook in de directe omgeving is waargenomen wordt hiervan melding gemaakt in de tekst. Deze waarnemingen zijn als incidenteel te beschouwen en geven geen compleet beeld van het voorkomen van de soort in de omgeving. Zie ook de tabel uit het vorige hoofdstuk. Vervolgens worden, indien bekend, gegevens uit andere jaren vermeld om eventuele veranderingen in zowel soort als aantal in kaart te brengen. Het voorkomen wordt vergeleken met literatuurgegevens, waarbij voornamelijk gebruik is gemaakt van "Broedvogels van Midden- en Oost Brabant" van Poelmans en van Diermen, 1997. In de tekst is dit aangegeven met (6).

Na onderstaande lijst met besprekingen van de broedvogels van 2002 volgt in paragraaf 4.2 een lijst met soorten die ofwel in 2002 alleen in de nabije omgeving hebben gebroed ofwel in het recente verleden als broedvogel voorkwamen.

Wilde Eend

3 territoria

Het aantal territoria van de wilde eend is moeilijk vast te stellen. Door het groot aantal poelen, watervoerende sloten en bossen, vormen de Dommelbeemden een geschikt broedbiotoop.

Er zijn dan ook verschillende groepen mannetjes en gemengde groepen waargenomen. Slechts 3 territoria lijkt aan de geringe kant.

Kuifeend

1 territorium

De kuifeend is waargenomen bij de poelen gelegen in het zuidelijke deel.

Een paartje kuifeenden werd op 2 maart, 6 april en op 20 mei in het gebied aangetroffen. Opmerkelijk is dat het zich elke keer in een andere poel bevond. Dit koppeltje zal mogelijk bij één van deze poelen gebroed hebben. Er is niet intensief naar nesten gezocht. Volgens de literatuur komt de kuifeend in Brabant voor bij stilstaand of zwak stromend water, zowel voedselarm als voedselrijk met meestal een diepte van 1 á 2 meter diep (6). We merken hierbij op dat volgens deze beschrijving de Dommelbeemden niet of nauwelijks geschikt zouden zijn. Op de nabijgelegen Vlasrootvennen zijn in recente jaren enkele broedgevallen vastgesteld.

Buizerd

2 territoria

Uit de literatuur is bekend dat zowel opvallende als stille paren voorkomen. (6). In het onderzochte gebied komen klaarblijkelijk beide typen voor. Het paar in het noordelijke bosje vestigde al vroeg de aandacht op zich doordat beide ouders vaak luid miauwend boven het broedgebied zweefden. Dit paar heeft met succes twee jongen grootgebracht. Begin juli is het nest nog gecontroleerd en zijn er twee takkelingen waargenomen.

In het onderzoeksjaar is in het zuidelijke deel geen broedpaar gevonden, maar uit de waarnemingen blijkt dat het gebied wel bezet werd door een territoriaal paar. Of er inderdaad sprake is geweest van een broedgeval is niet bekend. Bekend is dat in 2001 een buizerdpaar in het zuidelijk deel 3 jongen heeft grootgebracht. Het nest uit 2001 was in 2002 niet bezet.

De dichtheid van 3 territoria /100 ha voor het gehele onderzochte gebied komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 0,6-1,6 paren/100 ha voor bos en natuurgebied uitkomt (6).

Torenvalk **1 territorium**

In het onderzoeksjaar zijn geen activiteiten in een nestkast in het noordelijke bosje opgemerkt. De torenvalk is echter diverse malen waargenomen, wat volgens de onderzoeksmethode duidt op een territorium.

De torenvalk broedde tot nu toe jarenlang in de genoemde nestkast. In de broedvogelinventarisatie van het beekdal de Run wordt nog melding gemaakt van een broedgeval.

Fazant **4 territoria**

Door de vele verplaatsingen van roepende mannetjes is het moeilijk het juiste aantal territoria van de fazant vast te stellen. Op basis van de grote dichtheid van de waarnemingen is aangenomen dat territoria ter grootte van de fusieafstand in elk geval een indicatie geven voor de ondergrens van het aantal werkelijke territoria.

De fazant laat een regelmatig verspreidingsbeeld in het Dommeldal zien. De soort vraagt een afwisseling tussen open en dichte begroeiing (6).

De dichtheid van 10 territoria /100 ha voor het gehele gebied komt overeen met de schatting vanuit de literatuur uit 1997, die op 4-6,5 paar/100 ha bos uitkomt (6).

In 1993 werd slechts één territorium geteld.

Waterhoen **4 territoria**

Het waterhoen leeft vrij verborgen in het onderzochte gebied. De soort is aangetroffen langs de oevers van de Run, langs de oevers van de Dommel en bij 2 poelen.

De literatuur geeft aan dat de habitatkeus zeer ruim is. Mits grasland als fourageerterrein nabij is behoeft de oevervegetatie slechts uit een klein oppervlakte te bestaan. (6).

De dichtheid van het waterhoen in het onderzochte gebied is 6 territoria /100 ha.

Meerkoet **4 territoria**

De poelen blijken zeer in trek te zijn bij de meerkoet. 3 territoria bevinden zich in de nabijheid van een poel. Eén aan de sloot rond de visvijver. In drie territoria zijn jongen aangetroffen.

De dichtheid van de meerkoet in het onderzochte gebied is 7 territoria /100 ha.

In 1993 is slechts 1 territorium gevonden.

Scholekster **1 territorium (+2)**

De scholekster wordt ook in de Dommelbeemden aangetroffen. De inventarisatiegegevens zijn verkregen van de weidevogelbeschermingsgroep (4). Dit resulteert in 1 territorium binnen het onderzoeksgebied en twee er net buiten.

In 1993 werd de soort wel waargenomen maar hieruit kon geen territorium worden vastgesteld.

In 2000 kwam één paar tot broeden net buiten het onderzochte gebied (3).

Kievit **2 territoria (+12)**

Ook bij de kievit zijn de gegevens van de weidevogelbeschermingsgroep gebruikt (4). Uit deze gegevens komt naar voren dat het Dommeldal in Veldhoven niet geschikt blijkt te zijn voor deze soort. Sinds vele jaren broedt de kievit hier niet of nauwelijks.

De soort broedt wel op enkele aangrenzende bouwlanden (voornamelijk maisakkers). In 2002 zijn daar 12 broedparen geteld. De meeste paren nestelen dicht bij elkaar.

In 2000 werden twee territoria vastgesteld in de noordpunt van het onderzochte gebied, terwijl 18 territoria voorkwamen op de plek waar in 2002 12 territoria werden geteld. (3).

Holenduif **2 territoria**

De literatuur vermeldt voor de holenduif dat de soort broedt in zeer gevarieerd terrein. Het beschikbaar zijn van nestholtes is daarbij bepalend. Vooral holtes van zwarte specht zijn belangrijk (6). In het onderzochte gebied komen weinig broedholtes voor en zeker niet van de zwarte specht. Het geringe voorkomen van de holenduif kan hier dus mee van doen hebben.

Houtduif **12 territoria**

De houtduif broedt overal waar bomen of hoge struiken zijn (6).

De dichtheid van 18 territoria /100 ha ligt tussen de schatting uit de literatuur die 7-13 territoria/100 ha noemt voor agrarisch gebied en 20-60 territoria/100 ha voor loofbos.

Turkse tortel **1 territorium**

De Turkse tortel is nu een uitgesproken standvogel en vrijwel uitsluitend te vinden in de nabijheid van mensen. Broedgevallen op meer dan een kilometer afstand van mensen zijn uitzonderlijk. Het gevonden territorium op een boeren erf spreekt dus voor zich.

Koekoek **2 territoria**

Aangezien de koekoek waardvogels nodig heeft om zijn jongen groot te brengen moeten er in zijn biotoop voldoende zangvogels broeden. De Dommelbeemden kenmerken zich door een grote variëteit aan landschapstypen waarin deze zangvogels ruimschoots vertegenwoordigd zijn. Mogelijke waardvogelsoorten zijn vooral graspieper, kleine karekiet, bosrietzanger, witte kwikstaart en heggenmus (6).

De dichtheid van 3 territoria /100 ha voor het gehele gebied ligt tussen de schatting vanuit de literatuur voor agrarisch gebied en loofbos met respectievelijk 0,4-0,6 paar/100 ha en 1-5 paar/100 ha (6).

Bosuil **1 territorium**

De bosuil bewoont o.a. oudere bossen. In geschikt gebied kan de dichtheid oplopen tot 5 paar/100 ha (6). De gemeten dichtheid van 1 territorium per/100 ha voor het gehele gebied is dus lager. Ouder bos komt hier nog weinig voor.

Het opgemerkte territorium is aangeduid vanuit het bosuilenonderzoek van de Vogelwerkgroep de Kempen (mondelinge mededeling). In het onderzoek in 2002 is de soort twee maal opgemerkt. Eénmaal kwam een vogel in de ochtendschemering aanvliegen vanuit Waalres grondgebied en een tweede maal werd een vogel roepend gehoord tijdens het avondbezoek van 10 juni.

Vlak buiten het onderzochte gebied, bij recreatiecentrum het Witven is eveneens een broedpaar genoteerd door genoemde vogelwerkgroep.

Ijsvogel **1 territorium, rode lijst soort**

Deze vrij zeldzame broedvogel komt al jaren voor in het Dommeldal. De steile oevers van de Dommel worden steeds beter geschikt als nestplaats voor de ijsvogel. Uit de directe omgeving op Waalre's grondgebied, oostelijk van de Dommel, zijn 2 broedlocaties bekend, namelijk de Heuvelse Putten en de oude Dommelmeander ten noorden van de Volmolen. Behalve de beek vormen de aangrenzende visvijvers en de Vlasrootvennen een goede voedselbron. Op 26 mei vloog een ijsvogel met vis vanuit de richting van de Vlasroot (dit water is rijk aan Amerikaanse hondsvij) over het bos naar de Dommelmeander. Op 1 juni en 8 juni was dit ook het geval zij het zonder prooi. Mogelijk dat dit ijsvogelpaar dus langere

voedselvluchten aflegt en de voorkeur geeft aan het vissen in een helder ven in plaats van in de meer troebele Dommel.

Aangezien het territorium van een ijsvogelpaar minimaal 2 km bedraagt is het enerzijds niet aannemelijk dat er meer dan een paar in het onderzoeksgebied tot broeden zal zijn gekomen. Anderzijds is een tweede ijsvogelpaar niet uit te sluiten aangezien de afstand tussen de locaties waar ijsvogels zijn gezien meer dan duizend meter bedraagt. Tijdens het onderzoek is niet gericht naar nesten gezocht. Uit 2001 is bekend dat een paartje heeft gebroed in de oude Dommelmeander.

In het rapport van 1983 wordt vermeld dat de ijsvogel rond 1980 jaarlijks in de steile Dommeloeveren in het noordelijke deel van het onderzochte gebied tot broeden kwam. In 1993 werd de soort wel waargenomen, maar niet als broedvogel geïnterpreteerd.

Groene Specht

3 territoria, rode lijst soort

Deze rode lijst soort is met 3 territoria rijk vertegenwoordigd.

De groene specht voelt zich prima thuis in het halfopen beekdallandschap met voldoende droge plekken. Een vaste "zangpost" bevond zich in de zuidelijke oude houtwal. Het optimale broedbiotoop ligt in oude open bossen op zandgrond (6).

De dichtheid van 4 territoria /100 ha is hoger dan de schatting uit de literatuur, die als hoogst berekende dichtheid op 3 paar/100 ha uitkomt voor bos rond heidevelden (6). De stand van de groene specht in het onderzochte gebied mag dus goed worden genoemd. In 1993 werd één territorium vastgesteld.

Grote Bonte Specht

1 territorium

Hoewel de grote bonte specht een meer algemene vogel is dan de groene specht is de soort in de Dommelbeemden slechts met 1 territorium vertegenwoordigd. Oorzaak hiervan kan zijn het vrijwel ontbreken van dood hout als voedselbron en het ontbreken van oudere bospercelen voor het uithakken van de nestholtes. De wat oudere bospercelen zijn in het onderzochte gebied meestal in particulier eigendom. Voor eigen gebruik worden af en toe kleine delen gekapt. Dood hout wordt verwijderd. De literatuur geeft aan dat het territorium van deze specht relatief klein is en de broeddichtheid dienovereenkomstig hoog (6). Al met wordt een afdoende verklaring voor het lage aantal territoria van deze specht gemist. De dichtheid van 1,4 territoria /100 ha is veel lager dan de schatting uit de literatuur, die op 15-35 paar/100 ha gemengd bos en loofbos uitkomt (6). Bij een vergelijking met de inventarisatie in het beekdal van de Run in 2000 werden in 55 ha vochtig bos 6 territoria gevonden. Bij de inventarisatie van 1993 in het beekdal van de Dommel werd in het zelfde bosgedeelte eveneens één territorium gevonden.

Kleine Bonte Specht

1 territorium

De kleine bonte specht lijkt met 1 broedpaar ook te gering in aantal gezien het aanwezige biotoop. Zowel in het noordelijk gelegen vochtige tot natte elzenbroekbos als in het zuidelijk gelegen oudere populieren broekbos zou een broedpaar een habitat kunnen vinden.

In de nabije omgeving (Elshouters, Witvenbos en Grootgoor) komt de soort ook voor. Het blijft een lastig vast te stellen specht. Uit de literatuur komt de hoogste dichtheid in beekbegeleidend vochtig bos met eik en els naar voren (6).

De dichtheid van 1,4 territoria /100 ha is lager dan de schatting die vanuit deze literatuur wordt gegeven, namelijk 5 paar/100 ha.

In 2001 zijn twee waarnemingen van kleine bonte spechten gedaan die beide vallen binnen de criteria om te gelden als twee afzonderlijke territoria. Vanwege de MKZ crisis is toen het onderzoek gestopt.

Zwarte specht**1 territorium.**

De zwarte specht is sterk gebonden aan ouder grove dennenbos maar gedijt ook in nat loofbos met oude bomen (6). De soort is in het onderzochte gebied slechts één keer opgemerkt wat leidde tot een territorium.

Zowel in 1983 als in 1993 was de zwarte specht broedvogel in het zuidelijke aaneengesloten bosgebied.

Gele kwikstaart**1 territorium**

De gele kwikstaart is éénmaal waargenomen in de weilanden grenzend aan de Run. Deze waarneming is voldoende volgens de gehanteerde methode om als territorium te worden aangemerkt. Ook in 2000 werd bij de inventarisaties van het beekdal van de Run een broedpaar in deze omgeving vastgesteld (3). In 1993 werd de soort niet waargenomen, evenmin als in 1983.

Witte kwikstaart**2 territoria**

De witte kwikstaart broedt vaak aan water in de nabijheid van woningen, schuren of bruggetjes. Zo ook in de Dommelbeemden, waar bij de erven van twee boerderijen een territorium is geconstateerd.

Voorwaarde voor de kwikstaart is de aanwezigheid van open, zandig of slikkig, schaars begroeid terrein met wat oppervlaktewater of een korte grasvegetatie (6)

De dichtheid van 3 territoria per/100 ha voor het onderzochte gebied komt overeen met de schatting vanuit de literatuur, die op 3,5 tot 5,5 paren/100 ha voor agrarisch gebied uitkomt (6). In 1993 is de soort eveneens waargenomen.

Winterkoning**55 territoria**

De winterkoning is met 55 territoria de algemeenste soort. De winterkoning laat voortdurend van zich horen zodat weinig broedparen gemist zullen zijn. De soort komt voor in bossages met een gevarieerde ondergroei (6). Uit de verspreidingskaart blijkt dat ook in de jonge aanplant wordt gebroed zij het in een minder hoge dichtheden dan in het oudere bos.

De dichtheid van 170 territoria /100 ha in bosgebied komt overeen met de schatting uit de literatuur uit 1997, die op 100-200 paar/100 ha rijker gemengd bos en loofbos uitkomt (6). In 1993 is de soort niet onderzocht.

Heggenmus**15 territoria**

De heggenmus is een vogel van dichte struikgroei en open loof en naaldbos (6). De verspreidingskaart laat duidelijk de voorkeur voor struikgroei zien. De soort is in de oudere bosgebieden helemaal niet waargenomen. Dit mag opvallend genoemd worden.

Door zijn verborgen levenswijze kan de heggenmus over het algemeen een ondertelde soort zijn. Bovendien heeft de soort een complexe sociale structuur, waarbij een mannetje een of meerdere vrouwtjes kan hebben, een wijfje een of meerdere mannetjes en meerdere mannetjes meerdere vrouwtjes kunnen delen. Wat tot de conclusie leidt dat niet alle territoria opgemerkt zullen zijn. De heggenmus vertoont pieken en dalen in de zangfrequentie. In maart zingen zij het meest, daarna wordt het stil en vanaf mei wordt de zang weer hervat met dien verstande dat dan minder vrouwtjestegelijkertijd hun lied ten gehore brengen.

In 1993 werden 6 territoria geteld.

De dichtheid van 44 territoria /100 ha bos komt dicht bij het opgegeven maximum uit de literatuur uit 1997, die op 5-50 paar/100 ha loofbos uitkomt, sterk afhankelijk van de hoeveelheid jonge aanplant in het bos (6).

Roodborst

16 territoria

De roodborst kent een korte inventarisatietijd. Er zijn veel elkaar uitsluitende waarnemingen van voor 1 mei maar deze zijn, om te voorkomen dat late doortrekkers als broedgeval worden aangemerkt, niet in de resultaten meegenomen. De indruk bestaat dat dit weglaten het geconstateerde aantal territoria aanzienlijk heeft doen verkleinen. Deze conclusie is ook ingegeven doordat in juni en juli nauwelijks nog roodborsten zijn gehoord, waardoor aanvullende gegevens uit inventarisatierondes in deze periode nauwelijks voorkomen. De roodborst broedt in allerlei vegetaties met een goed ontwikkelde struiklaag en niet te dichte bodemvegetatie (6). Wanneer we dit biotoop vergelijken met de locaties van de aangetroffen roodborsten valt het vrijwel geheel ontbreken van de soort in jonge aanplant op. Deze jonge aanplant kent inderdaad een dichte bodemvegetatie, wat dus de verklaring kan zijn. Het voorkomen van de soort in het onderzochte gebied beperkt zich tot de wat oudere, meer open bospercelen.

De dichtheid van 70 territoria /100 ha loofbos is wat lager dan de schatting uit de literatuur uit 1997, die op 100-140 paar/100 ha voor loofbos en gemengd bos uitkomt (6).

Gekraagde Roodstaart

1 territorium (+1)

Slechts één territorium in het onderzoeksgebied, aan de rand van een ouder dennenperceel en één er net buiten. In de literatuur wordt vermeld dat natte bossen met een dichte ondergroei niet geliefd zijn (6). Dit zou verklaren waarom de aanwezige houtwallen in het gebied zo weinig gekraagde roodstaarten herbergen. Oude houtwallen zijn zeker aanwezig. Wel is het zo dat de grove den in deze houtwallen ontbreekt. In de oudere hakhoutbossen in het gebied ontbreken vrijwel overal dode bomen, de belangrijke leveranciers van nestholtes. Tijdens de inventarisatie in het beekdal van de Run in 2000 werden ook geen gekraagde roodstaarten aangetroffen (3).

Roodborsttapuit

3 territoria (+1), rode lijst soort

De roodborsttapuiten hebben duidelijk een voorkeur voor de wat meer slordige slootkanten in kleinschalige cultuurlandschappen. De Dommelbeemden voldoen aan deze eisen. Daarom is deze op de rode lijst geplaatste soort redelijk vertegenwoordigd.

De roodborsttapuit werd echter weinig opgemerkt. De meeste inventarisatierondes kon de soort niet worden gehoord of gezien. Toch vlogen uiteindelijk in juni juvenielen rond.

De dichtheid in het onderzochte gebied is 4 territoria /100 ha. In 1993 werden op nagenoeg dezelfde locaties 2 territoria genoteerd, in 2002 dus 3. De soort kan zich minimaal handhaven en breidt wellicht iets uit. Het beschikbaar blijven van de huidige ruige sloten is daarbij van groot belang. Ter vergelijking: in 2000 in ongeveer 6 kilometer lengte van het beekdal van de Run 8 territoria aangetroffen (3).

Merel

22 territoria

Van oorsprong is de merel een bosvogel. De bosmerel vertoont nog zijn oorspronkelijke gedrag en is veel schuwer dan de stadsmemel. Opvallend was het tijdstip waarop de merelzang in de bebouwde wijken van Veldhoven begon. Dit gebeurde ongeveer drie kwartier vroeger. De drukke territoriale activiteiten vinden plaats in april. De merels in het onderzochte gebied vertoonden hierbij opvallend weinig zangactiviteit. Voornamelijk tijdens de ochtenschemering werd er kortstondig gezongen. Ook dit weer in tegenstelling met de stadsmemel.

De optimale habitat bestaat uit vochtig loofbos afgewisseld met grasland (6). Uit de verspreidingskaart blijkt dat de jonge aanplant nog maar gedeeltelijk bezet is.

De dichtheid van 74 territoria/100 ha voor loofbos is lager dan de schatting uit de literatuur uit 1997, die op 90-200 paar/100 ha voor loofbos uitkomt (6).

In 1993 werden 5 territoria vastgesteld.

Zanglijster**16 territoria**

In vergelijking met de merel is de zanglijster juist een onstuitbare zanger die tot ver in de ochtend zijn aanwezigheid door de zang kenbaar maakt. De territoria in het onderzochte gebied liggen op regelmatige afstand van elkaar. Opvallend hierbij is de al hoge bezetting in de jonge aanplant. De zanglijster bevolkt dit biotoop blijkbaar eerder dan de merel.

De optimale habitat is, met uitzondering van het grasland, vergelijkbaar met dat van de merel.

De dichtheid van 57 territoria/100 ha voor loofbos is hoger dan de schatting vanuit de literatuur uit 1997, die op 35-50 paar/100 ha voor loofbos uitkomt (6). De zanglijster heeft dus een zeer goede bezetting in de Dommelbeemden.

In 1993 werden zes territoria vastgesteld.

Grote lijster**1 territorium (+1)**

De grote lijster kon moeilijk worden vastgesteld. Slechts een enkele keer is zang waargenomen. Op 10 juni verschenen 2 oude vogels met 2 uitgevlogen juvenielen bij de watermolen in het gebied. Dit paar heeft waarschijnlijk op Waalres grondgebied het nest gehad. De grote lijster heeft een voorkeur voor halfopen agrarische landschappen met weiland, waarbij populierenbosjes speciaal favoriet zijn. Het leefgebied is groot. (6).

De dichtheid van 1,4 territoria /100 ha komt overeen met de schatting vanuit de literatuur, die op 1,0-1,2 paren/100 ha agrarisch gebied uitkomt. Voor natuurgebied liggen de aantallen nauwelijks hoger (6).

In 1993 werd ook 1 territorium geteld.

Bosrietzanger**16 territoria**

De bosrietzangers waren samen met de spotvogels de grote verrassing in het gebied. De jonge aanplant, waartussen een hoge vegetatie van ruigtekruiden voorkomt, heeft een grote aantrekkingskracht op de bosrietzanger. Het meest gewild is de combinatie van enkele struiken of jonge boompjes met omliggende ruigte of riet. Doordat het gebied op vele plaatsen een vochtig karakter heeft groeit in veel sloten riet. Enkele meters riet met wat struiken blijken voldoende. Bij het ouder worden van de jonge bosaanplant zal de soort zich slechts kunnen handhaven als de ruige vegetatiestroken aanwezig blijven. De bosrietzanger is in het onderzochte gebied het meest aangetroffen aan de rand van nieuwe bosjes waar zich de meeste ruigte bevindt. Uit de literatuur blijkt dat het voorkomen in Brabant wordt beheerst door ruigtekruidenvegetaties en riet en brandnetelstruwelen die vooral in periodiek vochtige milieus voorkomen. Op het zand wordt in de beekdalen de hoogste dichtheid aangetroffen. (6).

De dichtheid van 57 territoria /100 ha voor het bosgebied van de Dommelbeemden en 40 territoria voor het natuurgebied is alleen vergelijkbaar met het hoogst gevonden aantal in Midden en Oost-Brabant per 100 ha, namelijk 42 territoria/100 ha (6). De bezetting in de Dommelbeemden is dus zeer hoog te noemen.

In 1993 werd maar 1 territorium gevonden.

Kleine karekiet**3 territoria (+2)**

De kleine karekiet broedt op enkele plekken langs de oevers van de Dommel, zowel binnen als net buiten het gebied. De Dommeloever verzakken tijdens hoge waterstanden. Hierdoor zijn ondiepe plekken in de Dommel ontstaan waarop riet kon gaan groeien. Er is inmiddels vitaal en dicht riet voorhanden. Op één plek zongen twee exemplaren op slechts tien meter van elkaar. De kleine karekiet neemt in een geschikt biotoop met een gering oppervlakte genoegen. Uit literatuur blijkt de strikte

voorkeur voor rietbegroeiing. Indien aanvullend gericht onderzoek uitgevoerd wordt naar het werkelijk aanwezige aantal broedparen, komen de aantallen territoria vaak hoger uit (6). We hebben dit aanvullende onderzoek niet verricht en dus zijn de drie territoria als een minimum

te beschouwen. Aan de oostoever van de Dommel, dus net buiten het onderzoeksgebied, zijn nog twee broedparen in het riet aangetroffen. De dichtheid van 10 territoria /100 ha natuurgebied kan alleen worden vergeleken met het hoogste aantal aangetroffen territoria per 100 ha, namelijk 42 (6). In 1993 werd de soort niet aangetroffen.

Spotvogel **12 territoria (+1)**

De spotvogel heeft maar liefst 12 territoria in het gebied. Vooral de jonge aanplant met daartussen overvloedige ruigte heeft veel aantrekkingskracht. In een jonge dichte houtwal van 100 meter lengte met veel meidoorn hadden 3 spotvogelparen hun territorium. De meeste vogels zijn te vinden in de nog niet gesloten jonge bosjes, met een ondergroei van veel brandnetel, pitrus, hooggroeiende grassoorten en plaatselijk riet, op sommige plaatsen gecombineerd met een ruige sloot.

De dichtheid van 37 territoria /100 ha voor het natuurgebied is hoger dan de schatting uit de literatuur, die op 20 paar/100 ha voor besloten landschap met vochtig struweel en houtwallen uitkomt (6). Ook de bezetting van spotvogels in de Dommelbeemden is dus zeer hoog te noemen.

Grasmus **20 territoria**

Met 20 territoria is de grasmus in de Dommelbeemden zeer goed vertegenwoordigd. De soort komt met name zeer veel voor als pionier vogel in de jonge aanplant, maar is ook in de houtwallen goed vertegenwoordigd.

In 1993 werden slechts 5 territoria vastgesteld. De toename in 2002 is te danken aan de herinrichting van het gebied, waarbij vele meters nieuwe houtwal zijn aangelegd en meer dan 10 ha. nieuw bos. Naar alle waarschijnlijkheid zal het aantal grasmussen met het ouder worden van de aangeplante bospercelen afnemen.

De grasmus is één van de kenmerkende struweelvogelsoorten. De soort heeft in Brabant voorkeur voor verruigde greppels en sloten, struwelen, houtwallen en struweelrijke bosranden (6). Op de verspreidingskaart komt het voorkomen van de grasmus in struwelen en jong bos goed naar voren. De berekende dichtheid van 63 territoria per/100 ha natuurgebied in de Dommelbeemden is veel hoger dan de schatting vanuit de literatuur, die op 4 tot 12 paar/100 ha uitkomt voor natuurgebied (6).

Tuinfluitier **23 territoria**

Uit de literatuur blijkt dat de voorkeur van de tuinfluitier, voor wat betreft zijn habitat, uitgaat naar struweelvegetatie en struiken. Aan deze voorkeuren voldoen de Dommelbeemden ruimschoots. De soort is er zeer algemeen te noemen.

In 1993 werden maar 2 territoria vastgesteld. De toename in 2002 is ook hier toe te schrijven aan de veranderingen die in het gebied hebben plaatsgevonden. De tuinfluitier profiteert van de jonge bosaanplant, maar ook van de bosverjonging die her en der op nog beperkte schaal heeft plaatsgehad. Ook de struwelen langs sommige bosranden zorgen voor broedgelegenheid. Opvallend is dat in het oudere loofbos, waarin niet is gedund, de soort niet voorkomt. De ondergroei is in dit bos blijkbaar niet dicht genoeg.

De dichtheid van 91 territoria /100 ha voor het bosgebied komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 40-200 paar/100 ha voor wilgenmoeras en jonge bosaanplant uitkomt (6).

Zwartkop **32 territoria**

De zwartkop is dominant aanwezig. Dit is ook niet vreemd want hij is weinig kieskeurig. In veel verschillende biotopen voelt hij zich thuis mits er maar voldoende ondergroei aanwezig is.

In 1993 werden slechts 4 territoria vastgesteld. De explosieve stijging in 2002 is net als bij de grasmus te danken aan de herinrichting van het gebied. Ook op enkele plekken zonder opgaande boombegroeiing is deze soort te vinden. Jonge boompjes van 5 meter hoogte blijken dan voldoende te zijn.

De dichtheid van 47 territoria /100 ha voor het gehele gebied komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 20-60 paar/100 ha in gemengd en loofbos uitkomt (6). Indien we de dichtheid in het onderzochte bosgebied berekenen, blijkt dit 113 territoria/100 ha te zijn, dus een veel hoger aantal. Hieruit mag geconcludeerd worden dat ook de zwartkop een zeer hoge bezetting bereikt in de Dommelbeemden

Tjiftjaf **35 territoria**

De tjiftjaf is in dit gebied wat dichtheid betreft vergelijkbaar met de zwartkop. De soort komt op alle geschikte plaatsen in het gebied voor. Dit betekent, overal waar enkele bomen aanwezig zijn. Jonge aanplant is in Brabant weinig geschikt (6). Toch hebben 7 paren een territorium in de jonge aanplant. Met een dichtheid van 8 territoria in de houtsingel rondom de visvijver lijkt de tjiftjaf ook daar optimaal vertegenwoordigd te zijn.

De dichtheid van 51 territoria /100 ha voor het gehele gebied en 117 territoria voor het bosgebied komt overeen met de schatting vanuit de literatuur, die op 90-170 paar/100 ha voor structuurrijk vochtig loofbos uitkomt.

In 1993, toen het onderzoeksgebied voor een veel groter gedeelte bestond uit gras- en bouwland met enkele verspreide bospercelen, werden maar 9 territoria vastgesteld.

Fitis **14 territoria**

De voorkeur van de fitis gaat uit naar jonge bospercelen. Dankzij de aanplant van nieuwe bospercelen door de Vereniging Natuurmonumenten en de gemeente Veldhoven heeft de fitis een forse groei doorgemaakt. Werd in 1993 slechts één territorium vastgesteld, in 2002 zijn dat er 18. De enkele paren die zich niet in de nieuwe aanplant hebben gevestigd vinden we in de houtwallen met een rijke ondergroei of in een ouder bosperceel waar zich, na afzetting, een struiklaag zich heeft kunnen ontwikkelen.

De fitis is een pioniersoort van bosvegetaties (6). Daarom komt de soort veel voor in de bosuitbreidingen in de Dommelbeemden.

De dichtheid van 26 territoria/100 ha voor het gehele gebied, of 61 territoria/100 ha bosgebied komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 50 tot 80 paar/100 ha uitkomt (6).

Staartmees **4 territoria**

Staartmezen broeden in allerlei typen bos, als er maar voldoende nestgelegenheid is in de vorm van dicht struikgewas, hakhout en jonge naalldhoutaanplantingen. In de Dommelbeemden maken de staartmezen dankbaar gebruik van zowel de aangeplante dennen als van de hakhoutbossen.

In 1993 werd de soort wel waargenomen, maar kon geen territorium worden vastgesteld.

De dichtheid van 5,9 territoria/100 ha komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 3 tot 10 paar/100 ha met uitschieters tot 25 paar/100 ha uitkomt.

Matkop **3 territoria**

De matkop is een bosbewoner. De aanwezigheid van dood hout wordt zeer op prijs gesteld aangezien veel matkoppen hun eigen nestholte uithakken. De territoria van de matkop concentreren zich in de oudere vochtige bospercelen in het zuidelijke deel van het gebied. Opmerkelijk is dat in 2002 vier territoria op dezelfde locatie zijn vastgesteld als in het onderzoeksjaar 1993. Het vijfde territorium bevindt zich in de zuidelijke punt van het onderzoeksgebied dat in 1993 niet werd meegenomen in de inventarisatie.

De dichtheid van 13 territoria /100 ha bosgebied komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 15 tot 25 paar/100 ha loof- en gemengd bos uitkomt (6).

Kuifmees

1 territorium

De kuifmees is van alle mezensoorten het meest aan naaldhout en in het bijzonder aan de grove den gebonden (6). Slechts op één plek in het onderzochte gebied komen wat grove dennen voor. Hier is dan ook het enige territorium vastgesteld.

Zwarte Mees

1 territorium

Gegeven het feit dat de voorkeur van de zwarte mees uitgaat naar oudere naaldbomen ligt het voor de hand dat de soort in de Dommelbeemden nauwelijks voorkomt. De waarnemingen zijn gedaan in de jonge aanplant, grenzend aan een ouder grove dennenperceel. Aangenomen mag worden dat de zwarte mees broedt in dit perceel en dat de jonge aanplant mede als voeselbron wordt gebruikt. In 1993 werden geen zwarte mezen waargenomen

Pimpelmees

12 territoria

De pimpelmees heeft een duidelijke voorkeur voor loof- en gemengd hout en meer speciaal voor ouder bos (6). In het onderzochte gebied is de soort overal en regelmatig verspreid aanwezig daar waar ouder hout voorkomt. Dit kan zowel in de houtwallen als in de bossen zijn. Opvallend is het ontbreken in het noordelijke bosje.

De dichtheid van 39 territoria /100 ha voor het bosgebied komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 30 tot 50 paar/100 ha voor loofbos uitkomt (6).

In 1993 werden 7 territoria vastgesteld.

Koolmees

27 territoria

De koolmees is niet kieskeurig wat zijn biotoop betreft. Hij komt regelmatig verspreid voor en in hogere dichtheden dan de pimpelmees.

De dichtheid van 91 territoria /100 ha bosgebied is wat hoger dan de schatting uit de literatuur, die op 50 tot 80 paar/100 ha in loofbos uitkomt (6).

In 1993 werden 7 territoria vastgesteld.

Boomklever

2 territoria

Opgaande loofbossen en rijke gemengde bossen vormen de favoriete habitat voor de boomklever. Het voorkomen in Brabant wordt geheel bepaald door landgoederen of kasteelbossen (6). Zijn aanwezigheid in de Dommelbeemden mag dus opmerkelijk worden genoemd. Bij hoge dichtheden zijn de vogels zeer luidruchtig terwijl solitaire paren zeer zwijgzaam zijn. De beide territoria liggen ver uiteen, één in het noorden en één in het zuiden. Dit kan een verklaring zijn voor het feit dat de soort slechts bij twee inventarisatierondes is gehoord. (16 en 30 maart). Het noordelijke territorium ligt in een opgaande eikenwal, het zuidelijke in een open populierenbos met rijke ondergroei.

In 1993 werd geen boomklever waargenomen.

Boomkruiper

12 territoria

Oudere bomen genieten de voorkeur van de boomkruiper zowel wat betreft nestplaats als voedselbron. In ruwe oude stammen komen meer insecten voor en zijn er voldoende spleten en holtes om als broedplaats te fungeren.

De boomkruiper heeft in Brabant een sterke voorkeur voor loofhout. Het aanwezig zijn van ondergroei is niet van belang. Bos jonger dan 25 jaar telt amper mee in de bezetting (6). In het onderzochte gebied komt de soort inderdaad alleen voor in het oudere bos en in de

oudere houtsingels. In het onderzoeksjaar 1993 was er sprake van 6 territoria. Kenmerkend is dat deze zich uitsluitend bevonden in het zuidelijke deel.

In 2002 is het aantal territoria in dit deel sterk uitgebreid terwijl in het noordelijk deel zowel in het bosperceel als in de houtwal rondom de visvijver, de soort zich heeft gevestigd.

De dichtheid van 39 territoria /100 ha bos komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 10 tot 100 paar/100 ha voor loofbos uitkomt (6).

Gaai

3 territoria

De gaai heeft een voorkeur voor loof- of gemengd bos met een goed ontwikkelde struiklaag (6). Gezien de fusieafstand van 500 meter is het onderzoeksgebied goed en gelijkmatig bezet met 3 territoria.

De dichtheid van 13 territoria per/100 ha bos in het onderzochte gebied komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 10 tot 20 paar/100 ha voor optimaal loofbos uitkomt (6).

In 1993 is de gaai niet geïnventariseerd.

Ekster

2 territoria

Deze soort is zelden opgemerkt. De ekster komt, in tegenstelling tot de bebouwde kom van Veldhoven, in het buitengebied maar weinig voor. Dit beeld past in het sterk gebonden zijn van de ekster aan cultuurland en menselijke activiteit in Brabant (6).

De dichtheid van 2,9 territoria per/100 ha voor het gehele gebied komt overeen met de schatting uit de literatuur, die op 2 paar/100 ha voor loofbos ver van menselijke bebouwing uitkomt (6).

In 1993 werd deze soort niet geïnventariseerd.

Zwarte Kraai

3 territoria

De territoria van de zwarte kraai zijn gelijkmatig verdeeld over het gebied. Het is een lastige soort om te inventariseren. Niet alle zwarte kraaien bezetten een territorium. Er vliegen veel solitaire vogels rond wat de indruk kan wekken dat er sprake is van veel broedgevallen.

Regelmatig vertoonden zich groepjes van 5 tot 7 vogels die zich luidruchtig door de boomtoppen verplaatsten. Slechts op enkele plekken waren kraaien met territoriale activiteiten te zien. De drie territoria zijn vastgesteld aan de hand van waargenomen juveniele vogels.

De dichtheid van 4,4 territoria per/100 ha voor het gehele onderzochte gebied is iets hoger dan de literatuur meldt, namelijk 2 tot 3 territoria/100 ha (6). De dichtheid van 8,7 territoria/100 ha voor het onderzochte bosgebied is lager dan de schatting uit de literatuur, die uitkomt op een dichtheid tot 20 paar/100 ha voor beekbegeleidend bos.

In 1993 werd de soort niet geïnventariseerd.

Spreeuw

6 territoria

5 paren zijn aangetroffen in het populierenbos waar de vogels broedden in oude spechternesten. Eén paar nestelde in een oude schietwilg.

De dichtheid van 22 territoria per/100 ha bos is lager dan de schatting uit de literatuur, die op 40 tot 80 paar/100 ha voor loofbos uitkomt (6). Het weinig voorkomen van spechten en dus het ontbreken van nestholtes speelt hierbij zeker een rol.

Huismus

1 territorium

De huismus broedt bij de enige boerderij in het gebied. Een paar met 3 jongen vloog er in juni rond. Mogelijk zijn hier meer paartjes aanwezig.

Ringmus

1 territorium

De ringmus bezet evenals de huismus een territorium bij de boerderij in het gebied.

Vink

25 territoria

In de broedtijd is de vink aangewezen op (middel)hoog geboomte. Bossen en parken genieten de voorkeur, maar kleinschalig cultuurland kan ook hoge dichtheden opleveren. In de Dommelbeemden is de vink goed vertegenwoordigd zeker als we de leeftijd van de bomen in aanmerking nemen. De soort zal zich waarschijnlijk in de loop der jaren uitbreiden. In Broedvogels van de Buikheide in 2001 (10) wordt opgemerkt dat de vink in een Nederlands bos de talrijkste broedvogel is. De bossen van de Dommelbeemden vormen in deze dan een uitzondering. Wanneer we de dichtheden in de tabel bekijken onder de categorie bos gaan 5 soorten de vink voor, namelijk winterkoning, tjiftjaf, zwartkop, tuinfluiter en koolmees. Dit kan betekenen dat vochtig loofbos in beekdalen een afwijkende vogelsamenstelling te zien geeft. De dichtheid van 83 territoria per/100 ha loofbos komt overeen met de schatting uit de literatuur uit 1997, die op 70 tot 150 paar/100 ha voor loofbos uitkomt (6). In 1993 werden 17 territoria vastgesteld.

4.2 Overige broedvogelsoorten

In het nu volgende tweede deel van de soortbespreking zijn die vogelsoorten opgenomen die:

- in 2002 geen aantoonbaar territorium hebben gehad;
- in het recente verleden wel in het gebied hebben gebroed;
- waarvan een territorium tot de mogelijkheden behoort.

Sperwer

0 territoria

De meeste sperwernesten zijn te vinden in sparrenbossen. Het voedselterritorium ligt in een groter gebied daar omheen.

De sperwer is tijdens de inventarisatie enkele keren in het gebied waargenomen.

Aangenomen mag worden dat de Dommelbeemden als voedselterritorium gebruikt worden.

Patrijs

0 territoria (+1), rode lijst soort

De patrijs is wel in het gebied aangetroffen maar meer in het agrarisch deel richting Witvenseweg. Het onderzochte Dommeldal is mogelijk te besloten. Het meest geschikte biotoop voor de patrijs bestaat uit een afwisseling van hooiland, grasland en akkers met voldoende dekking (6).

In 1993 werden 3 territoria gevonden.

Zomertortel

0 territoria (+1)

Een koerende vogel kon worden vastgesteld op 20 mei in een rijk begroeide grote tuin net buiten het onderzoeksgebied. Het is mogelijk dat dit tortelduivenpaar toch in het onderzoeksgebied gebroed heeft. In de Dommelbeemden is momenteel voldoende jonge aanplant voorhanden om aan enkele paartjes broedgelegenheid te bieden.

De literatuur vermeldt coulissenlandschap met kleinschalig en agrarisch grondgebruik als voorkeursbiotoop. (6).

Deze bron vermeldt een dichtheid die op 5-10 paar/100 ha voor bos- en natuurgebied met een sterk ontwikkelde ondergroei.

Graspieper

0 territoria

De graspieper is helaas uit het gebied verdwenen. In 1983 en 1993 werden nog graspiepers als broedvogel vastgesteld. In 2002 bleef het bij wat doortrekkers. Uit de literatuur komt naar voren dat graspiepers hoge grondwaterstanden nodig hebben (6). Door verdroging zijn de Dommelbeemden geen geschikt leefgebied meer.

Sprinkhaanzanger

0 territoria

De sprinkhaanzanger werd in 2002 niet gehoord. Dat hij hier wordt vermeld komt omdat in 2001 een territorium werd gevonden. Het bevond zich in de nieuwe bosaanplant. Tussen de jonge aanplant is veel ruigte met o.a. pitrus aanwezig. Hier zong op 12 mei 2001 een $\square$. In de literatuur wordt de tijdelijkheid van veel broedplaatsen van de sprinkhaanzanger genoemd (6).

Wielewaal

0 territoria (+1)

De wielewaal is een bijzondere soort van vochtige loofbossen. Een concentratie van wielewalen komt in Brabant voor in broekbosjes in de beekdalen (6). In het onderzoeksgebied is in 2002 geen territorium vastgesteld. Het niet voorkomen van de soort in een ogenschijnlijk geschikt ouder perceel populierenbos kan niet worden verklaard. In 2002 werd wel een roepende wielewaal gehoord vanuit de omgeving van de Heuvelse Putten aan de overzijde van de Dommel op Waalre's grondgebied. Hier is sprake van een territorium.

In 1983 was de wielewaal broedvogel van het zuidelijke aaneengesloten bosgedeelte. In 2000 kon de wielewaal in het inventarisatiegebied worden vastgesteld en wel in het noordelijke bosje. Zie hiervoor de broedvogelinventarisatie beekdal de Run (3). In dit beekdal dat over 6 kilometer werd onderzocht konden nog 2 territoria worden genoteerd.

Kneu

0 territoria (+1)

Eén territorium is vastgesteld net buiten het geïnventariseerde gebied. De kneu is een moeilijk te karteren soort gezien de grote afstand die wordt afgelegd tussen foerageerplaats en broedplaats (6). Jonge bosaanplant vormt het geschikte broedbiotoop.

Dodaars

0 territoria , rode lijst soort

De dodaars is geen broedvogel van de onderzochte Dommelbeemden maar wel van de dichtbij gelegen Vlasrootvennen. Dat de soort hier is opgenomen is vanwege de status van rode lijst soort.

Op 27 mei 2000 werd een koppeltje dodaarzen met 2 juvenielen waargenomen op de Kleine Vlasroot (plassentelling vogelwerkgroep de Kempen 2000).

In 2001 werd op 9 juni een paartje gezien op de Grote Vlasroot en een paartje met 4 juvenielen op de Kleine Vlasroot (waarneming H. van Maar).

4.3 Verdwenen en verschenen soorten.

Kijkend naar het broedvogelbestand in de Dommelbeemde te Veldhoven zien we een aantal ontwikkelingen.

Volgens het beheerplan uit 1996 voor het Dommeldal (6) kwamen in het verleden de volgende soorten in het beekdal van de Dommel voor:
Oeverzwaluw en watersnip, blauwborst, baardmannetje, veldleeuwerik, rietzanger en kleine karekiet. De laatste soort is in 2002 opnieuw als broedvogel aanwezig. Dit heeft ongetwijfeld te maken met een meer natuurlijk beheer van de Dommeloevers.

Het inventarisatierapport uit 1983 (9) meldt dat de blauwborst in 1983 al niet meer is waargenomen. Ook de oeverzwaluw, de watersnip, het baardmannetje, de rietzanger en de kleine karekiet vinden we in het rapport niet meer terug.

In het zuidelijk gelegen boscomplex broedden in 1983 nog wel de nachtegaal en de wielewaal.

De veldleeuwerik kwam nog voor in het agrarisch gebied.

Inmiddels zijn nachtegaal en veldleeuwerik ook geheel uit het gebied verdwenen.

Het rapport uit 1993 van IVN Veldhoven-Vessem (2) geeft aan dat in 1993 als broedvogel verdwenen zijn:

rietgors, tortelduif (zomertortel) en grauwe vliegenvanger. De zomertortel blijkt in 2002 weer in het gebied voor te komen. De andere twee soorten zijn niet aangetroffen.

Sinds de inventarisatie in 1993 hebben kuifeend, gele kwikstaart, gekraagde roodstaart en boomklever zich gevestigd.. Vooral de laatste twee soorten zijn een teken van het ouder worden van het bos. Hierdoor komen meer broedholtes beschikbaar. De in 2001 nog aanwezige sprinkhaanzanger was in 1993 alweer verdwenen. Waarschijnlijk voldeed het biotoop waarin hij in 2001 broedde al niet meer aan zijn eisen.

2002

4.4 Vogelgroepen volgens Sierdsema.

De broedvogelpopulatie is een belangrijke indicatie voor de ontwikkeling van natuurlijke levensgemeenschappen.

Wanneer nu de vogelbevolking wordt opgedeeld in groepen, waarbij soorten die ongeveer dezelfde eisen stellen aan het biotoop samen een groep vormen, kan een beeld ontstaan van het onderzochte landschap (7). Het zou mooi zijn indien vervolgens een vergelijking gemaakt zou kunnen worden tussen de aantallen gevonden territoria per soortgroep en een landelijke referentie. Het probleem in het onderzochte gebied is echter dat er diverse biotopen naast elkaar voorkomen, zodat per biotoop een relatief geringe oppervlakte overblijft. Hierdoor is het niet mogelijk conclusies te trekken in vergelijking tot de landelijke referentie. In onderstaand overzicht zijn daarom alleen voorkomende soorten per soortgroep genoemd. Alleen soortgroepen waarin een redelijk aantal verschillende soorten voorkomt zijn besproken.

Een tweetal indicatoren zijn bij de soortgroepen van belang namelijk:

- het aantal kenmerkende soorten
- en de veeleisendheid van deze soorten.

Hoe meer kenmerkende soorten aanwezig, hoe beter het betreffende biotoop is ontwikkeld. De hierna onderstreepte soorten komen in het onderzochte gebied in het betreffende biotoop voor.

Het getal tussen haakjes geeft de veeleisendheid van de soort aan op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 een weinig kritische soort is, 2 een vrij kritische soort en 3 een kritische soort.

Grasmusgroep

Struwelen, opslag en zeer jong bos, bosranden met struiken.

Heggenmus (1), Nachtegaal (2), Roodborsttapuit (2), Bosrietzanger (2), Spotvogel (2), Orpheusspotvogel (2), Braamsluiper (2), Grasmus (2), Tuinfluit (1), Fitis (1), Grauwe Klauwier (3), Kneu (2).

Dommelbeemden: Veel soorten uit deze groep zijn aangetroffen waaronder enkele vrij kritische. De aangetroffen dichtheden zijn hoog. Het biotoop is goed ontwikkeld.

De grasmusgroep als geheel heeft een overduidelijke voorkeur voor het nog jonge bosplantsoen en voor de houtwallen, zowel de oudere als de nieuw aangelegde.

Winterkoninggroep

Jong bos, struiklaag in bossen.

Fazant (1), Tortelduif (2), Winterkoning (1), Roodborst (1), Merel (1), Zanglijster (2), Zwartkop (1), Staartmees (1), Matkop (1), Goudvink (2).

Dommelbeemden: Veel soorten uit deze groep zijn aangetroffen. Het biotoop is goed ontwikkeld. Twee van de drie vrij kritische soorten ontbreken.

Als groep is er enige voorkeur voor oudere bossen en houtwallen en voor jong bosplantsoen met een gesloten kroonlaag.

Vinkgroep

Opgaand gesloten bos.

Houtduif (1), Ransuil (2), Koolmees (1), Gaai (1), Vink (1).

Dommelbeemden: Veel soorten uit deze groep zijn aangetroffen. Het biotoop is goed ontwikkeld. Juist de vrij kritische soort ontbreekt.

De groep toont een duidelijke voorkeur voor de oudere langer bestaande bossen en houtwallen.

Van het jonge bosplantsoen blijken alleen de delen met een gesloten kroonlaag interessant te zijn.

Grote Bonte Specht-groep

Oud opgaand bos, dood hout (holenbroeders)

Oehoe (4), Groene Specht (2), Zwarte Specht (2), Grote Bonte Specht (2), Gekraagde Roodstaart (2), Taigaboombkruiper (2), Boombkruiper (2), Spreeuw (1), Ringmus (2).

Dommelbeemden: Veel soorten uit deze groep zijn aangetroffen, zij het in lage aantallen. Het biotoop is dus matig ontwikkeld. Het aantal vrij kritische soorten is goed te noemen.

De groep kent geen grote dichtheid in het onderzochte gebied. Er is een concentratie in het populierenbos en in de houtwal met oude wilgen.

Appelvinkgroep

Opgaand bos met loofbomen.

Houtsnip (2), Grote lijster (2), Bergfluit (2), Fluit (2), Tijftjaf (1), Wielewaal (2), Appelvink (2).

Dommelbeemden: Er zijn maar weinig soorten uit deze groep aangetroffen. De wielewaal komt wel in het gebied voor maar kon dit seizoen niet broedend vastgesteld worden.

De dichtheden zijn gering, alleen van de tijftjaf is goed vertegenwoordigd.

4.5 Soorten per biotoop.

De verschillende biotopen in het onderzochte deel van het beekdal van de Dommel worden in deze paragraaf aan de hand van hun vogelsamenstelling besproken.

- **Hakhoutbos van 25 tot meer dan 100 jaar.**
De wat oudere loofbossen in het gebied zijn van oorsprong allemaal hakhoutbossen. In veel bossen wordt bij tijd en wijle door de eigenaren nog wat hout gekapt. Hierdoor vertonen deze bossen plaatselijk jonger hout en open plekken, wat de variatie ten goede komt. Omdat het gekapte hout wordt meegenomen komt dood hout komt hier echter te weinig voor. Opvallende soorten zijn grote lijster, kuifmees (naaldhout), matkop, zwarte specht, groene specht, buizerd, boomklever en gekraagde roodstaart. De heggemus ontbreekt juist geheel.
- **Houtwallen.**
In de houtwallen bevinden zich territoria van merel, fazant, winterkoning, roodborst, heggemus, houtduif, vink, spreeuw, boomkruiper, roodborsttapuit, koolmees, pimpelmees, fitis, tjiftjaf, zwartkop, tuinfluiter, grasmus, bosrietzanger en spotvogel. Bij het ouder en daardoor hoger en dichter worden van de nu nog vaak jonge houtwallen zal de betekenis voor veel vogelsoorten sterk toenemen.
- **Weiland.**
De weilanden vormen het territorium van o.a. de roodborsttapuit en andere struweelvogelsoorten. Weidevogels maken er nu geen gebruik van.
- **Randbeplanting visvijver.**
Dit perceel bestaat uit struikopslag, een gedeelte met een bosje, de vijver met veel oeverbegroeiing en voor het overige veel ruigte. Het perceel is ongeveer 0,75 ha groot. Door het afgesloten karakter heerst er rust. De afwisselende weelderige vegetatie levert veel territoria op, namelijk 21, gebruikt door 14 verschillende vogelsoorten.
- **Bosplantsoen in struikfase (open-gevarieerd)**
Uit de diverse verspreidingskaarten blijkt de bijzondere betekenis voor veel vogelsoorten van jonge struikachtige aanplant met daartussen ruigte. Wanneer In bijvoorbeeld de 6 ha. nieuwe aanplant tegen de Witvenseweg komen de volgende soorten voor:

Soort	Territoria	Soort	Territoria
Zanglijster	5	Zwartkop	4
Merel	2	Tuinfluiter	5
Winterkoning	5	Grasmus	8
Heggenmus	5	Bosrietzanger	4
Fazant	1	Spotvogel	5
Fitis	11	Staartmees	1
Tjiftjaf	5	Totaal:	61

Dit betekent een totaal aantal territoria van 61 en een dichtheid van 10,2 territoria per hectare. Zoals eerder gesteld is het van belang ruigtestroken temidden van deze jonge aanplant in stand te houden om een deel van de struweelvogelsoorten te behouden.

- Jong bos (gesloten kroonlaag).
In het gebied liggen enkele vrij recent ingeplante percelen die inmiddels tot sluiting zijn gekomen. De ondergroei is hier totaal verdwenen en daarmee de dekking en nestgelegenheid. Als er geen ruigtestroken als omgrenzing van deze percelen te vinden zijn, dunt de vogelbevolking sterk uit ten opzichte van de eerdere struikfase.
- Poelen.
De poelen en omgeving bieden broedgelegenheid aan waterhoen, meerkoet, wilde eend en een paartje kuifeend.
- Populieren (smalle bosreep).
Het enige populierenbos is ongeveer 0,6 ha groot en heeft een rijke ondergroei van bomen, struiken en kruiden. De populieren sterven deels af. Dit geeft holenbroeders de mogelijkheid om er te nestelen. Voorkomende meer bijzondere soorten zijn grote bonte specht, kleine bonte specht, boomklever en holenduif. Het is belangrijk dit bosgedeelte op deze wijze in stand te houden.

Dommelbeemden
2002

Open houtwal Berk Eik	25<L<50
Bosplantsoen in struikfase Els Wilg Eik Berk Es Vlier Spokehout Gelderse roos Vogelkers Aanplant 26 mrt. 1998	Dichte beplanting L < 10 jaar
Els	25<L<50
Bosplantsoen in struikfase Els en Es Natte lengtestrook met Wilg	Dichte beplanting L < 10 jaar
Parkachtig bos rond grote poel Eik Wilg Berk Els Gelderse roos Overstaanders: Struiklaag:	Regelmatig gedund L > 50 jaar goed
Jong bos Els Es geplant in banen van 10 m breed Plantafstand 1,5 m Compensatiebos Gem. 1996 Struiklaag:	Gesloten kroonlaag L < 10 jaar afwezig
Hakhoutbos Eik Berk Lijsterbes; Eik dominant Overstaanders Struiklaag:	L > 50 slecht
Hakhoutbos Els Berk; gelijkmatig verdeeld Struiklaag:	L > 50 goed
Hakhoutbos Berk dominant Overstaande eiken Struiklaag:	25<L<50 L > 50 matig
Bosplantsoen in struikfase Els Berk Eik Es Wilg Beuk Grove den Compensatiebos Gem. 1995 Herinplant 1996	Open, gevarieerd L < 10 jaar

Leeftijd en samenstelling
van bossen en houtwallen

Hakhoutbos op rabatten; nat
 Els Berk Eik Boswilg Lijsterbes 25<L<50
 Enkele overstaande eiken L>50
 Struiklaag: slecht

Eikenwal aan zuidrand visvijver L>50

Houtwal gevarieerd, langs slootkant met veel riet
 Eik Els Lijsterbes Gelderse roos Berk Spokehout
 Es 10<L<25

Jonge ruigtestrook

Oudere houtwal
 uitgebreid met jonge ruigtestrook
 Els Es

Smalle bosreep
 Wilg Els Berk 25<L<50
 Overstaanders Eik Es L>50
 Struiklaag: matig

Ruigtestrook met Boswilg

Hakhoutbos
 Els Berk Eik 25<L<50
 Overstaande Eiken L>50
 Grove den op hoge wal langs Dommel L>50
 Plaatselijk open bos
 In groot gedeelte dichte ondergroei van varens

Hakhoutbos; nat
 Eik Els Berk Zachte berk 20<L<50
 Overstaande Eiken L>50 jaar
 Plaatselijk afgezet omstreeks 1989
 Struiklaag: slecht
 lokaal goed

Houtwal / ruigtestrook
 Wilg verspreid: 25<L, 50

Bosplantsoen in struikfase L<10 jaar
 Els Es Wilg Spokehout Gelderse roos

Randbeplanting visvijver
 Eik Berk Acacia Els Recentelijk gedund
 Aangelegd omstreeks 1960 25 < L < 50
 Struiklaag: goed

Oudere Houtwal
 gedeeltelijk verbreed met jonge ruigtestrook
 Els Eik Wilg

Jonge houtwal
 Es Els Wilg L<10

Oudere houtwal met struikachtig karakter
 Meidoorn Sleedoorn Wilg

Oud eikenbosje L> 50 deels L > 100
 Enkele Berken
 Struiklaag: slecht

Hakhoutbos
 Els Berk Eik 25<L<50
 Overstaande Eiken L>50
 2 enclaves met dichte staakvormige begroeiing
 van Berk
 Struiklaag: matig

Afgezette bosdelen 5<L<15
 Deels open nieuwe begroeiing met goede
 struiklaag
 Deels dichte staakvormige nieuwe begroeiing met
 weinig ondergroei

Gevarieerd bos met 2 boomlagen
 Populier: 25<L<50
 Els Berk Eik: 25<L<50
 Overstaande Eiken: L>50
 Struiklaag: goed

Smalle bosreep
 Populier: 25<L<50
 Goede struiklaag met veel jonge eik

Open bomenrij
 Populier Wilg 25<L<50

5. Conclusies en aanbevelingen

Aan de hand van de broedvogelbevolking kunnen ten aanzien van het in 2002 onderzochte deel van de Dommelbeemden de volgende conclusies worden getrokken en aanbevelingen worden gedaan.

In totaal zijn in het gebied 52 broedvogelsoorten vastgesteld, een hoog aantal voor 68 hectare beekdal. Dit betekent dat dit deel van het beekdal een grote verscheidenheid aan biotopen herbergt. Vooral het aanplanten van nieuwe bospercelen, het aanleggen van diverse poelen en het veranderde beheer hebben bijgedragen tot een meer natuurlijk beekdalbiotoop.

Toch zijn een aantal kenmerkende soorten van een goed ontwikkeld beekdal nog niet, of in te gering aantal, aanwezig. Zo zouden watersnip, houtsnip, oeverzwaluw, nachtegaal en blauwborst tot de inventaris van het gebied moeten behoren.

Daar staat tegenover dat soorten als roodborsttapuit, groene specht, zwarte specht, kleine bonte specht, boomklever, ijsvogel, patrijs, grasmus, bosrietzanger, spotvogel, kuifeend en gele kwikstaart voorkomen. Zij geven het gebied een grote vogelkundige waarde.

Aanbevelingen ten aanzien van het te voeren beheer.

De voormalige hakhoutbossen, nu in bezit van de Vereniging Natuurmonumenten, zouden deels weer afgezet moeten worden. Het is gewenst dit gefaseerd uit te voeren zodat een gevarieerd bos ontstaat. Voor het afzetten kan de Vereniging Natuurmonumenten wellicht zelf manuren inzetten. Dit gebeurt al voor een perceel gelegen aan de Volmolenweg, waar eens per 12 jaar het hakhout wordt afgezet. Ook is te denken aan het gecontroleerd eenmalig uitgeven van kleine bosgedeeltes aan particulieren uit Veldhoven die dan het recht hebben in het winterseizoen hout te oogsten uit zo'n bosgedeelte. Als derde mogelijkheid kan de werkgroep Kleine Landschapselementen van het IVN Veldhoven/Vessem worden ingeschakeld.

In het bestaande bos moet het aandeel dood hout groter worden. Dit komt de hollenbroeders ten goede.

De jonge aanplant geeft veel mogelijkheden. Indien hiervoor de mogelijkheden bestaan is het aan te bevelen nieuwe percelen te vinden in het gebied, die na aankoop kunnen worden ingeplant. De gemeente Veldhoven kan bij voorkeur hier compenseren indien nodig. Na een jaar of 10 kan de jonge aanplant worden gedund. Het is van groot belang rondom of bij jonge aanplant open stroken te handhaven en jaarlijks te maaien waarbij het maaisel wordt afgevoerd. Op deze wijze ontstaat een kruidenrijke zoom om het bosgebied en een afwisseling tussen open en gesloten gebied.

De waterstand in het gebied zou moeten worden verhoogd. Dit kan bereikt worden door sloten te voorzien van steendammen of zelfs geheel af te sluiten danwel te dempen. Hierdoor kan het gebied vochtiger worden en kan kwelwater weer aan het maaiveld komen, wat de vegetatie en daarmee ook de vogelpopulatie zeer ten goede zal komen. Met name de hoofdsloot voert water nog te snel af. Overstroming van het gebied kan in de winterperiode weinig kwaad als het gebied door een voortdurende hoge waterstand in de winter al met water verzadigd is. Onder deze voorwaarde is waterberging bij hoogwater in het gebied mogelijk.

De poelen in het gebied zullen regelmatig geschoond moeten worden en rondom vrij gehouden van opgaande begroeiing..

De houtsingels kunnen verder worden uitgebreid. Bestaande houtsingels zullen eens per 10 jaar afgezet moeten worden, waarbij overstaande bomen gehandhaafd blijven. Tusseliggende open percelen kunnen zowel als hooiland en als bouwland worden gebruikt. Er kunnen bijvoorbeeld op biologische wijze granen worden verbouwd. Bemesting van de gronden moet worden vermeden.

In de directe omgeving kan agrarisch natuurbeheer gepromoot worden waardoor versterking van het beekdallandschap kan worden bevorderd. Ook is het wenselijk dat hier stroken grond worden aangekocht voor de aanleg van nieuwe houtsingels.

Samengevat zijn de beheersvoorstellen de volgende:

- Hakhoutbos: periodiek afzetten en een groter aandeel dood hout laten ontstaan
- Jonge aanplant: handhaven ruige stroken en sloten tussen de percelen (zoom en mantel). De stroken 1 x per jaar buiten het groeiseizoen maaien en met maaisel afvoeren.
- Houtsingels: uitbreiden van de singels. Periodiek afzetten met behoud van overstaanders. Extra knotwilgen planten.
- Poelen: regelmatig opschonen.
- Landbouw: Biologische verbouw van bijv. rogge. Niet meer bemesten van jaarlijks verpachte percelen.
- Waterstand: in het gehele gebied verhogen door middel van het plaatsen van steendammen en/of het dempen van sloten.
- Specifieke maatregelen voor vogels: voldoende rust in het gebied handhaven, zonering van openstelling. Aanleggen van een oeverwaluwand. Open plekken in vochtig bos creëren voor de o.a. houtsnip. Meer moerasgebiedjes ten behoeve van de aan riet gebonden vogels etc.

Op recreatief gebied geven de Dommelbeemden nog mogelijkheden. Het bestaande wandelpad kan eventueel worden uitgebreid. Met de grondeigenaren moet dan een overeenkomst worden gesloten om het land te mogen betreden. De recreatie zal een deel van het gebied ongemoeid moeten laten. Dit wordt dan het rustgebied. Ook valt te denken aan het bouwen van een eenvoudige houten brug over de Dommel zodat het Waalrese deel van de Dommelbeemden (na verdere aankopen) bij de wandelroute betrokken kan worden. Het is wenselijk dat de Nagelmekersweg wordt afgesloten voor gemotoriseerd verkeer. Een half verhard fietspad kan worden aangelegd. Ook is een versterking van fietsroutes tussen Dommelbeemden, Vlasroot en eventueel het Rundal mogelijk. Het functioneel opnemen van ondernemers in de fietsroute kan voor verdere uitbreiding van faciliteiten zorgen, bijvoorbeeld recreatiegebied het Witven, de geitenhouderij aan de Witvenweg etc. Het zuidelijk deel van Veldhoven kan op deze wijze een recreatief veel interessanter gebied worden dan het nu is. Bij een goede zonering hoeft verdere recreatie de natuurwaarden niet aan te tasten.

Samengevat zijn de recreatieve mogelijkheden de volgende:

- Afsluiten Nagelmekersweg voor gemotoriseerd verkeer
- Aanleg halfverhard fietspad
- Houten voetgangersbrug over de Dommel
- Doorgaande fietsroute.

Tot slot.

De vogelinventarisatie van 1983 was de eerste in het gebied. Deze inventarisatie werd indertijd ingegeven door de dreiging van een nieuwe weg door het Dommeldal. Het is nog steeds niet uitgesloten dat ergens in de omgeving een nieuwe weg zal komen. Sterker nog, in het najaar van 2002 zijn nieuwe initiatieven genomen om de discussie over een verbindingsweg van Valkenswaard naar Veldhoven te heropenen. Hopelijk is met dit inventarisatierapport en het hierboven geschetste beeld van natuurwaarden in het Dommeldal en de daaraan gekoppelde mogelijkheden voor de ontwikkeling van een aantrekkelijk recreatief gebied voor Veldhoven en Waalre duidelijk geworden dat een eventuele nieuwe weg ver van dit beekdalgebied moet blijven. De natuurwaarden en landschappelijke waarden zijn hiervoor veel te groot. Door een eventuele nieuwe, druk bereden, weg wordt een groot gebied negatief beïnvloed en onherstelbaar aangetast. De huidige druk op het beekdalengebied is nu al veel te hoog, door o.a. de voortdurende geluidsbelasting van de al aanwezige wegen, de uitstoot van schadelijke stoffen door het verkeer, de versnippering en de visuele aantasting. Kortom: geen nieuwe weg in dit gebied!

Literatuurlijst.

In het verslag wordt gebruik gemaakt van de genummerde verwijzingen volgens onderstaande lijst.

Van Dijk, A.: broedvogels inventariseren in proefvlakken, Handleiding Broedvogel Monitoring Project, SOVON, 1996.

IVN Veldhoven/Vessem: Dommelbeemden, Vogelwaarnemingen voorjaar 1993.

IVN Veldhoven/Vessem: Broedvogelinventarisatie beekdal de Run, 2000.

IVN Veldhoven/Vessem: weidevogelverslag 2002.

Natuurmonumenten: Beheerplan 1996 Dommeldal.

Provincie Noord-Brabant, W. Poelmans en J. van Diermen, Broedvogels van Midden en Oost-Brabant, 1997. (1)

Sierdsema, H.: Broedvogels en beheer, SOVON en Staatsbosbeheer, 1995.

Teixeira, R.: Atlas van de Nederlandse Broedvogels, Natuurmonumenten en SOVON, 1979.

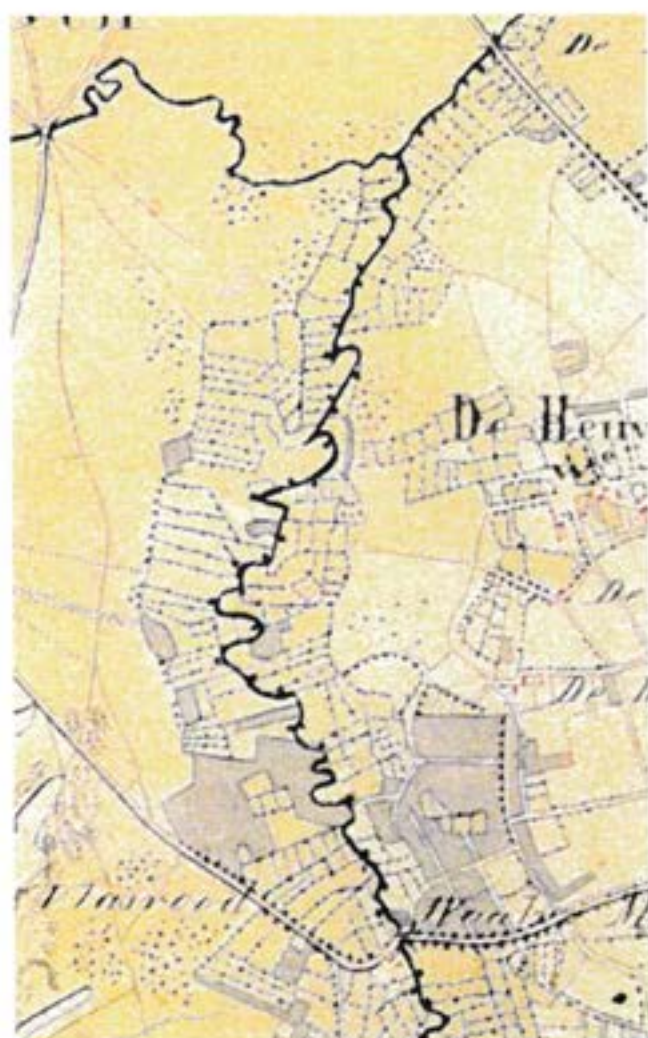
Vogelwerkgroep de Kempen, J. van Kessel en A. Vrijaldenhoven, Broedvogelinventarisatie Dommelbeemden en Run in de gemeenten Veldhoven en Aalst-Waalre in 1983.

Vogelwerkgroep de Kempen, J. Kolsters en W. Deebe, Broedvogels van de Buikheide in 2001.

Bijlagen

Lijst waargenomen niet broedvogels in 2002.

Aalscholver
Blauwe reiger
Nijlgans
Krooneend; 20 exemplaren op 19 januari 2002
Wespendief
Blauwe kiekendief (vr.) 19 januari 2002
Havik
Sperwer waargenomen op 2 febr., 2 mrt, 16 mrt en 6 april
Watersnip
Tureluur
Kokmeeuw
Stormmeeuw
Kleine mantelmeeuw
Zilvermeeuw
Gierzwaluw
Boerenzwaluw
Graspieper
Tapuit
Kramsvogel
Koperwiek
Goudhaantje
Kauw
Keep
Putter
Sijs
Geelgors
Rietgors

Omstreeks 1850

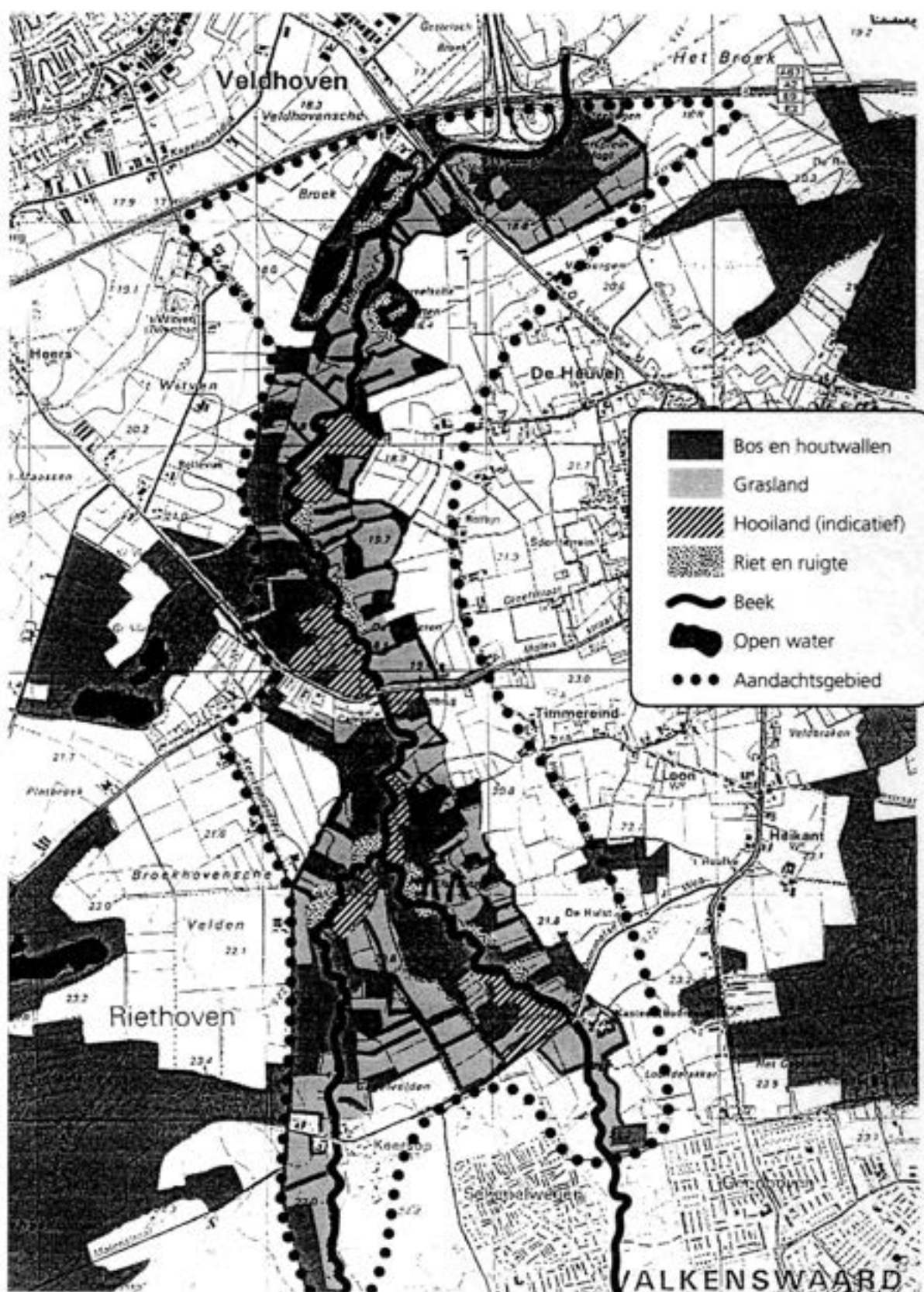
Bron:
Grote Historische Atlas van Nederland
Deel 4: Zuid-Nederland 1838-1857

Omstreeks 1900

Bron:
Historische Atlas Noord Brabant
Uitgeverij Robas Producties 1989

Bijlage A

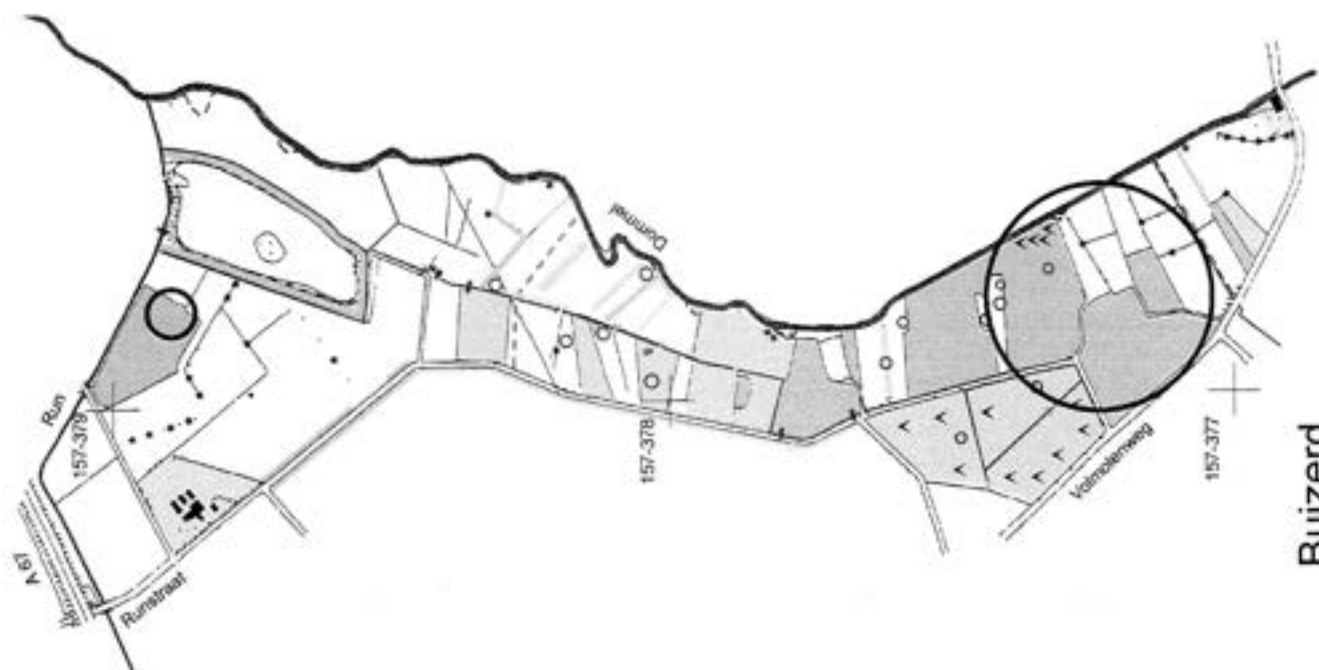

Streefbeeld Dommeldal

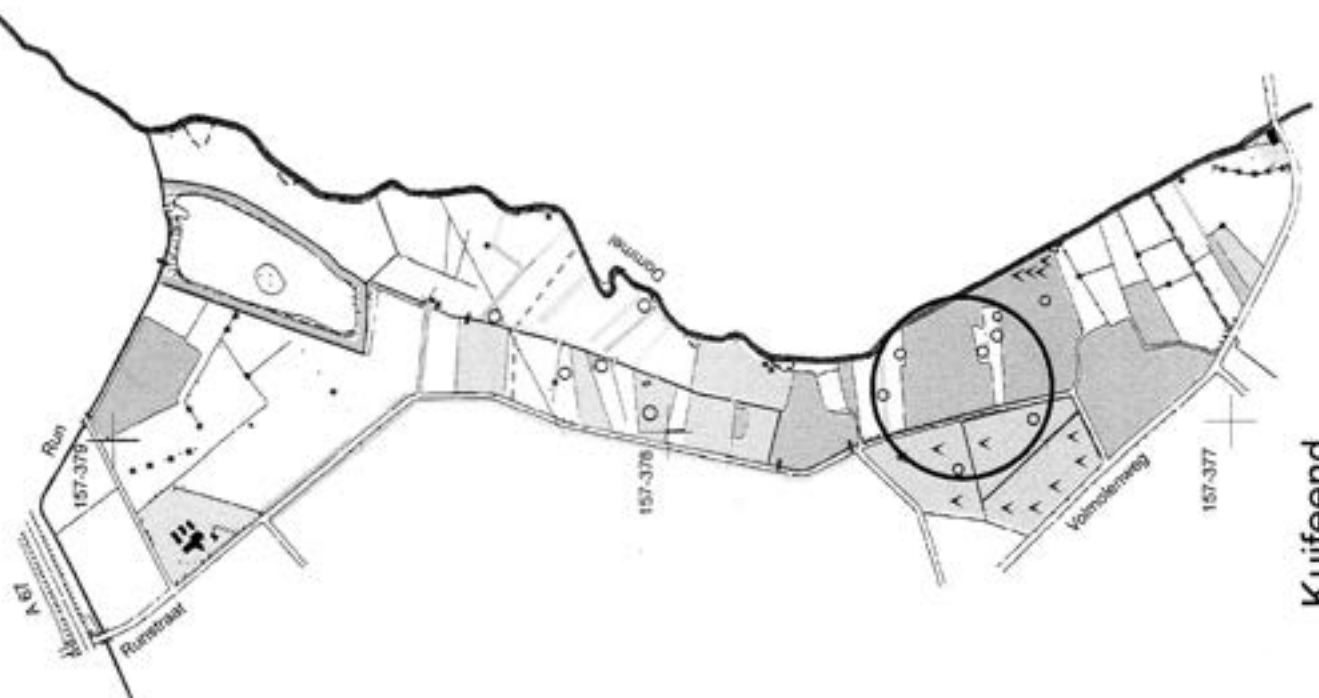
Beheerplan Dommeldal Natuurmonumenten 1996

Bijlage C

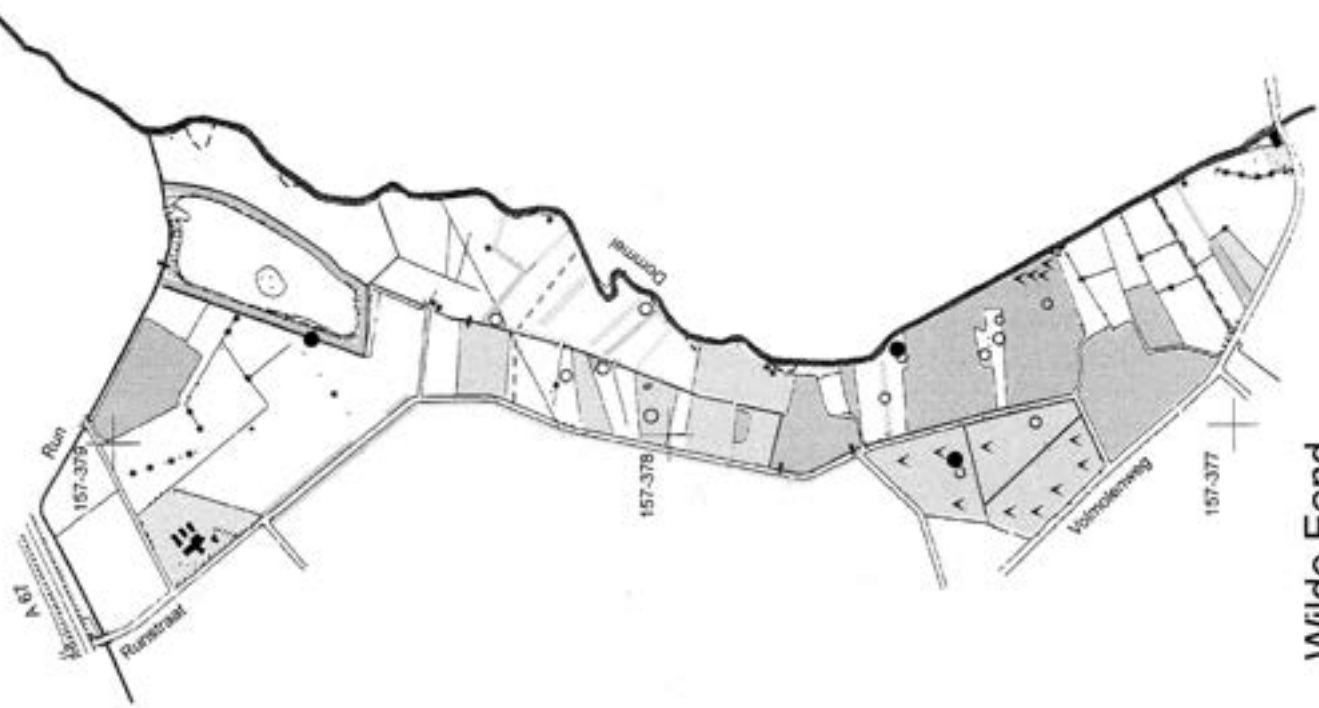
Buizerd

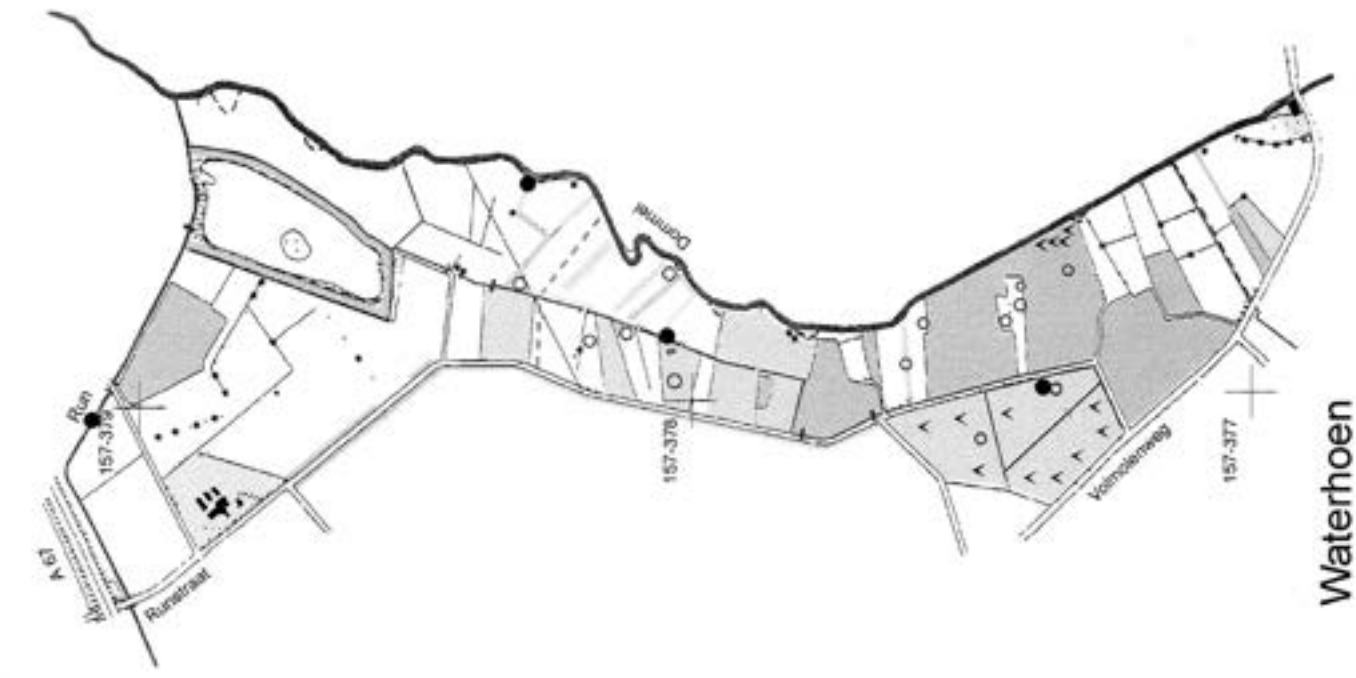

Kuifeend

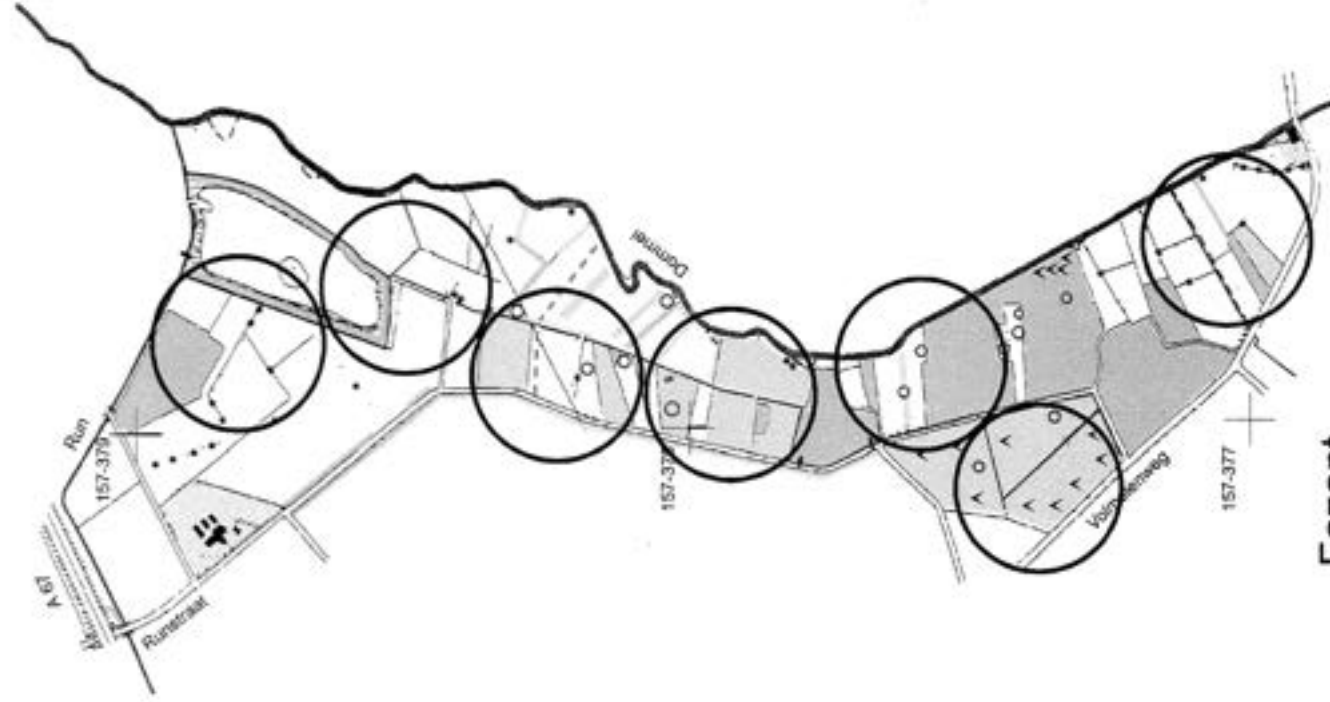

Wilde Eend

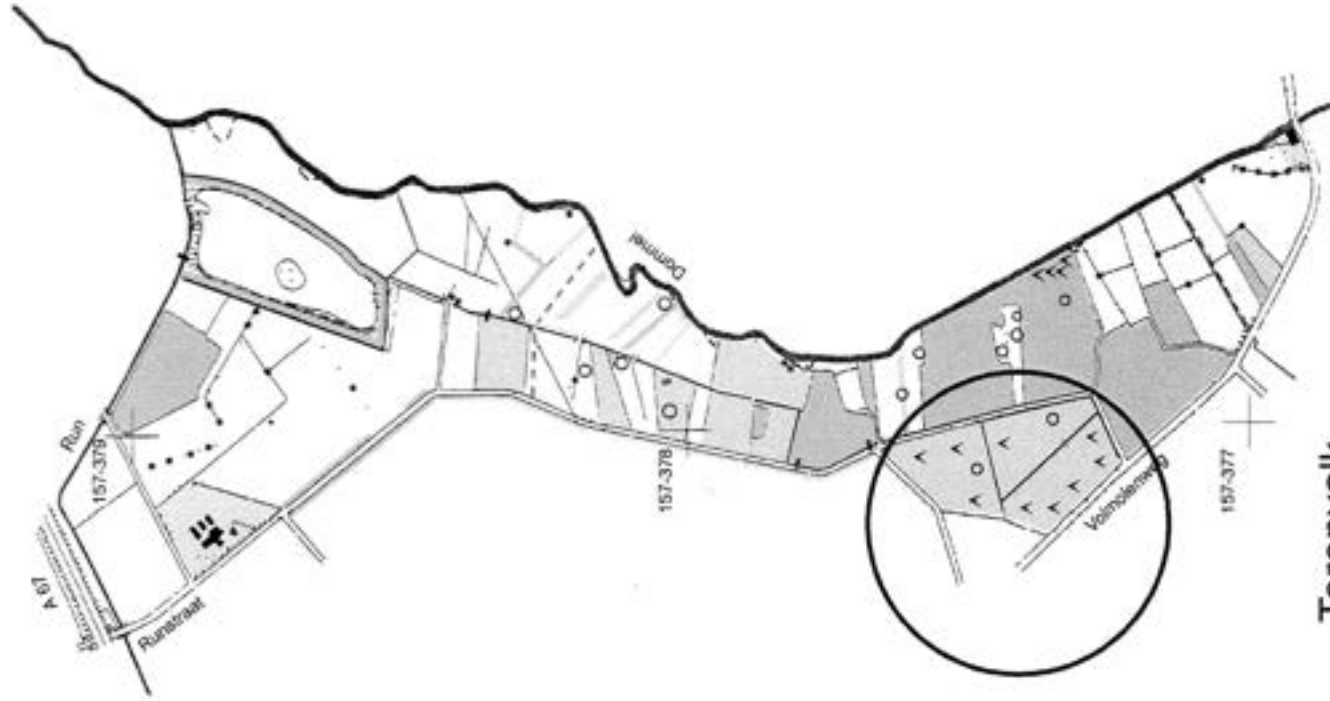

Waterhoen

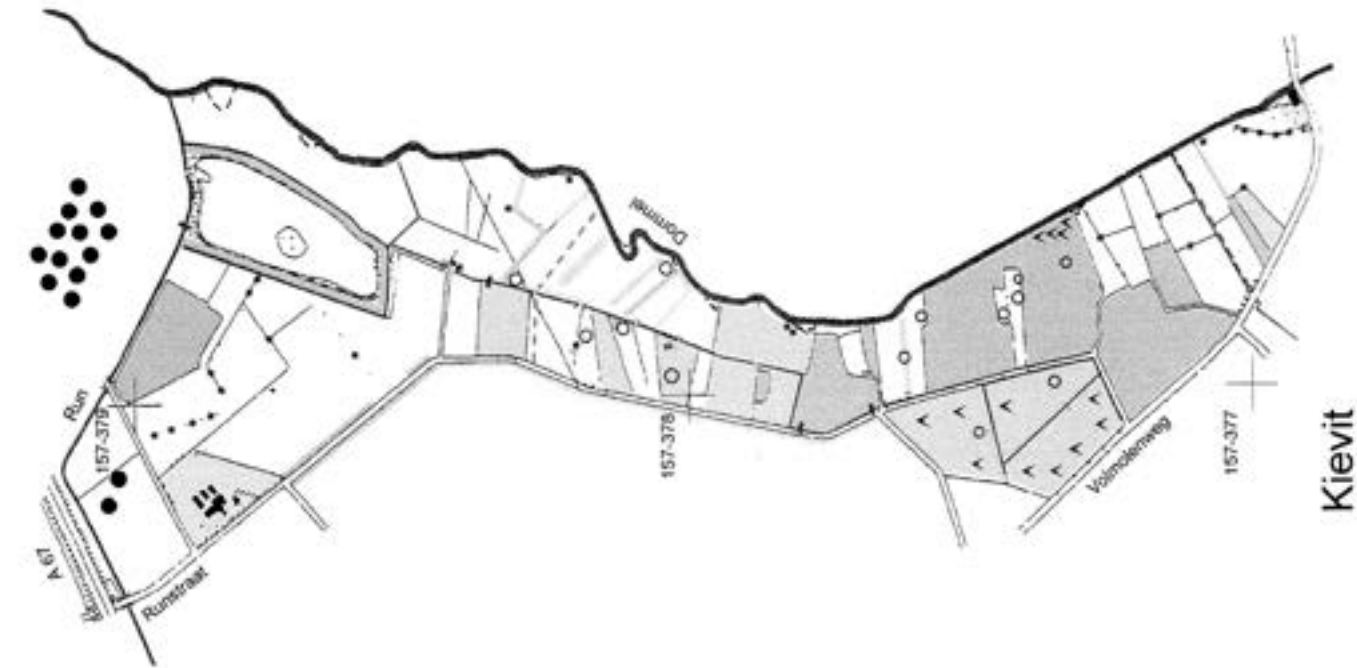

Fazant

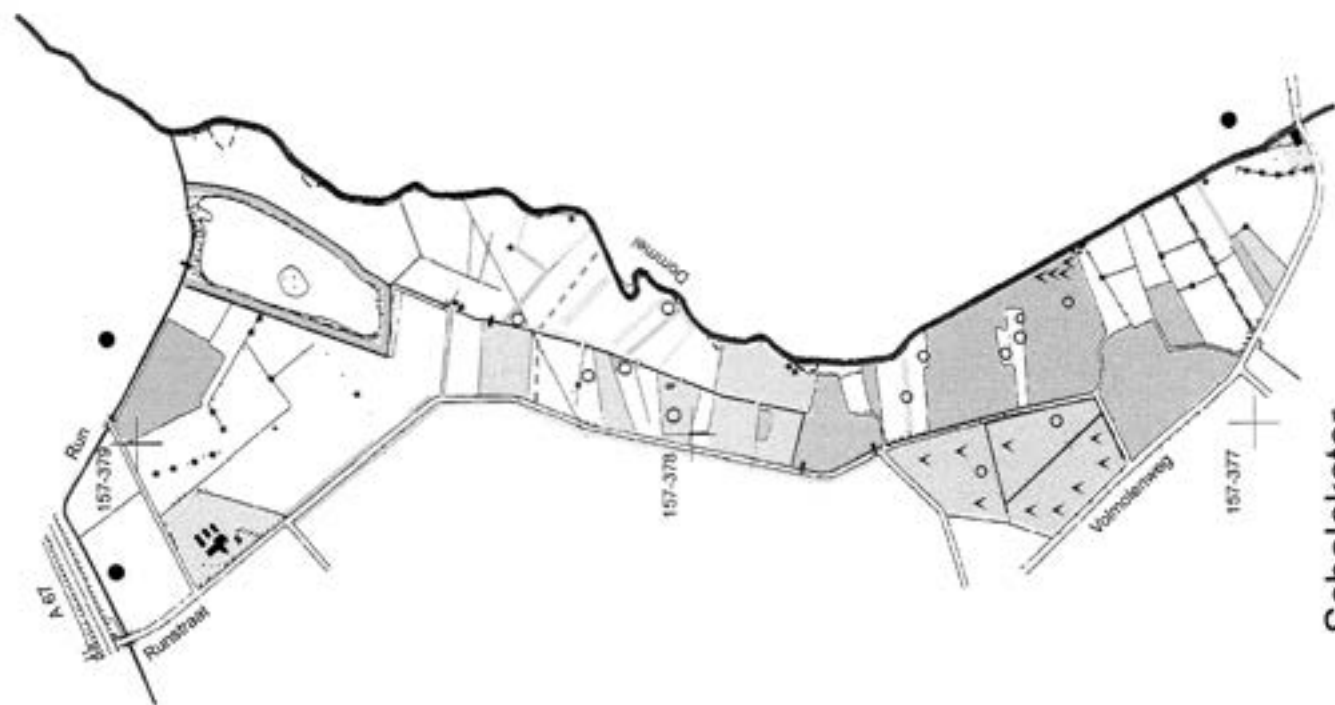

Torenvalk

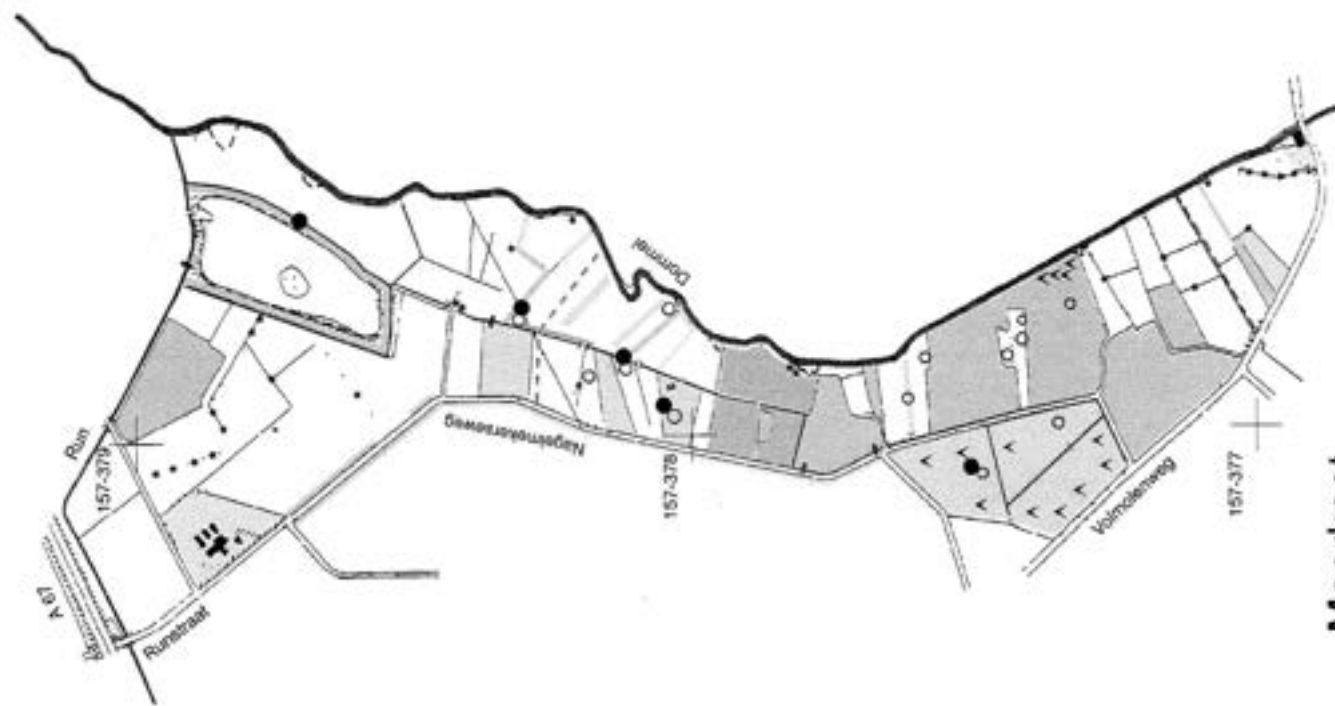

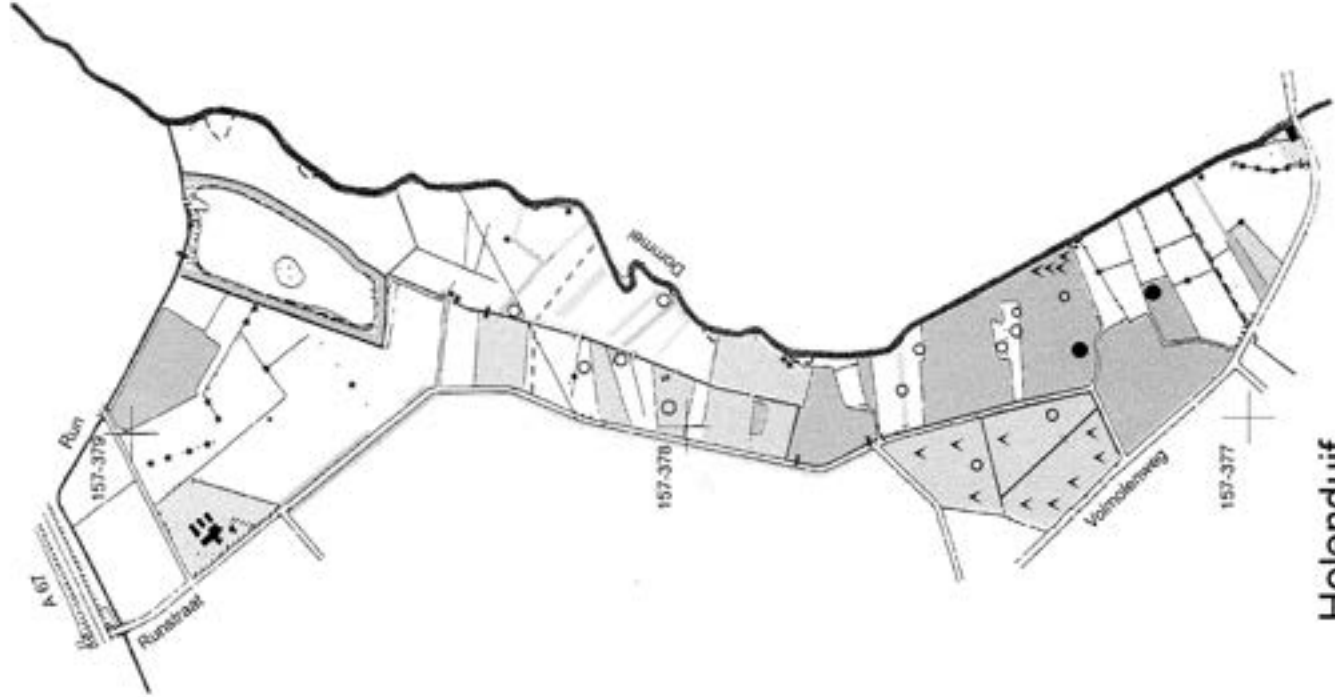
Kievit

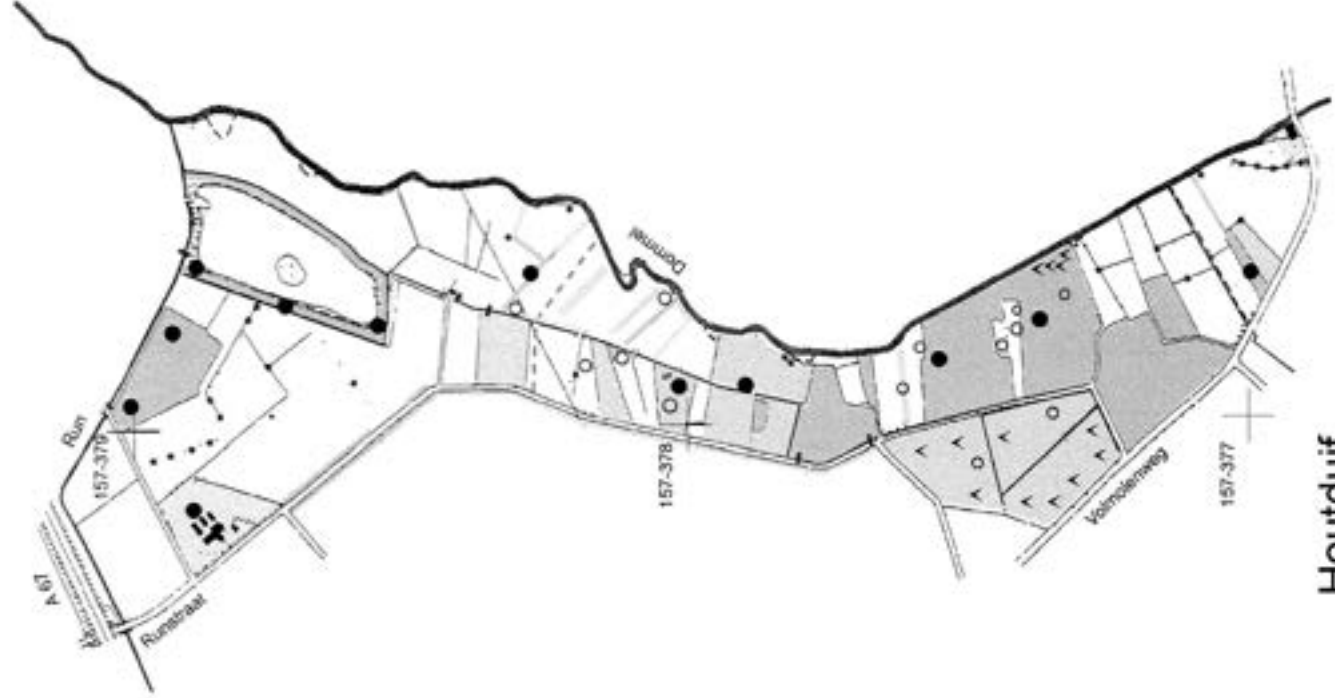
Scholekster

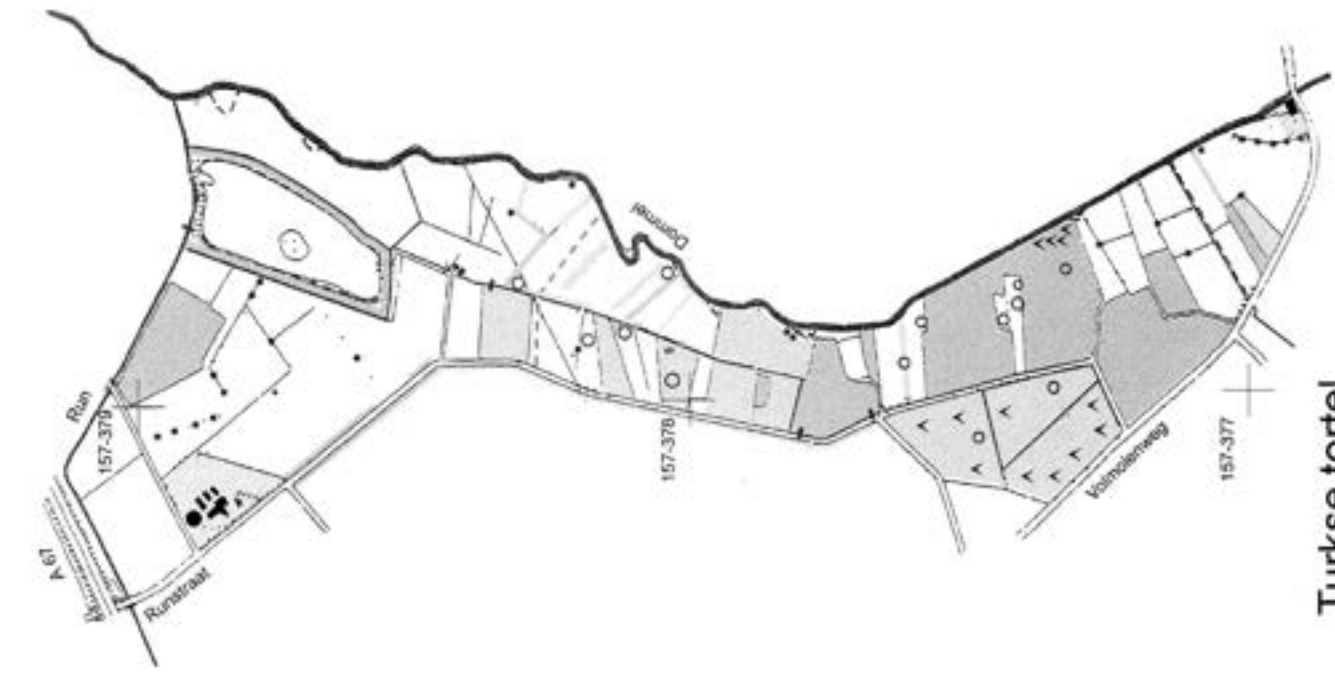
Meerkoet

Holenduif

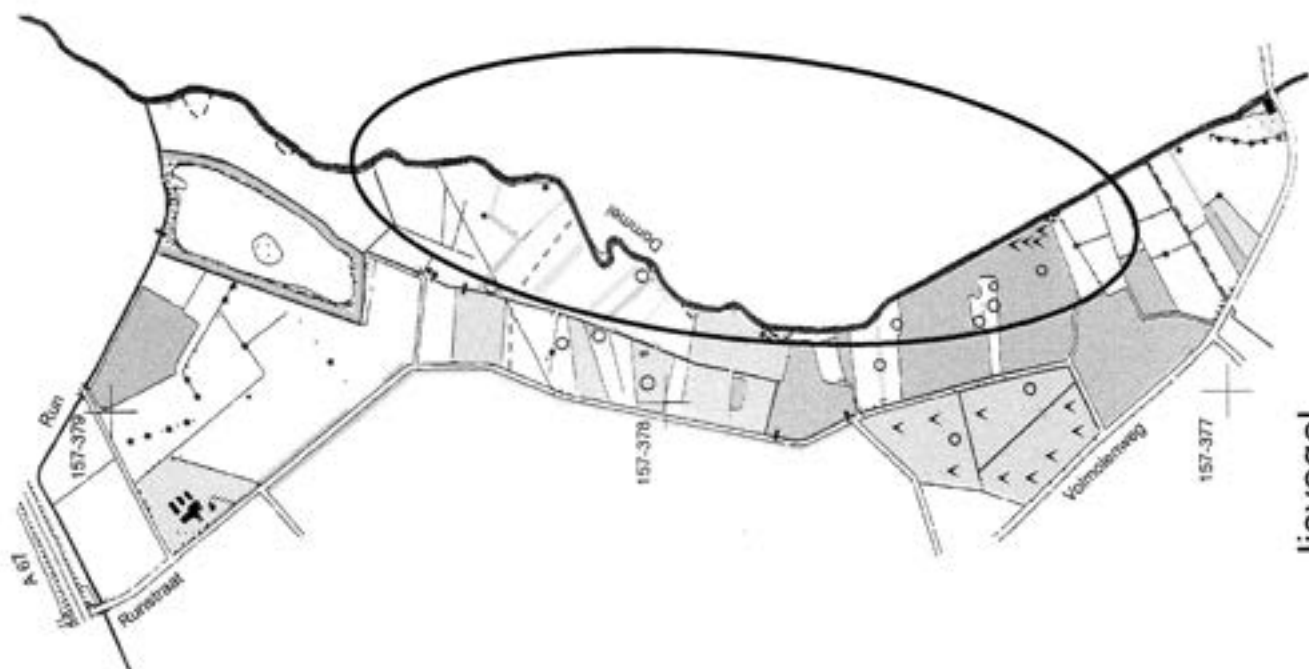
Houtduif

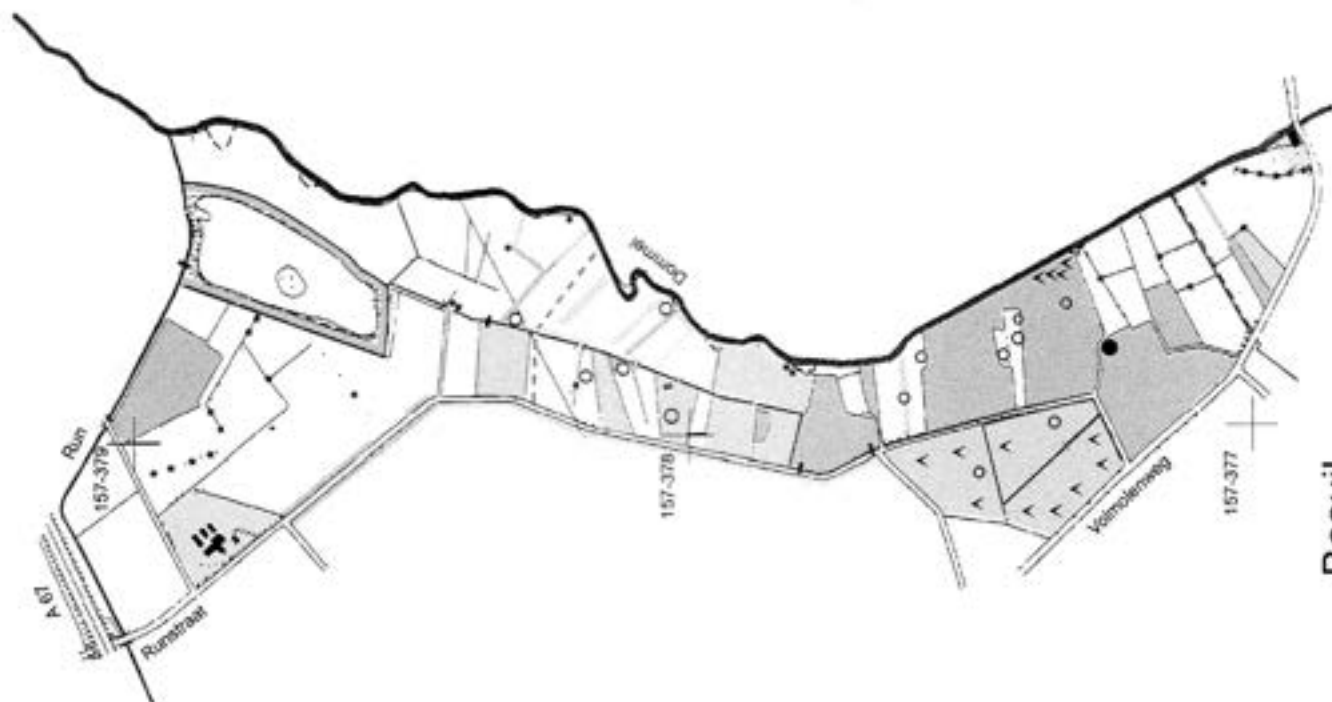
Turkse tortel

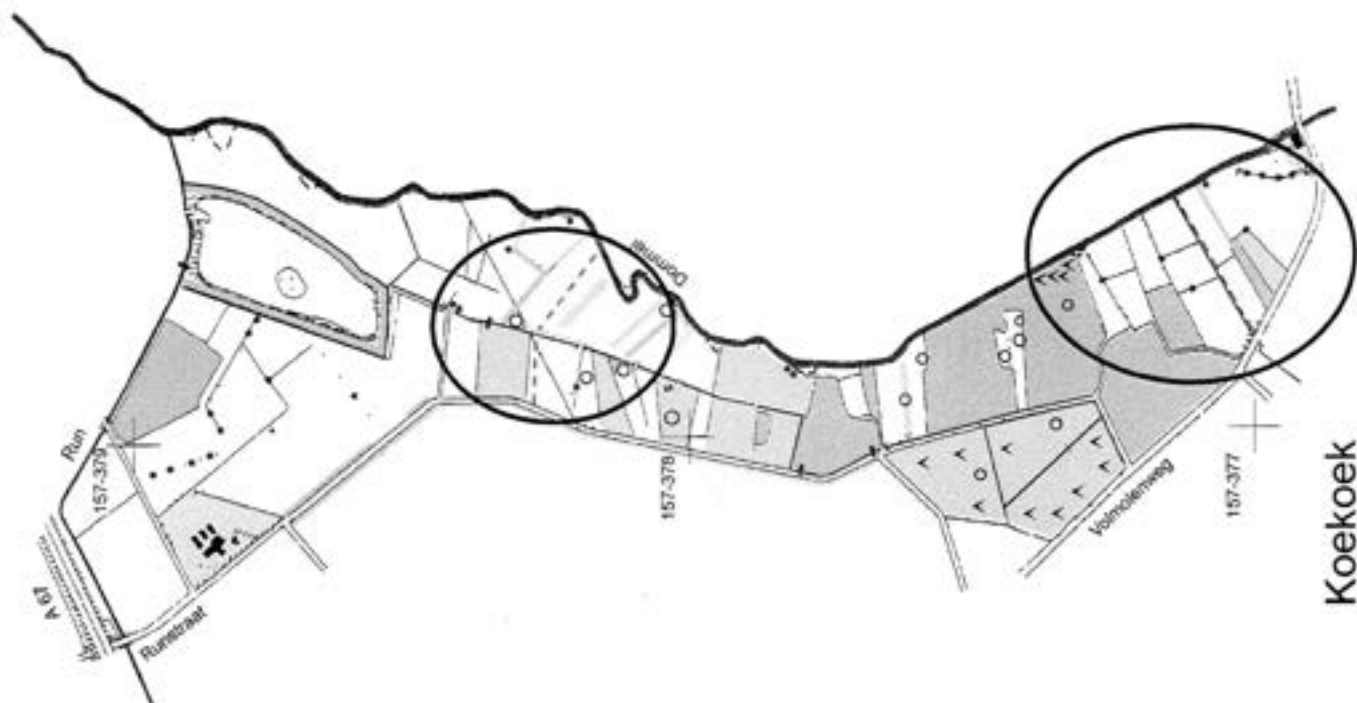
Ijsvogel

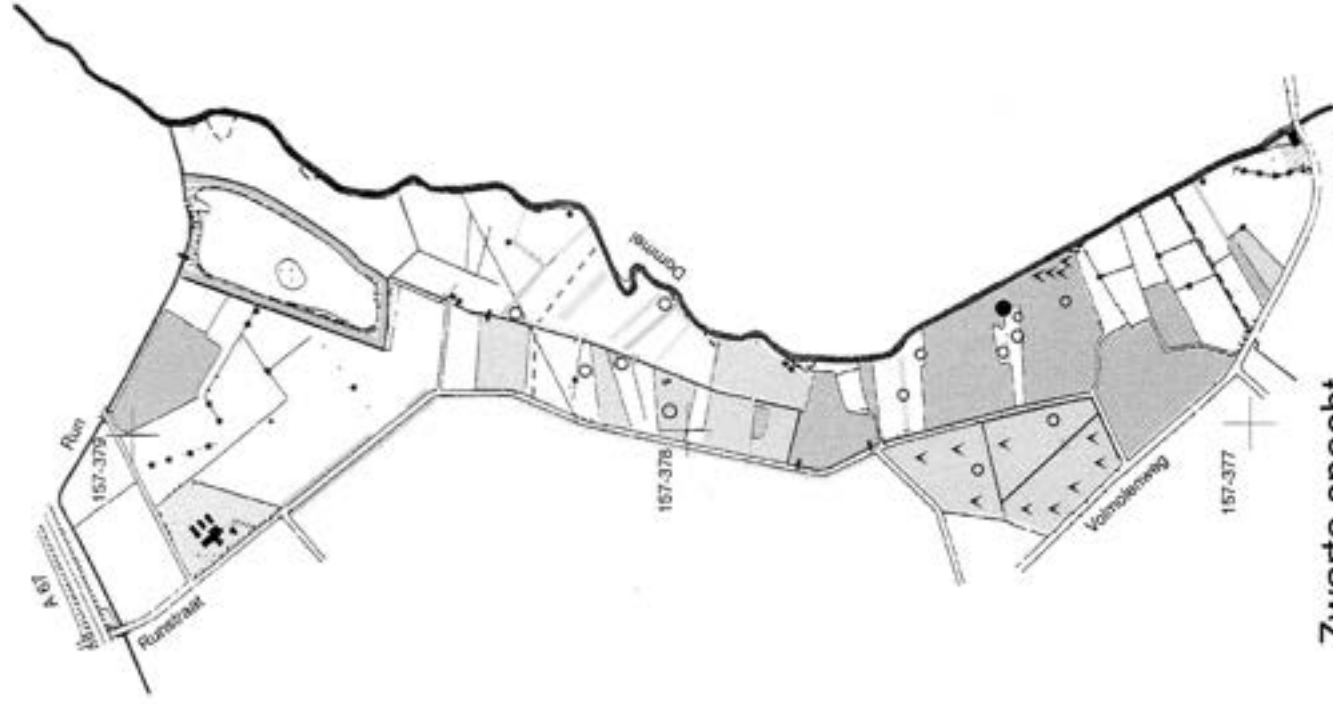

Bosuil

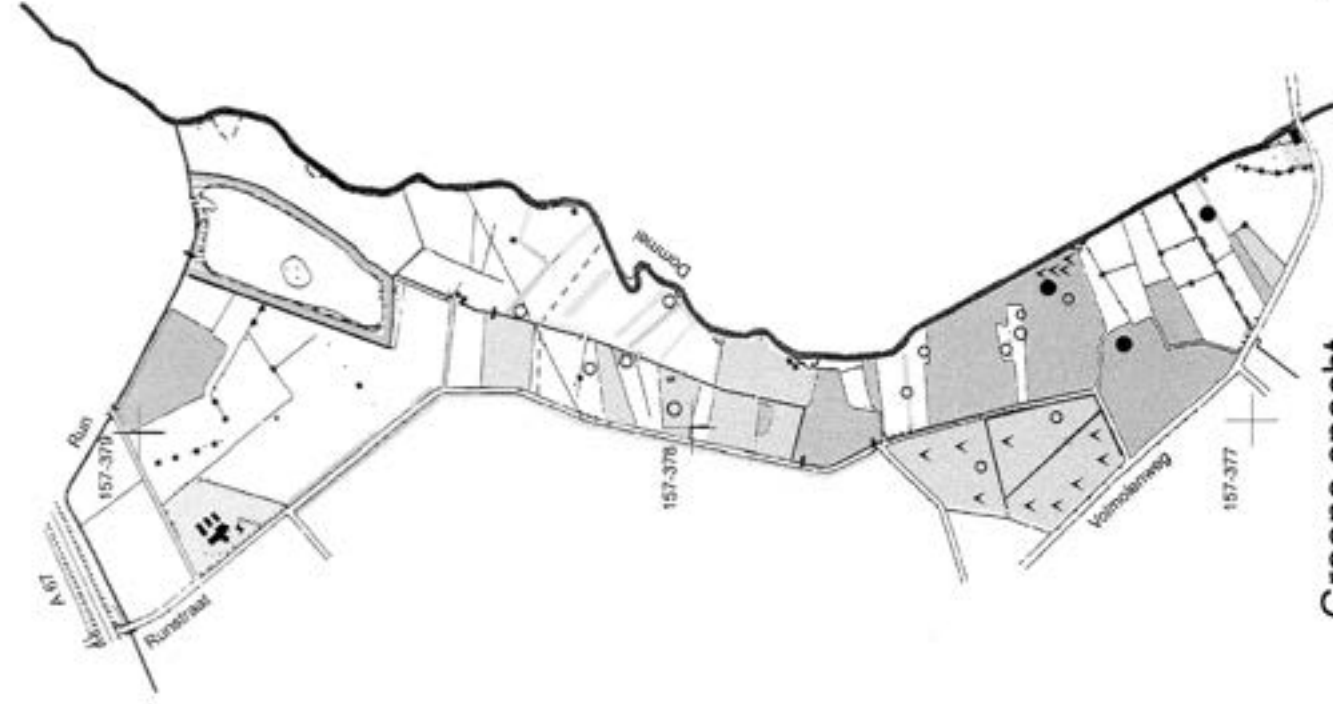

Koekoek

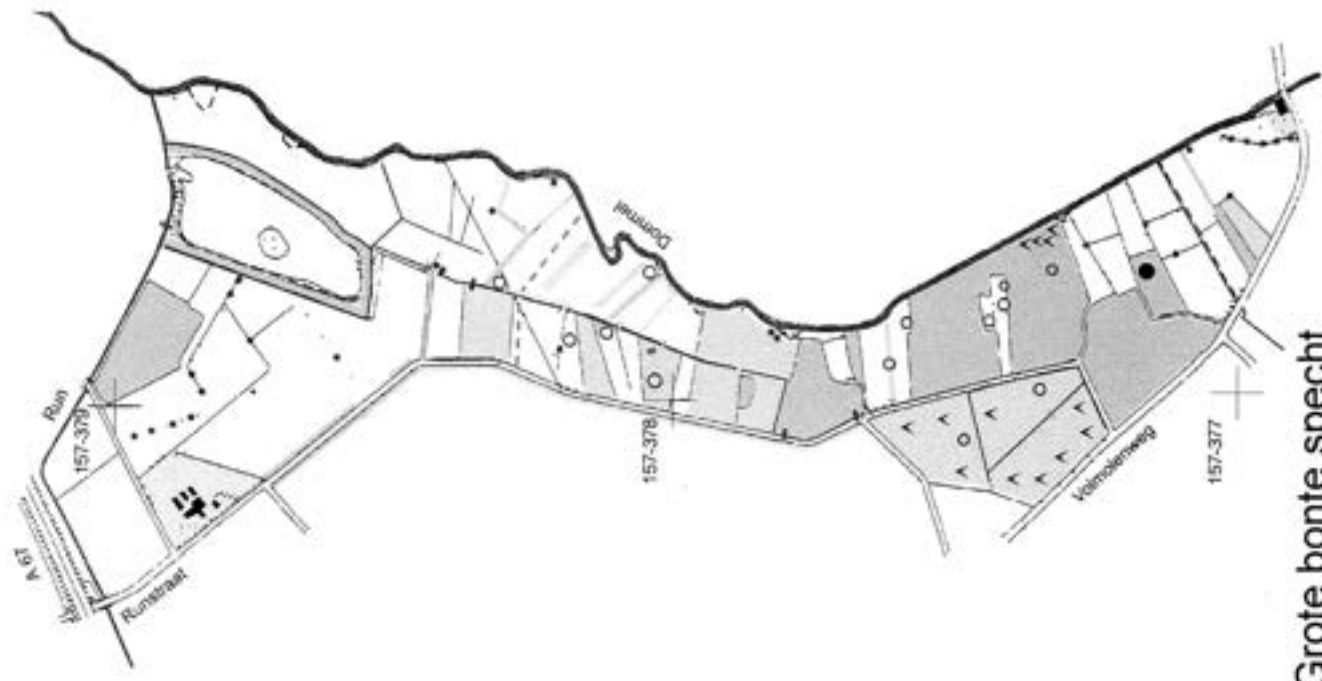

Zwarte specht

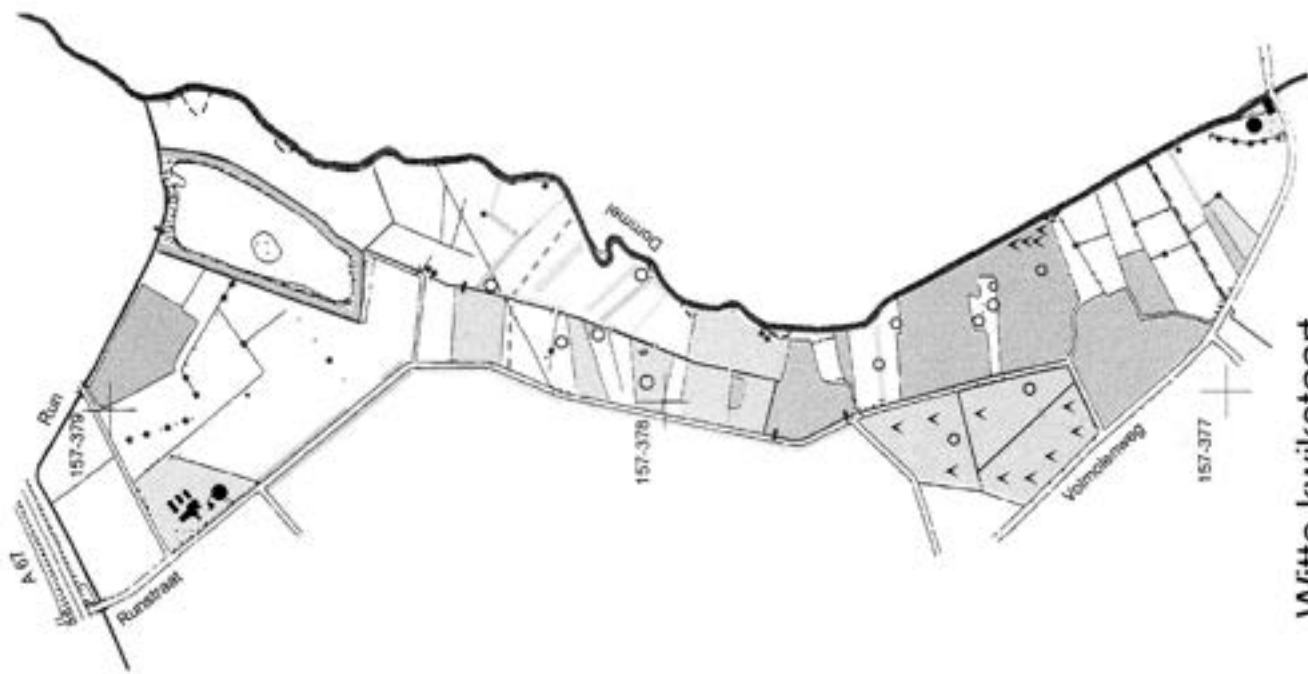
Groene specht

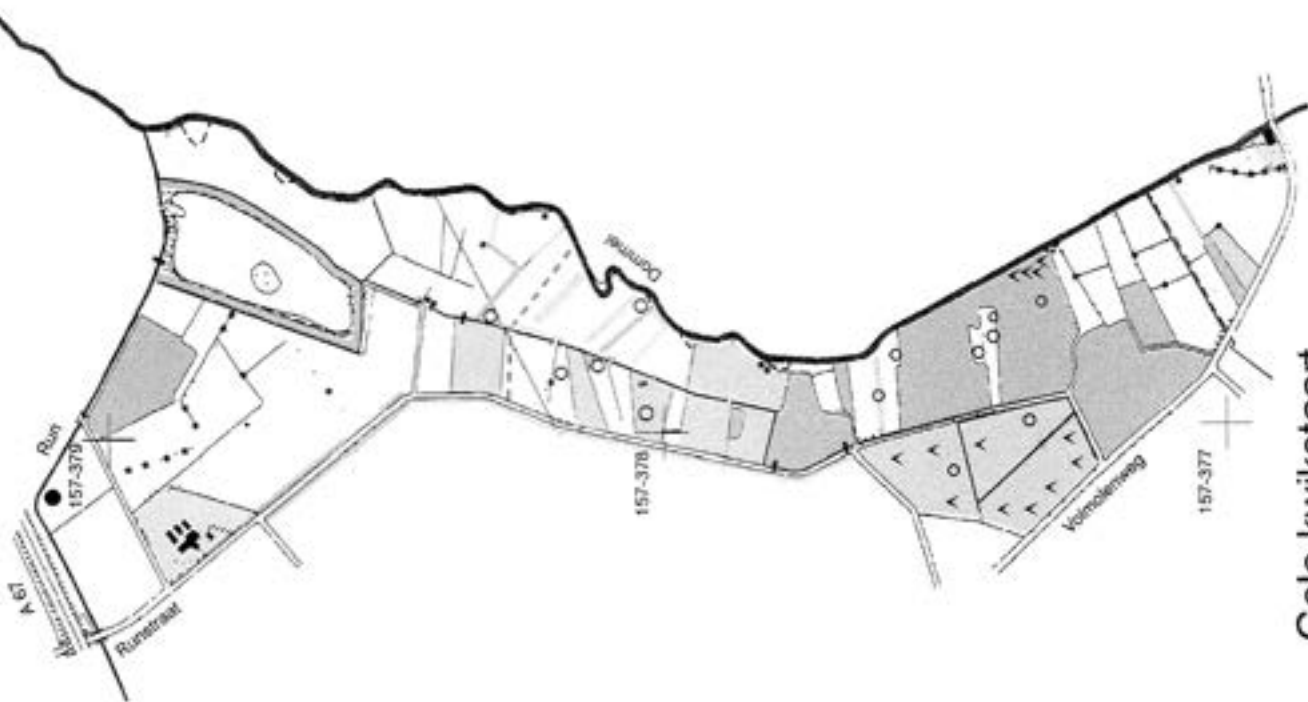
Grote bonte specht

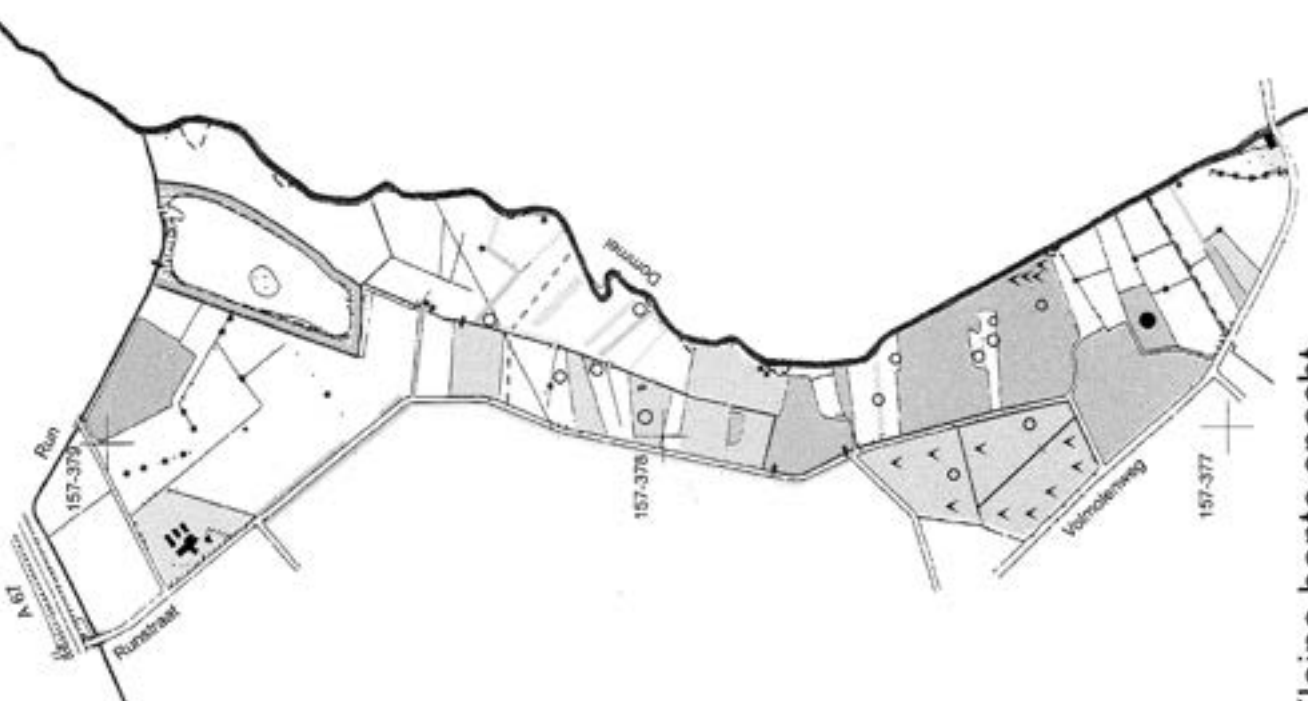
Witte kwikstaart

Gele kwikstaart

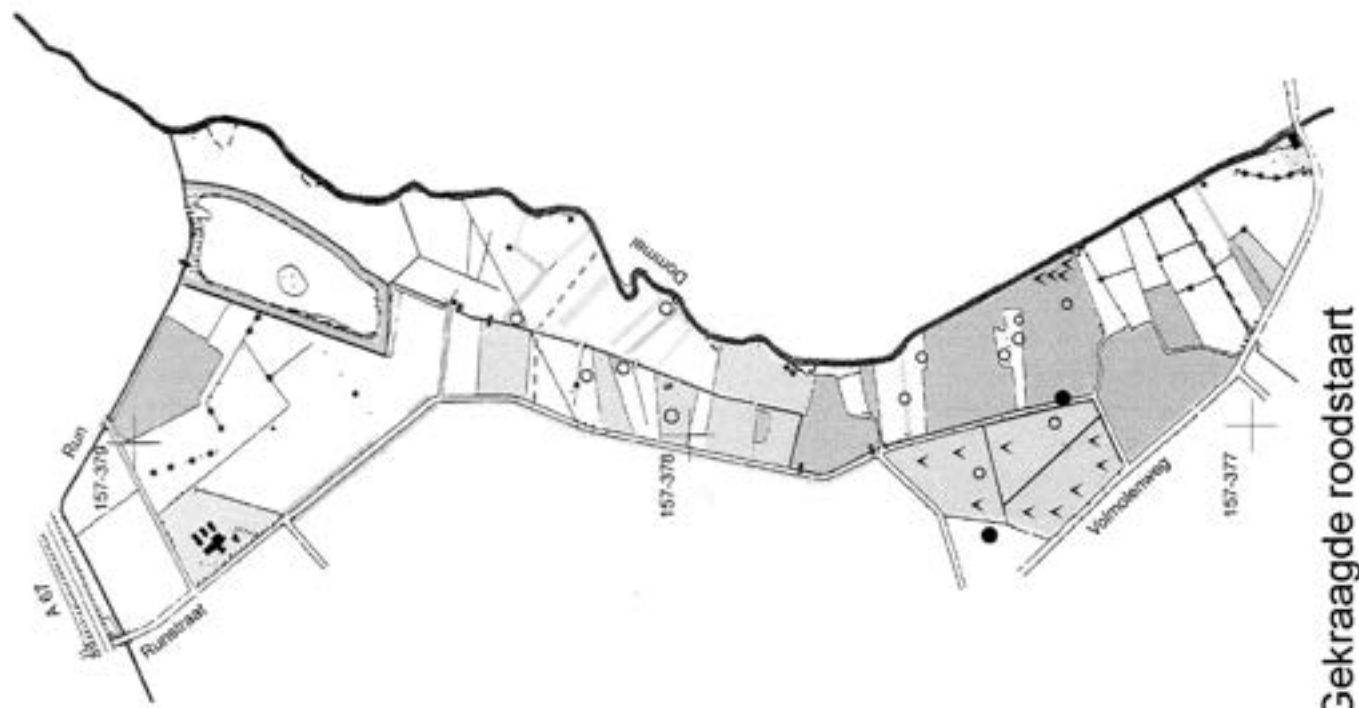

Kleine bonte specht

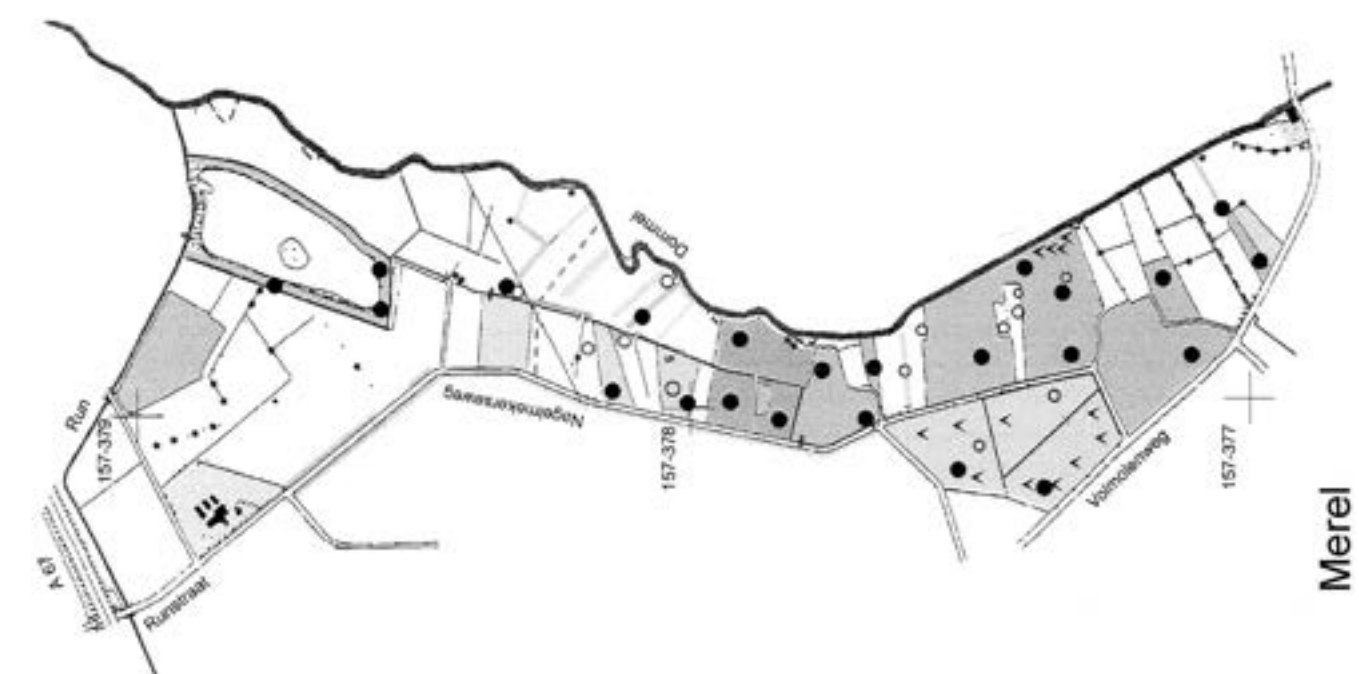

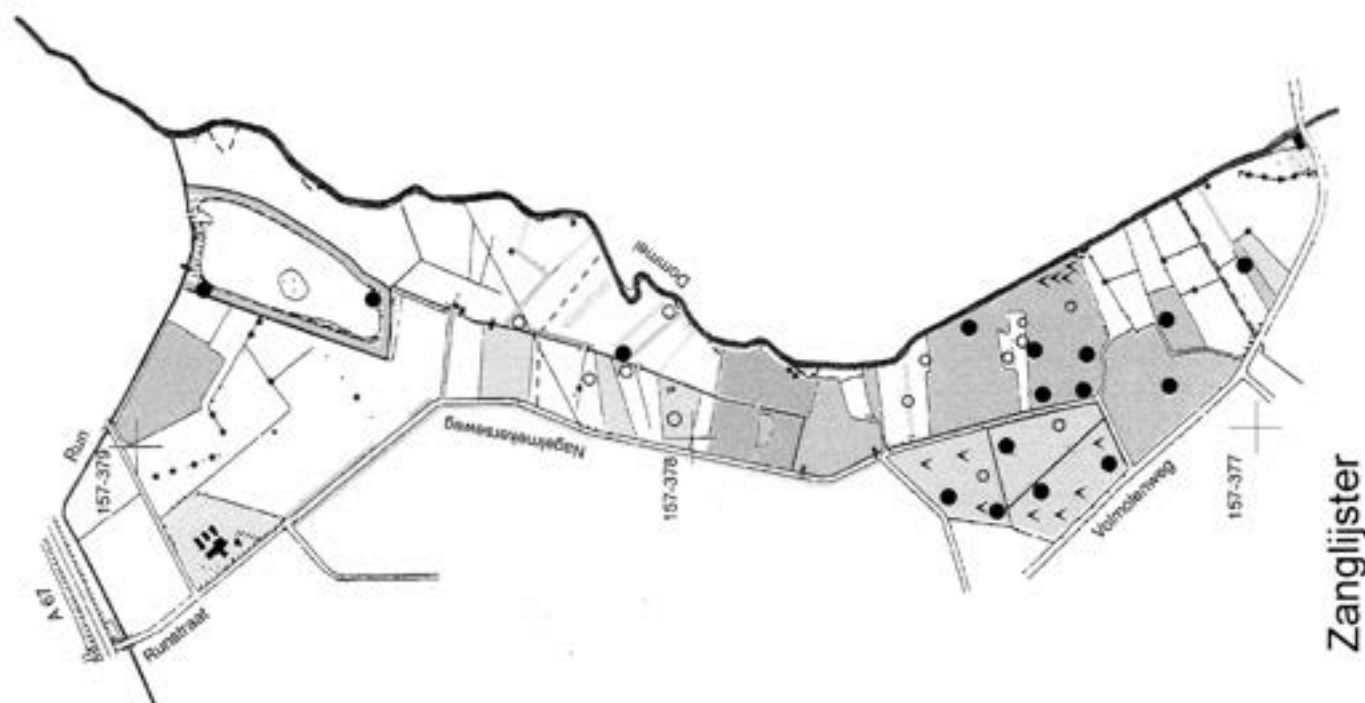
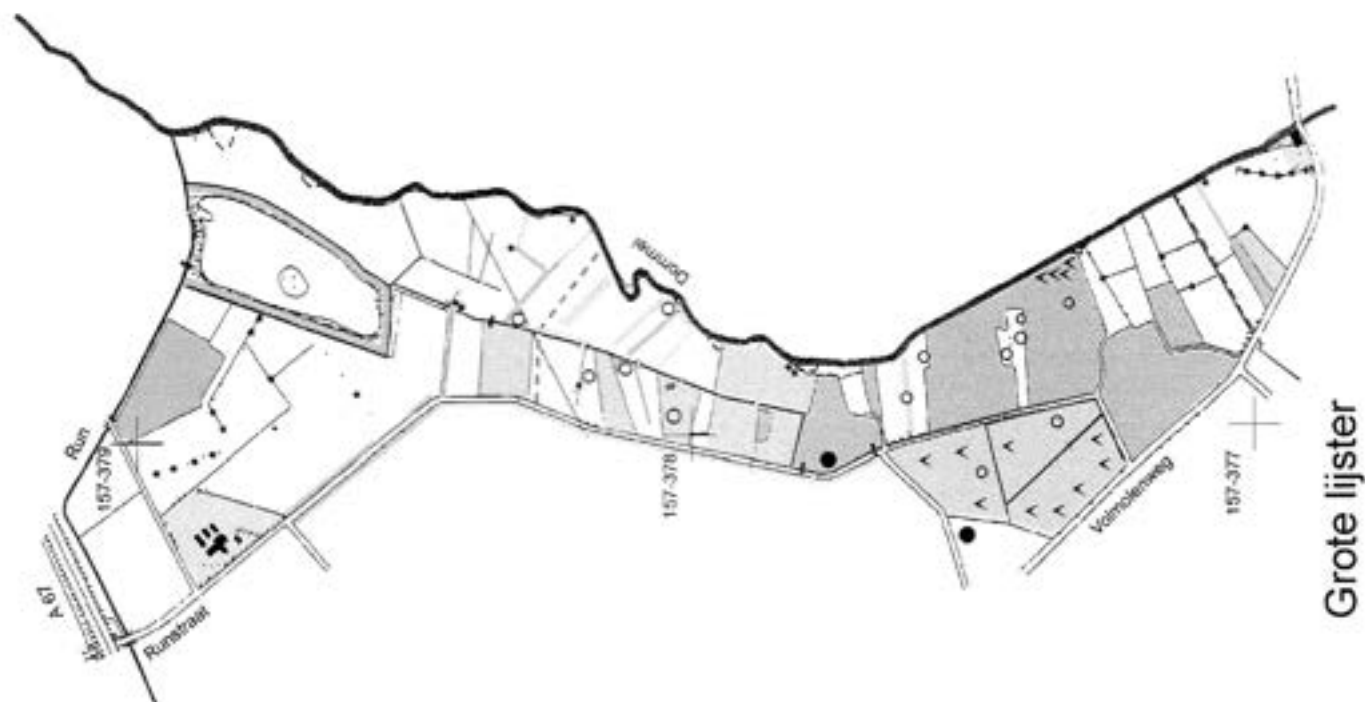
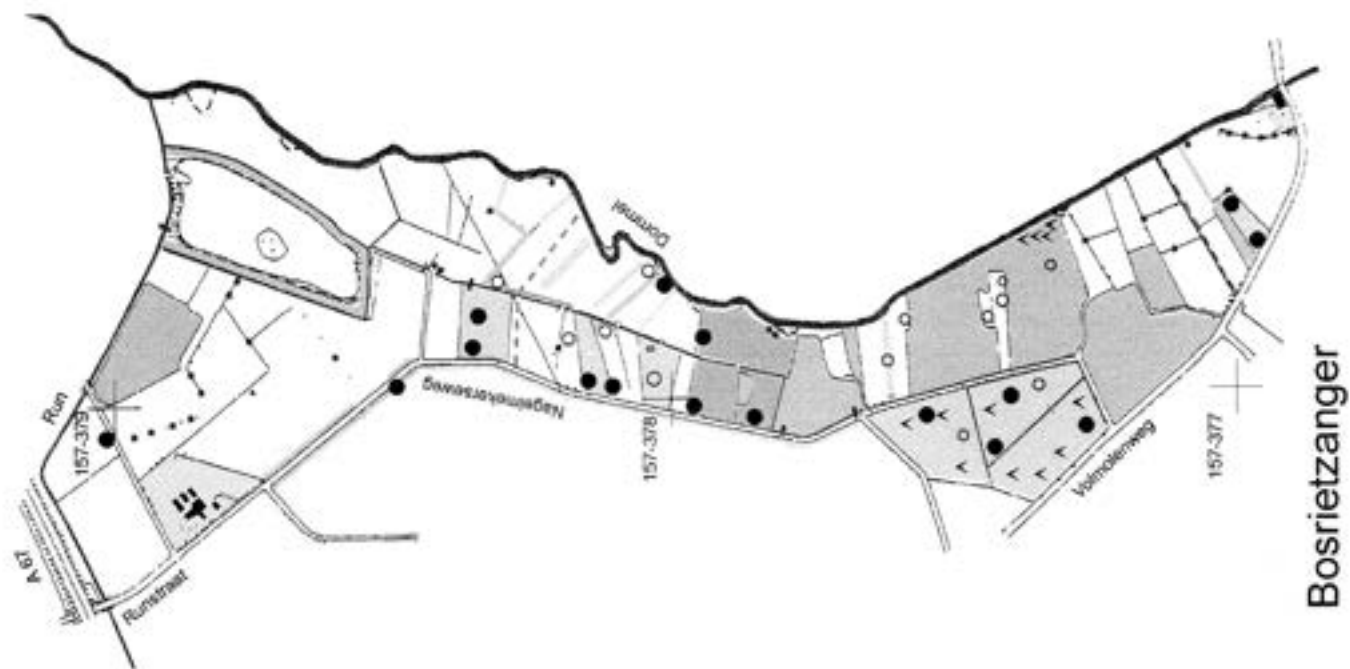
Roodborstapuit

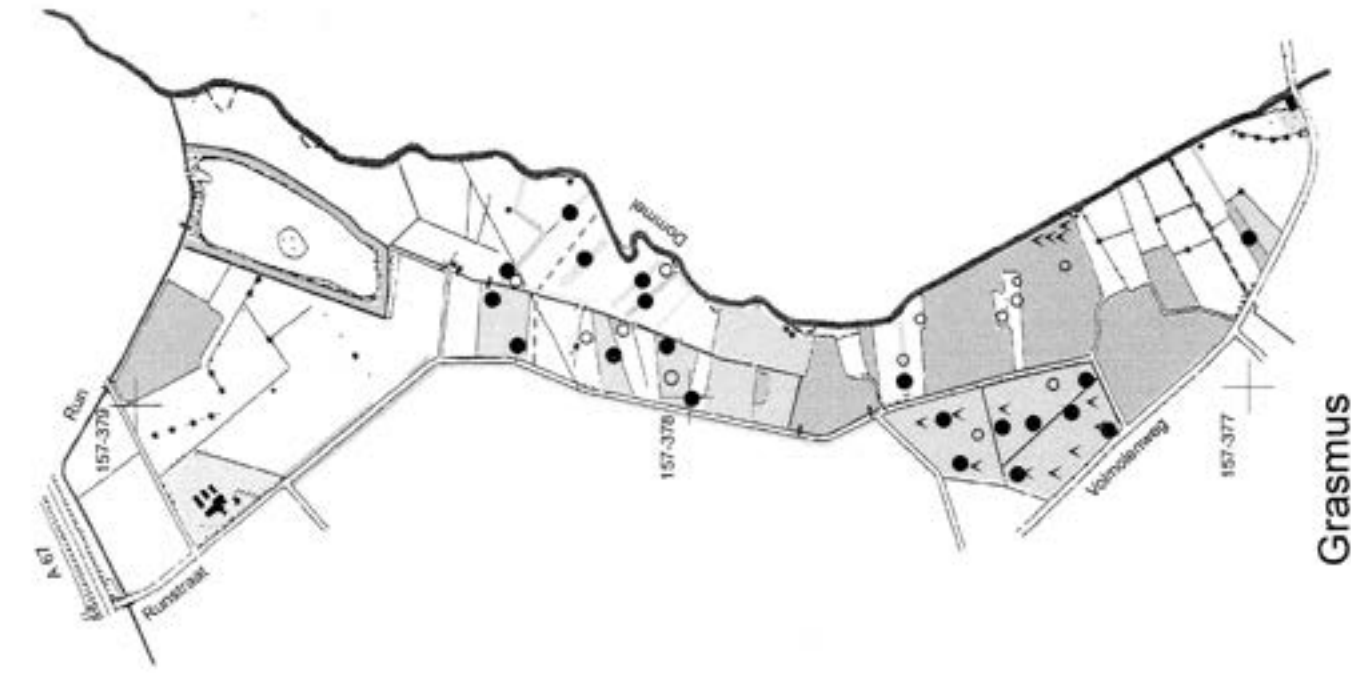

Gekraagde roodstaart

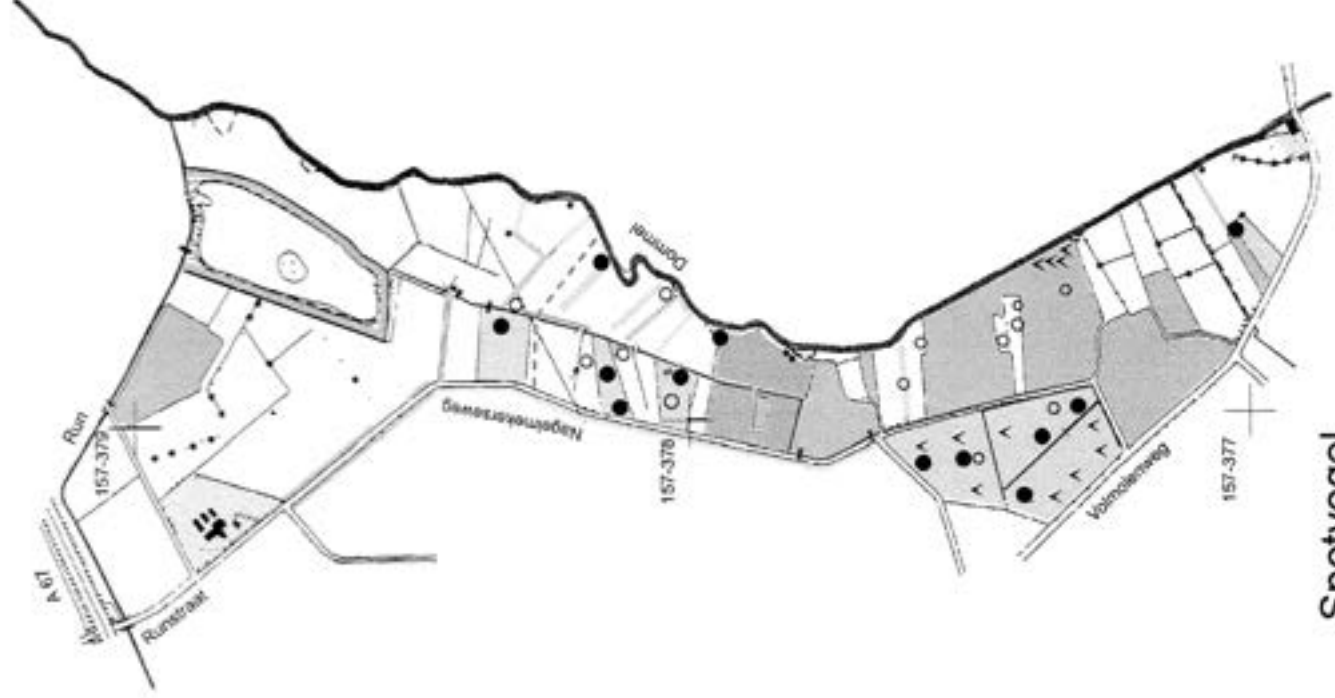

Merel

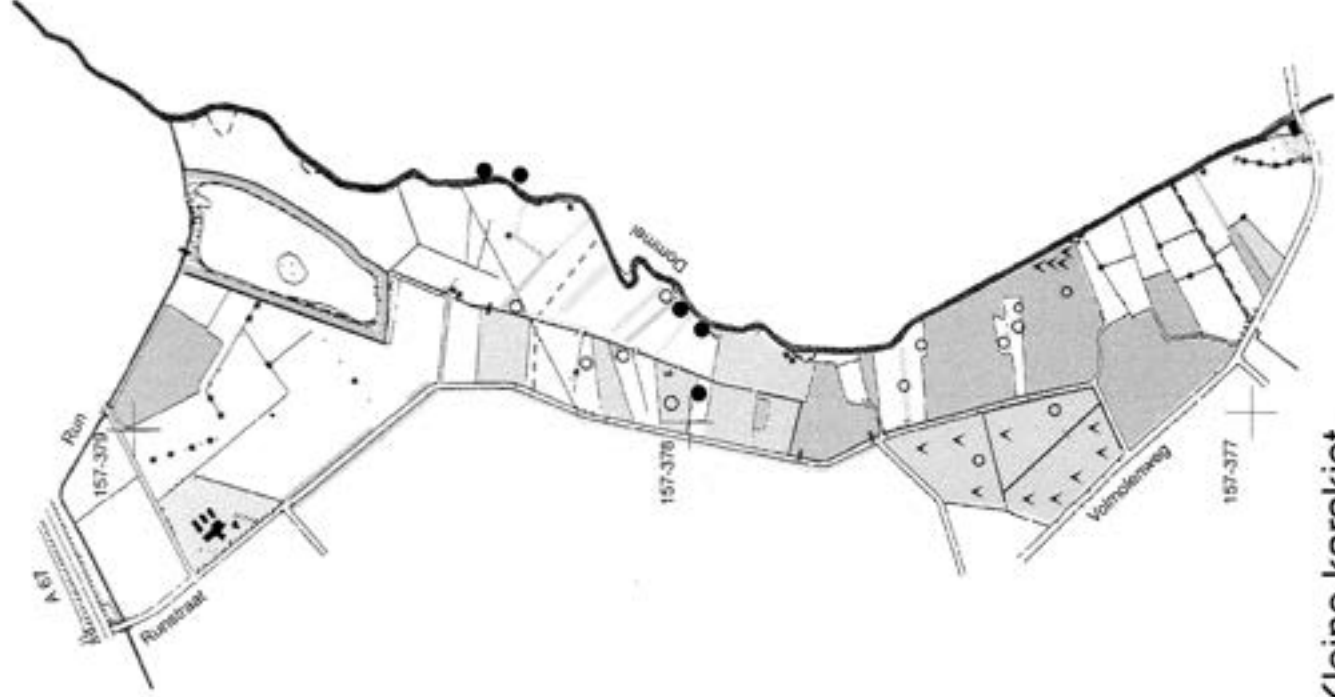

Grasmus

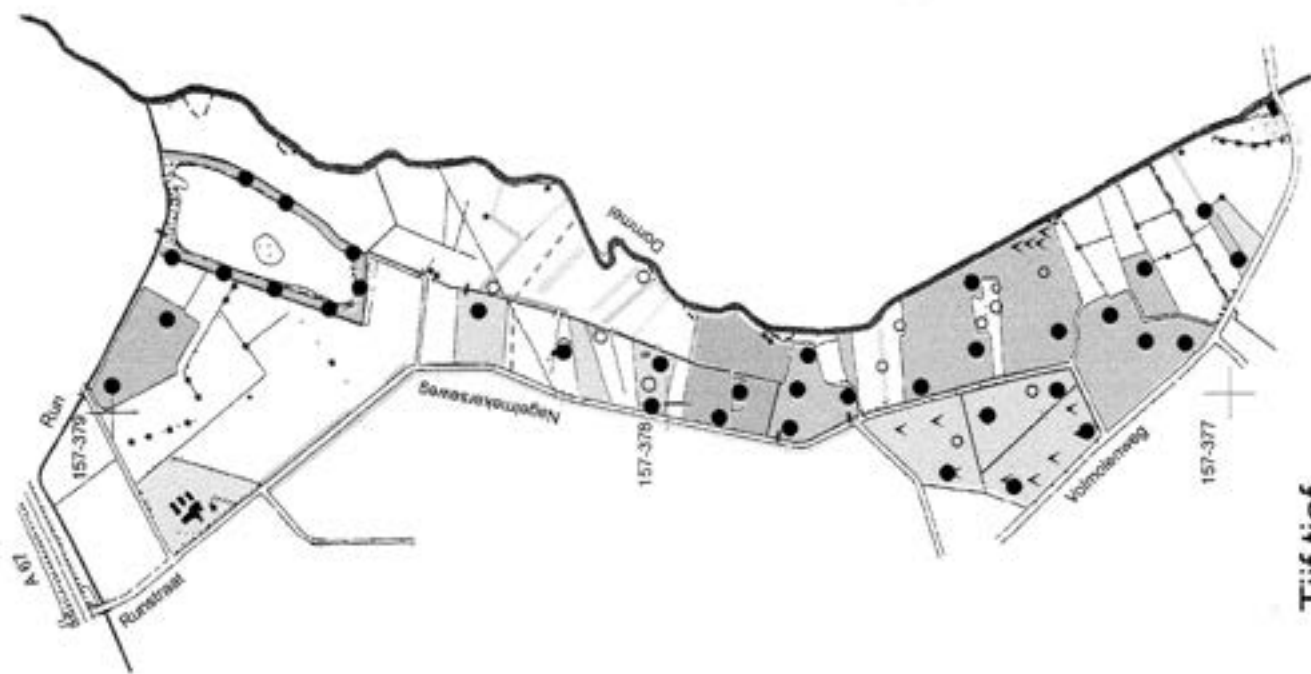
Spotvogel

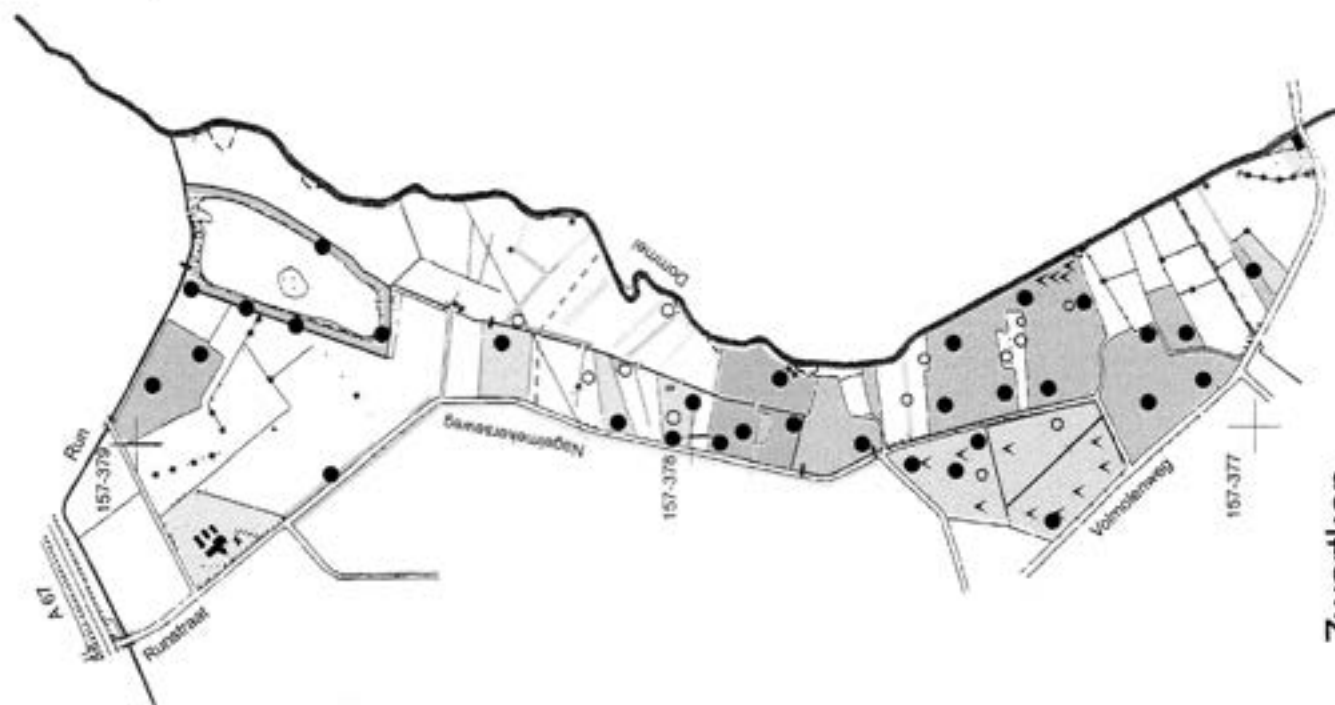
Kleine karakiet

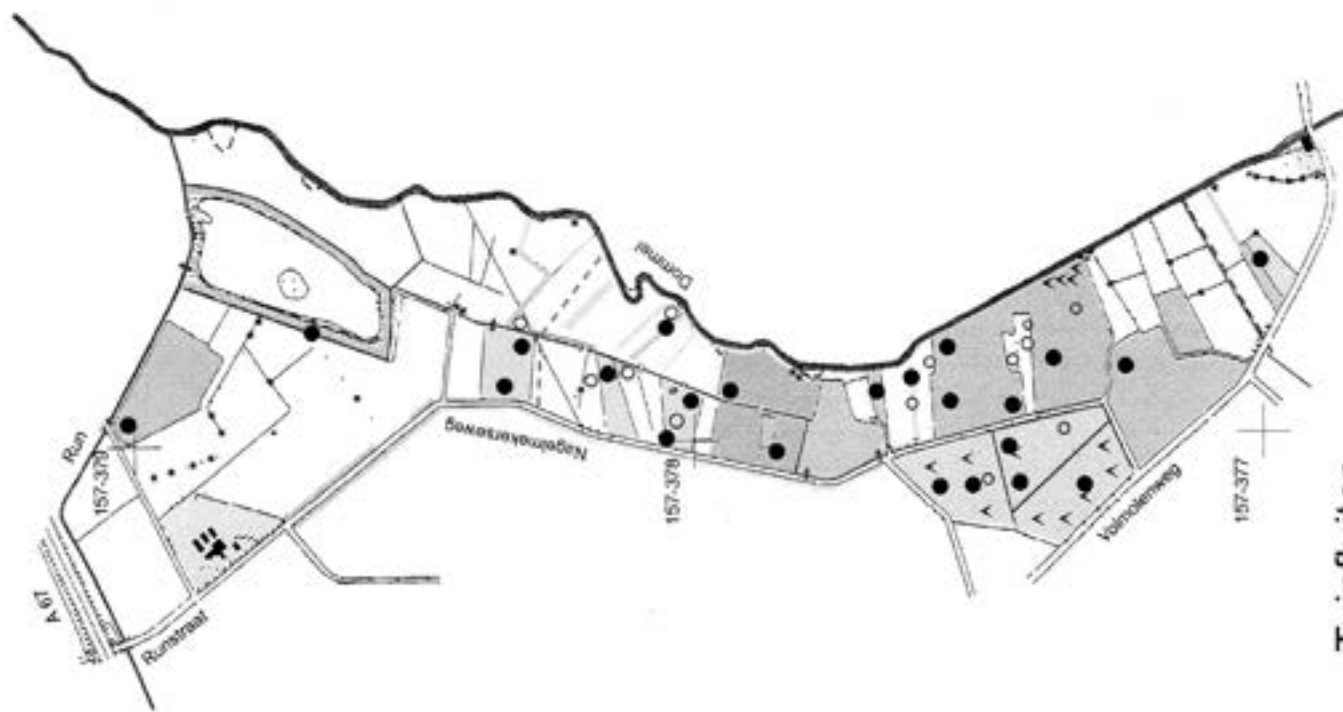
Tjif tjaf

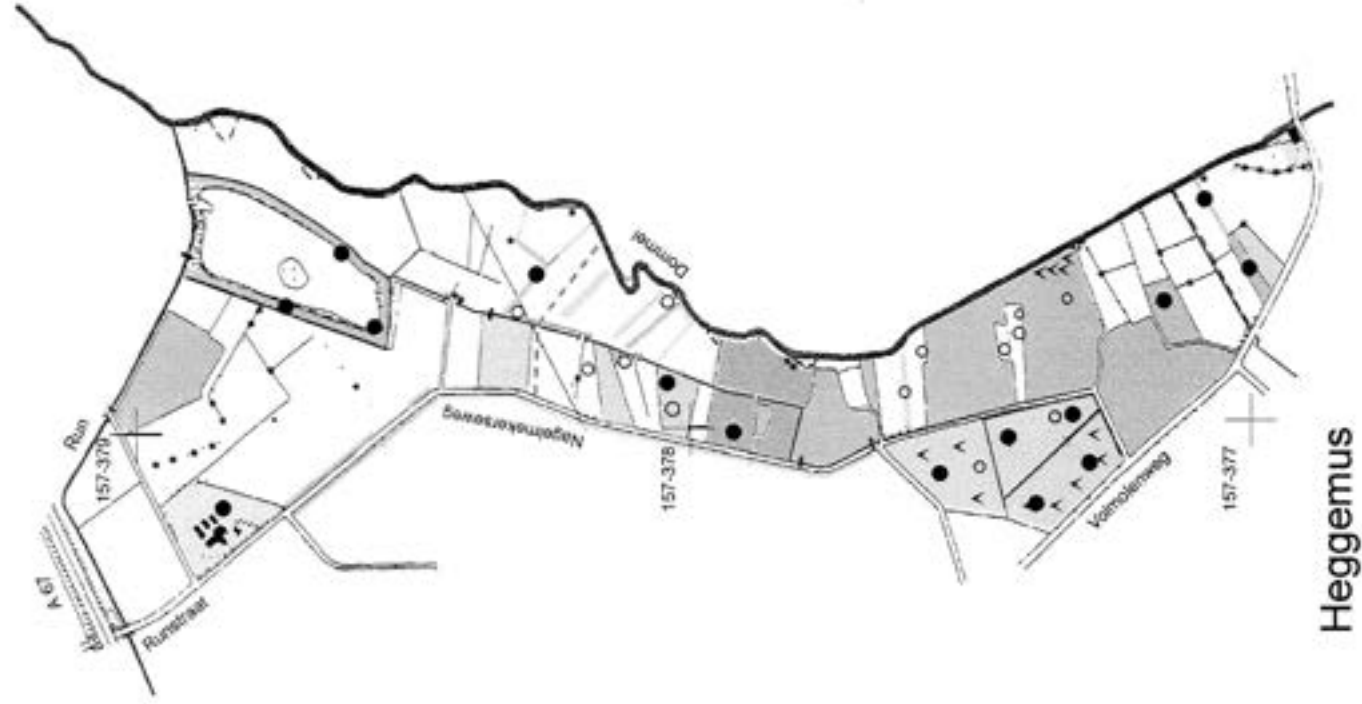

Zwartkop

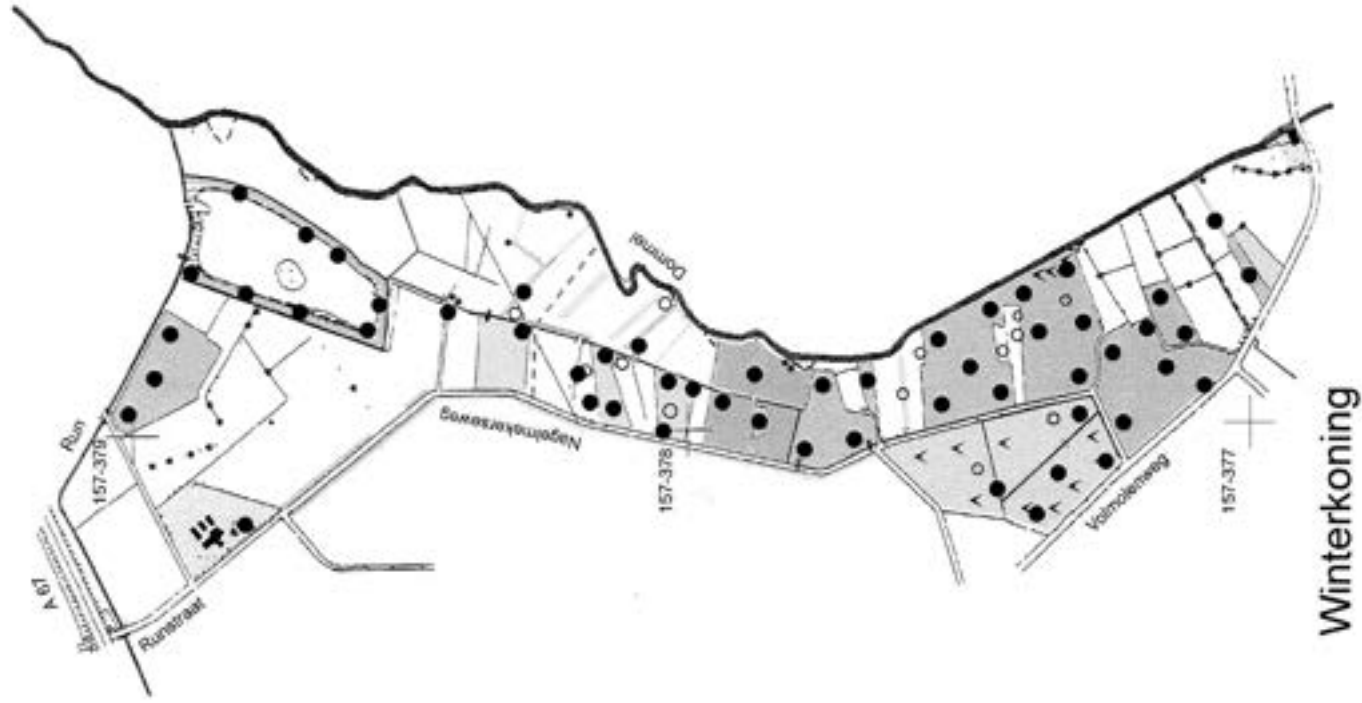

Tuinfluter

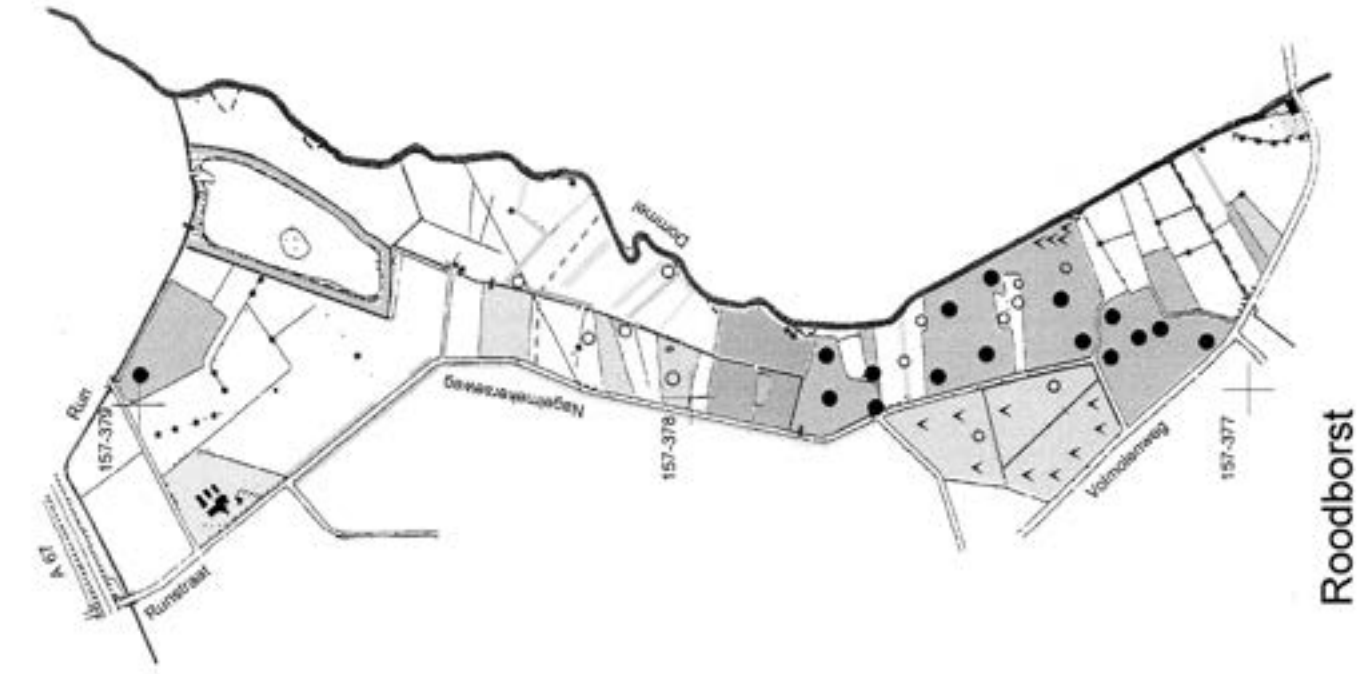

Heggemus

Winterkoning

Roodborst

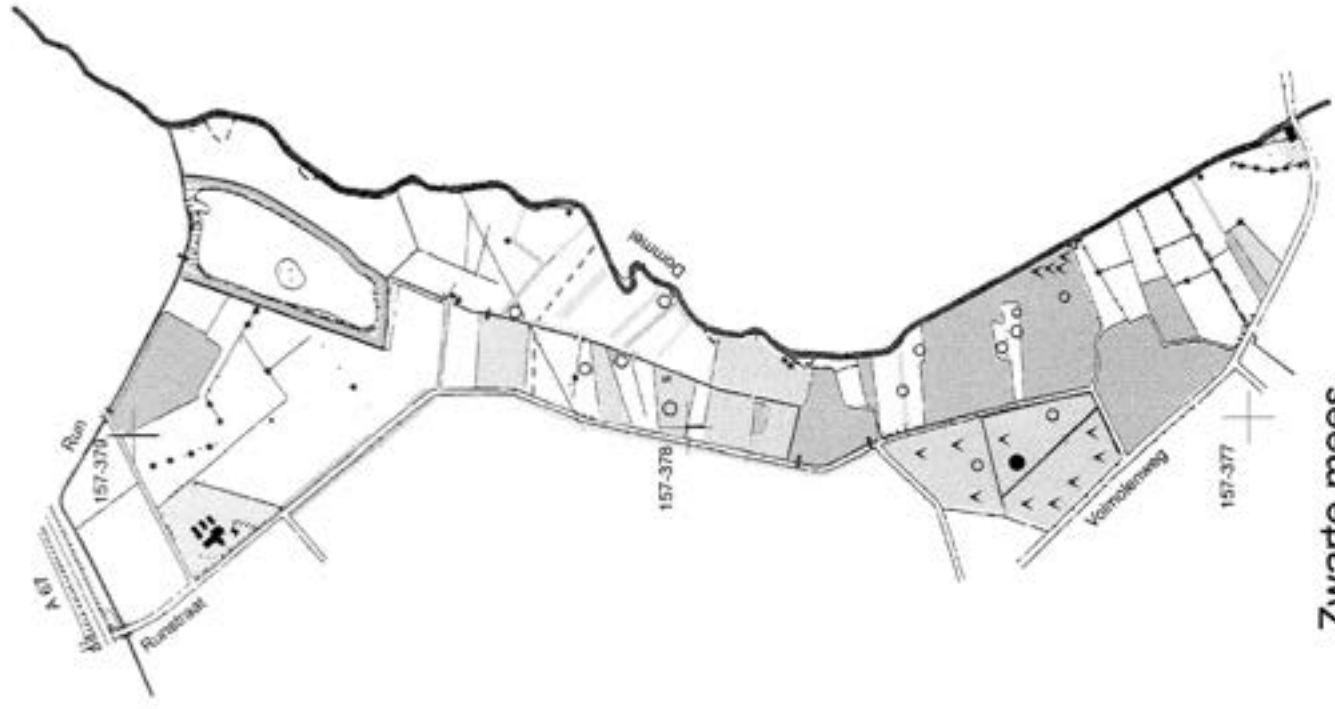

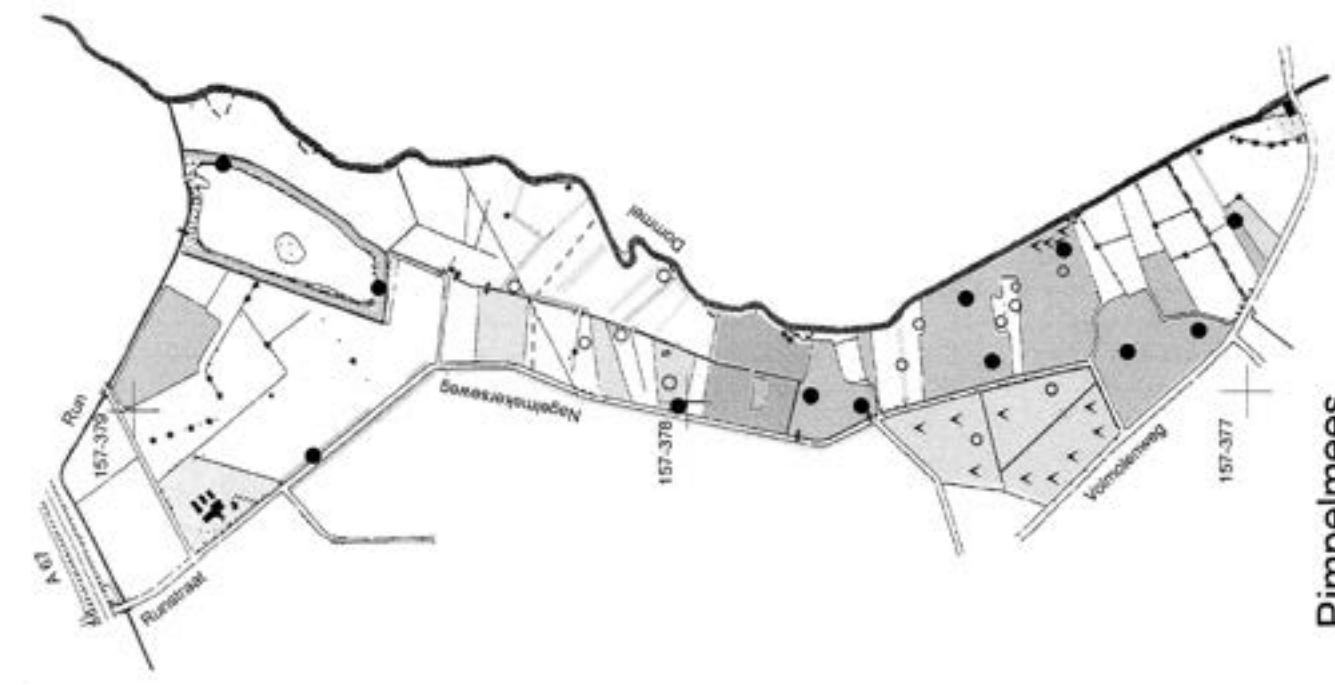
Matkop

Staartmees

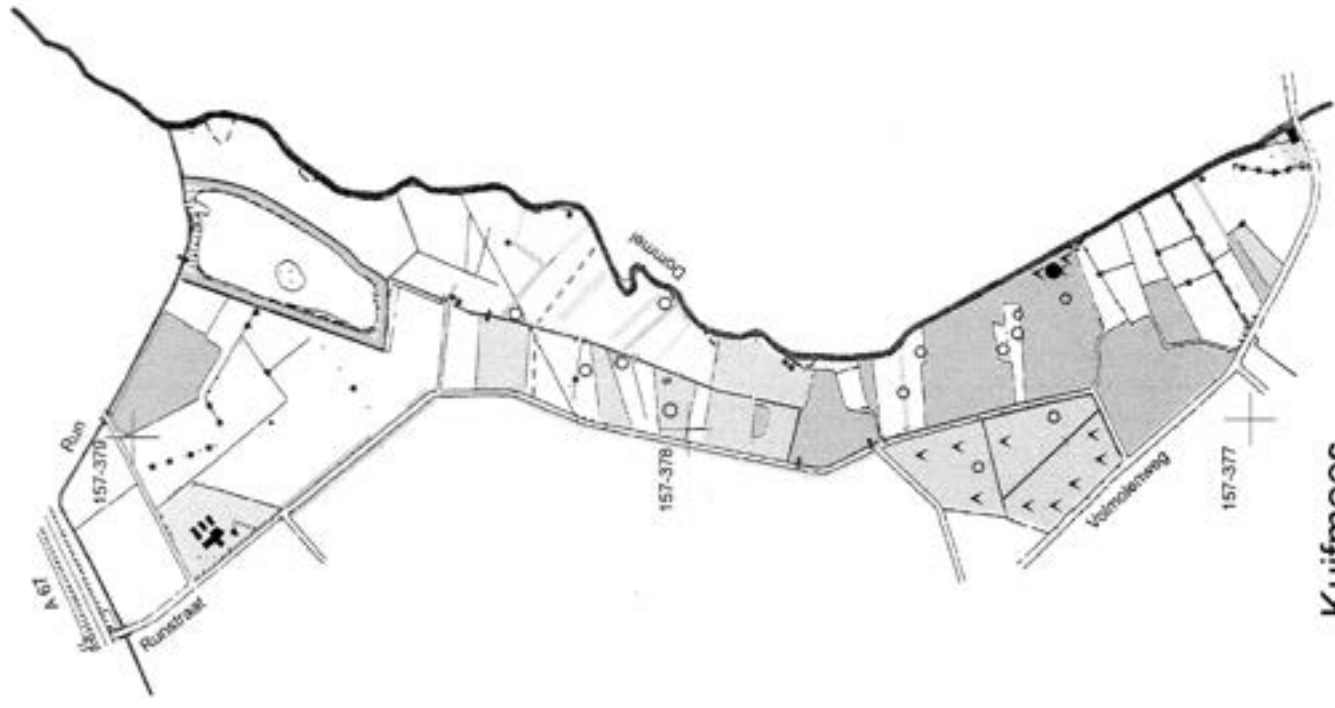
Fitis

Zwarte mees

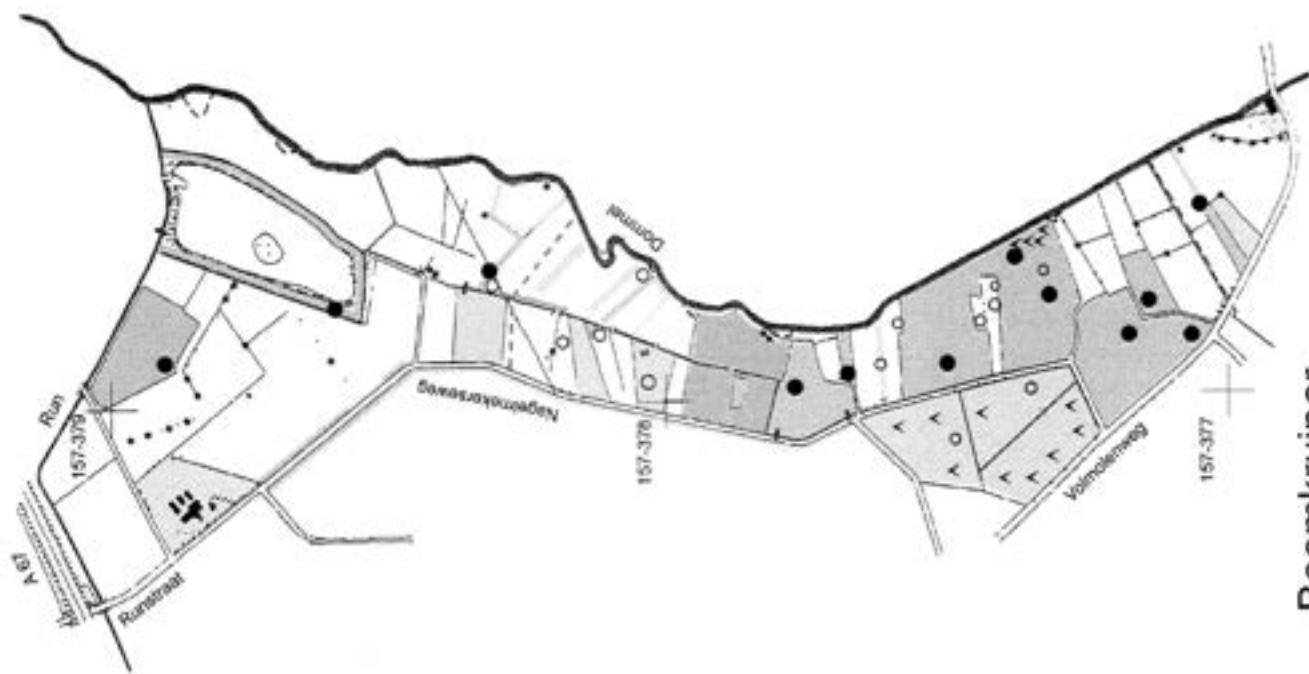
Pimpelmees

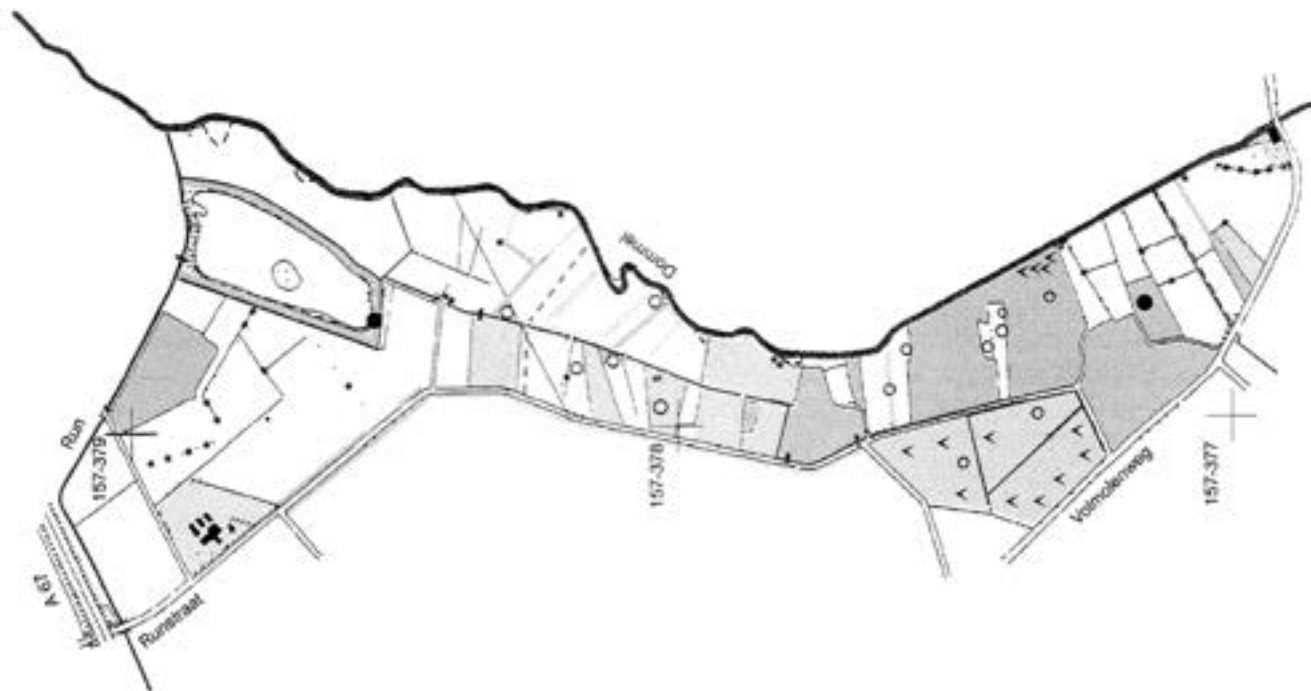
Kuifmees

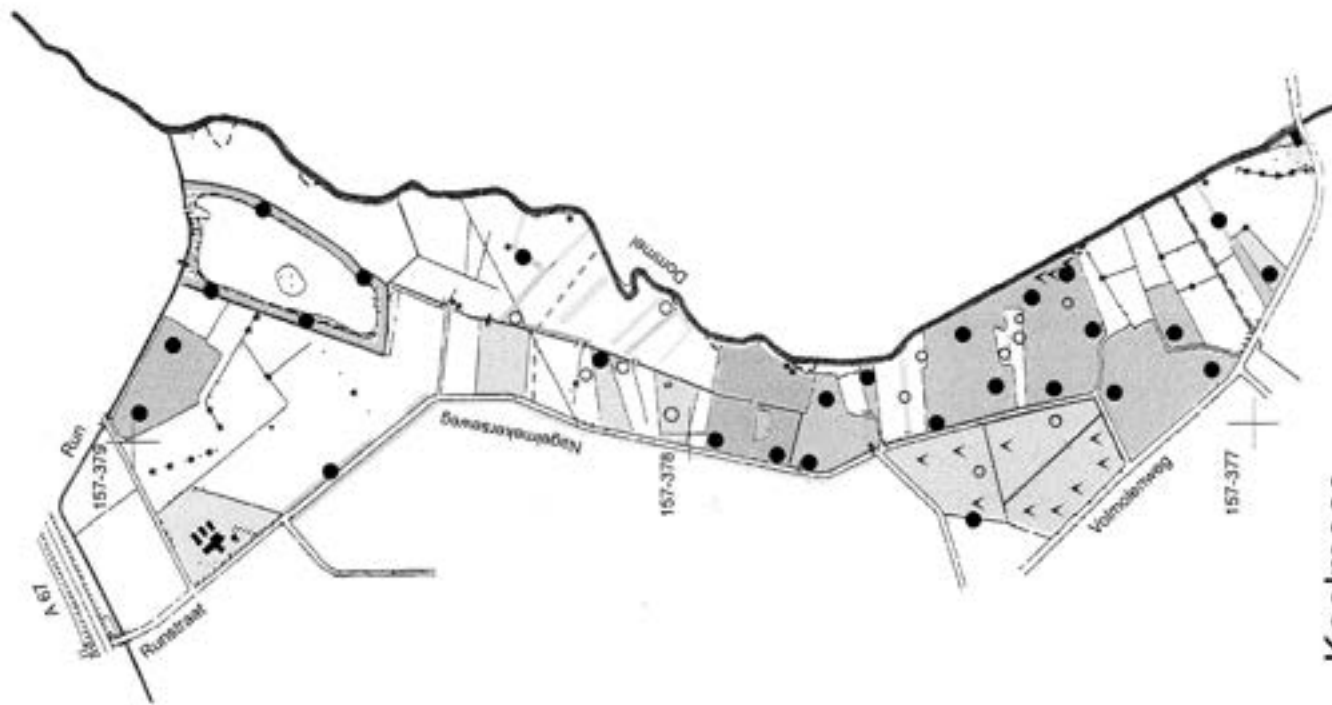
Boomkruiper

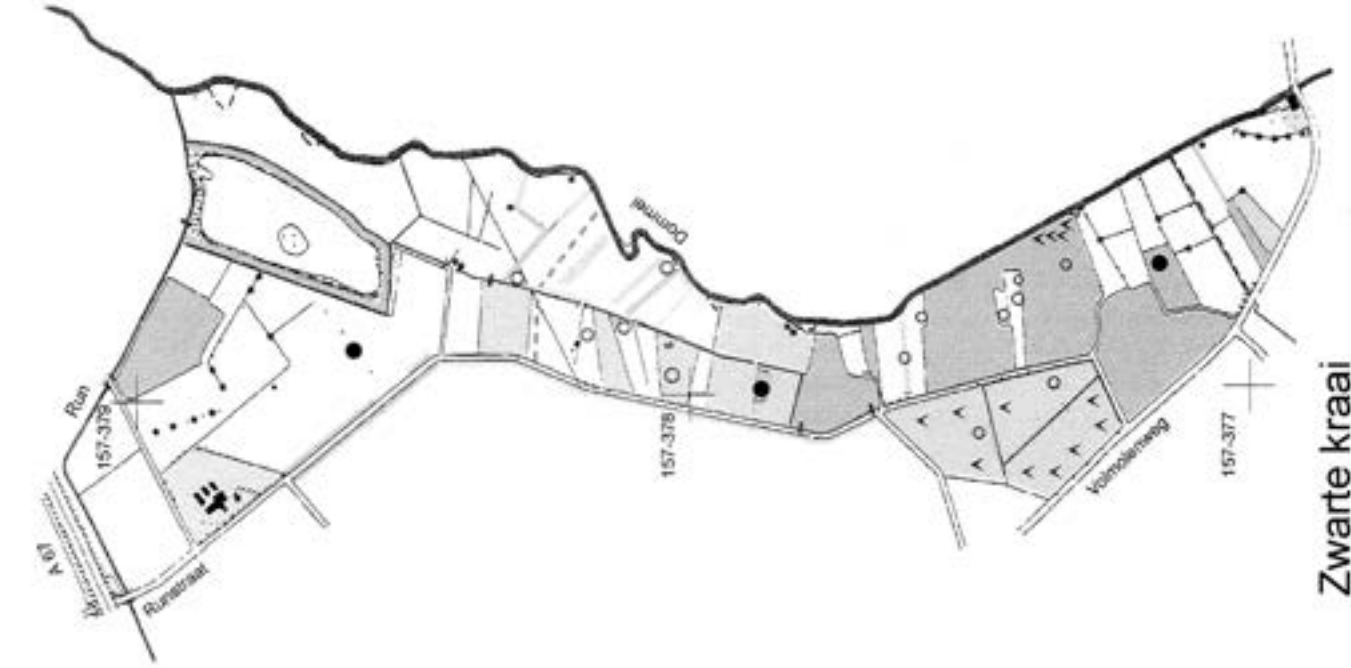

Boomklever

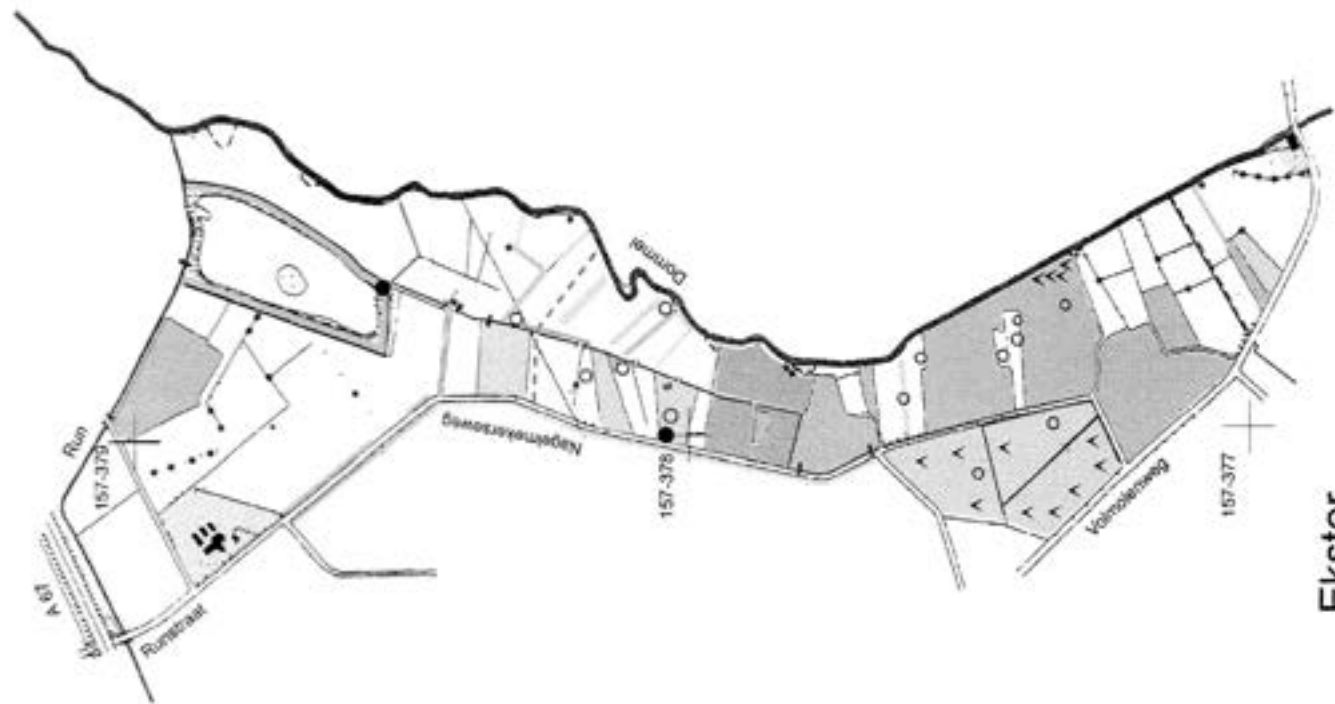

Koolmees

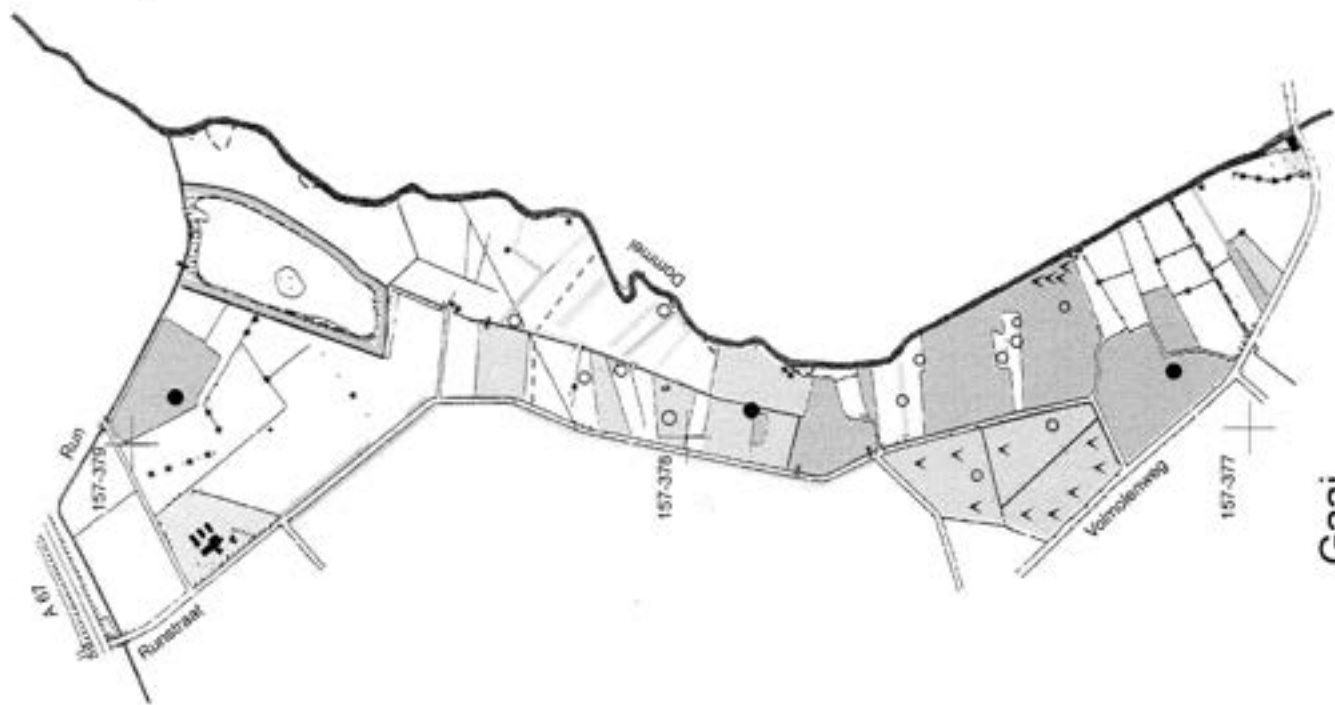

Zwarte kraai

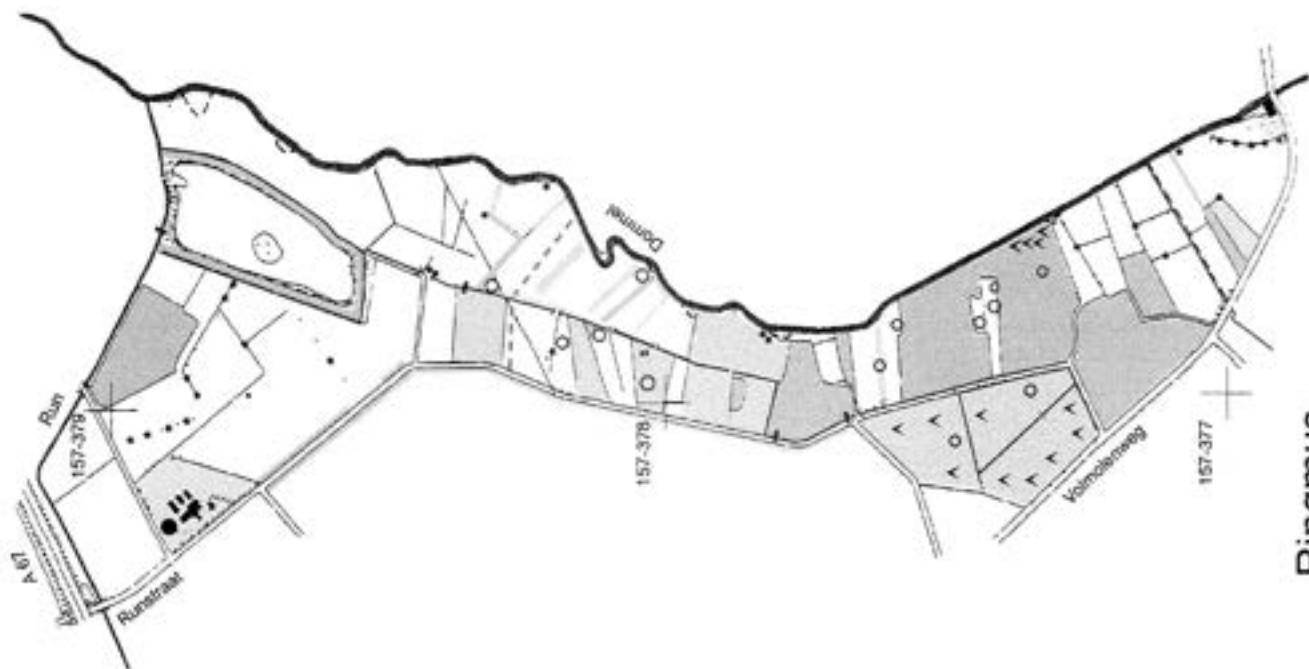
Ekster

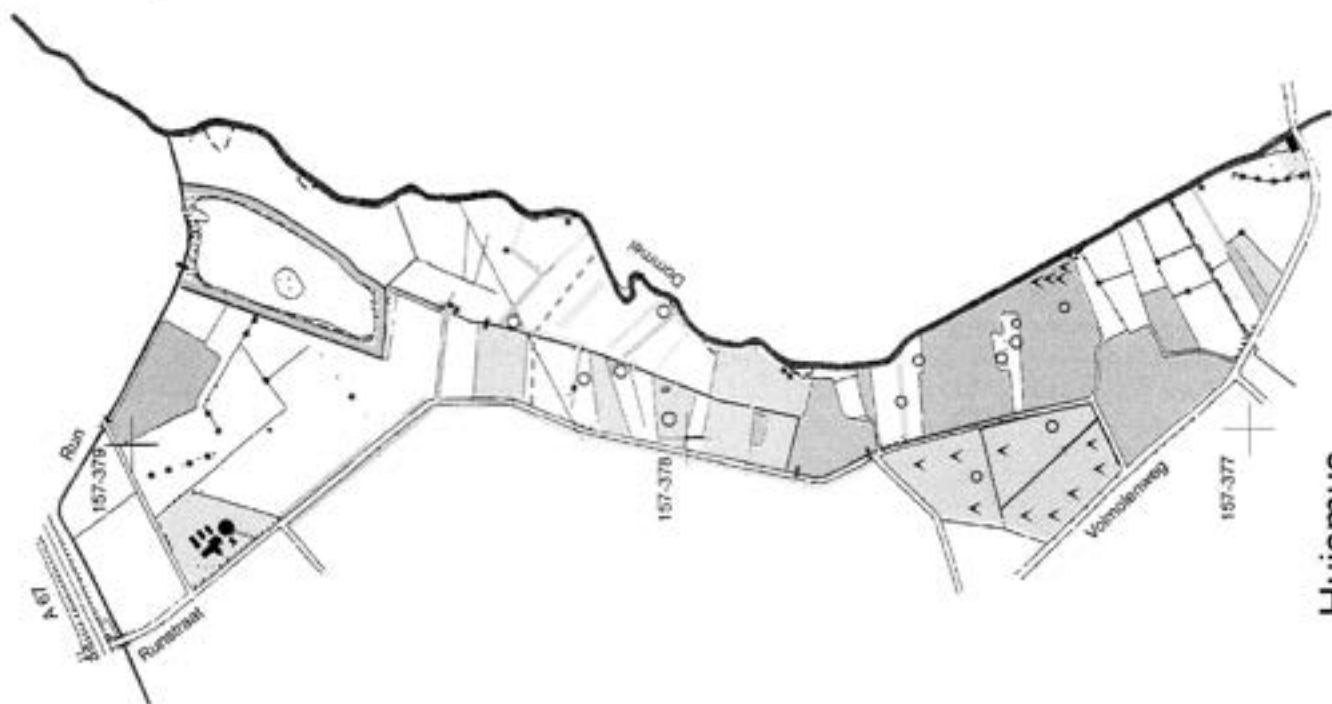
Gaai

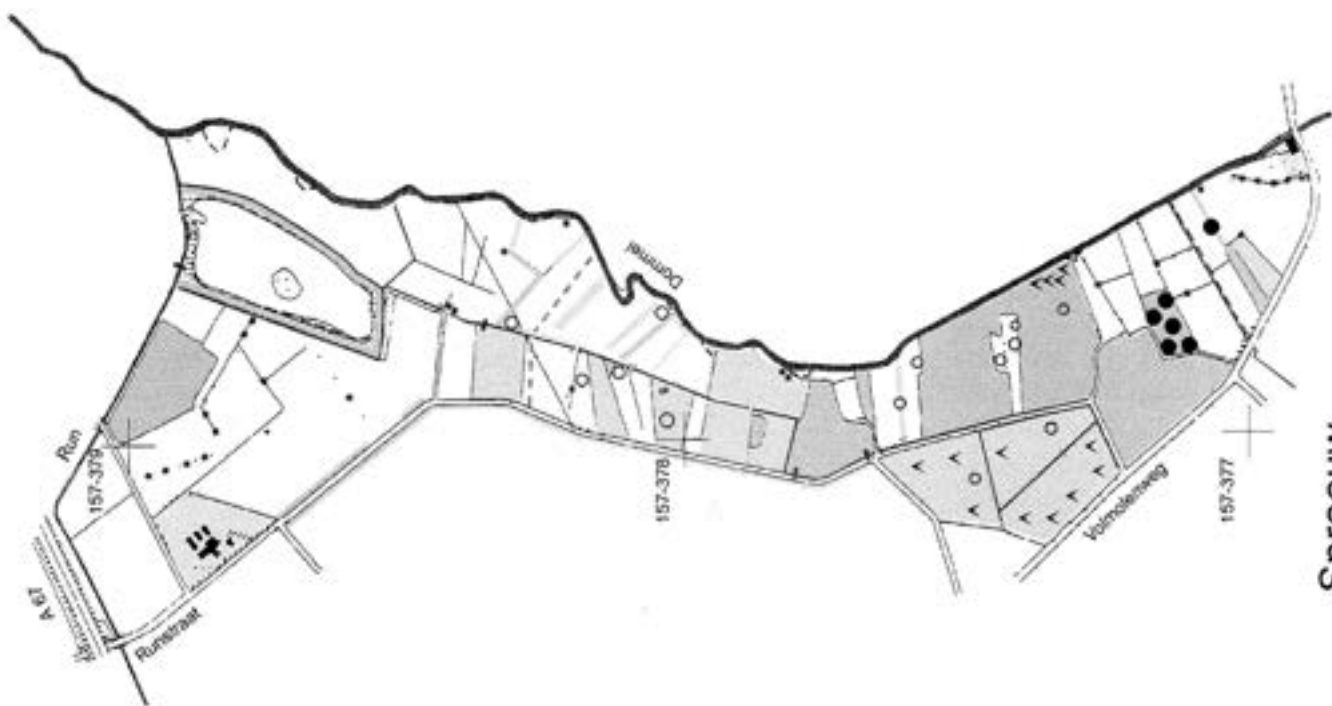
Ringmus

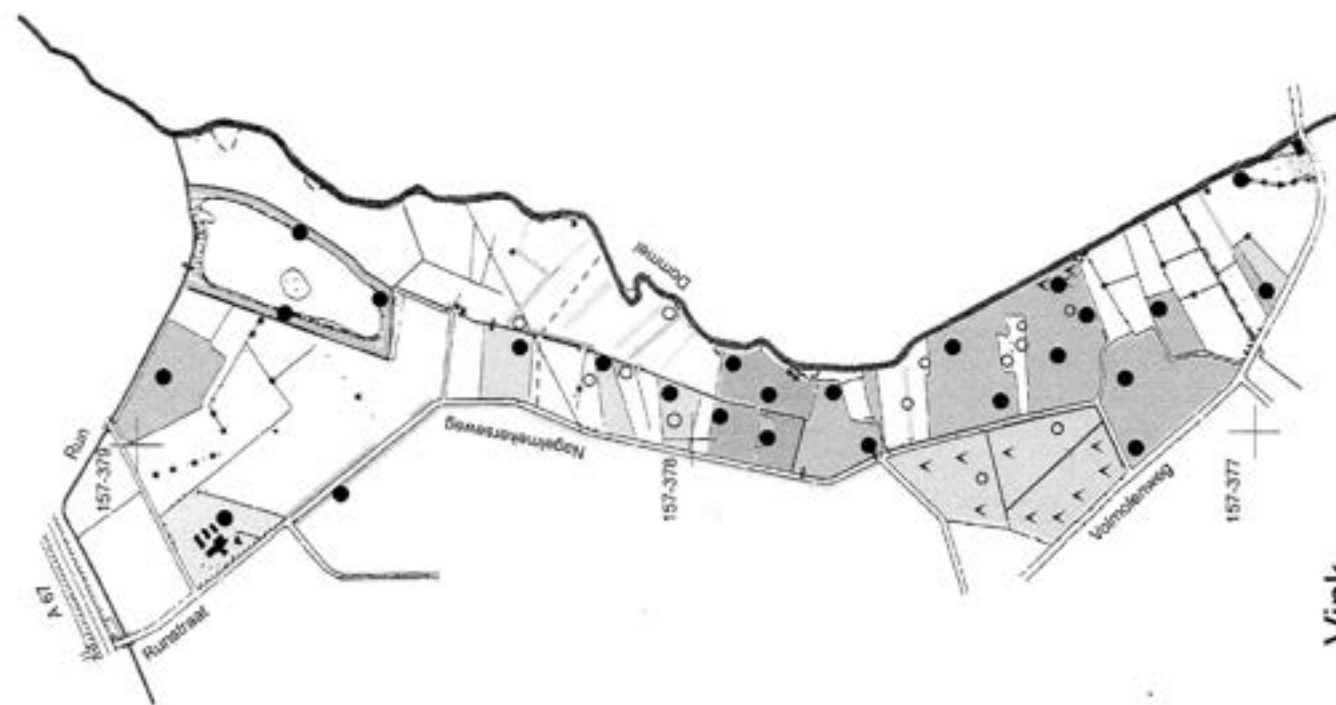

Huismus

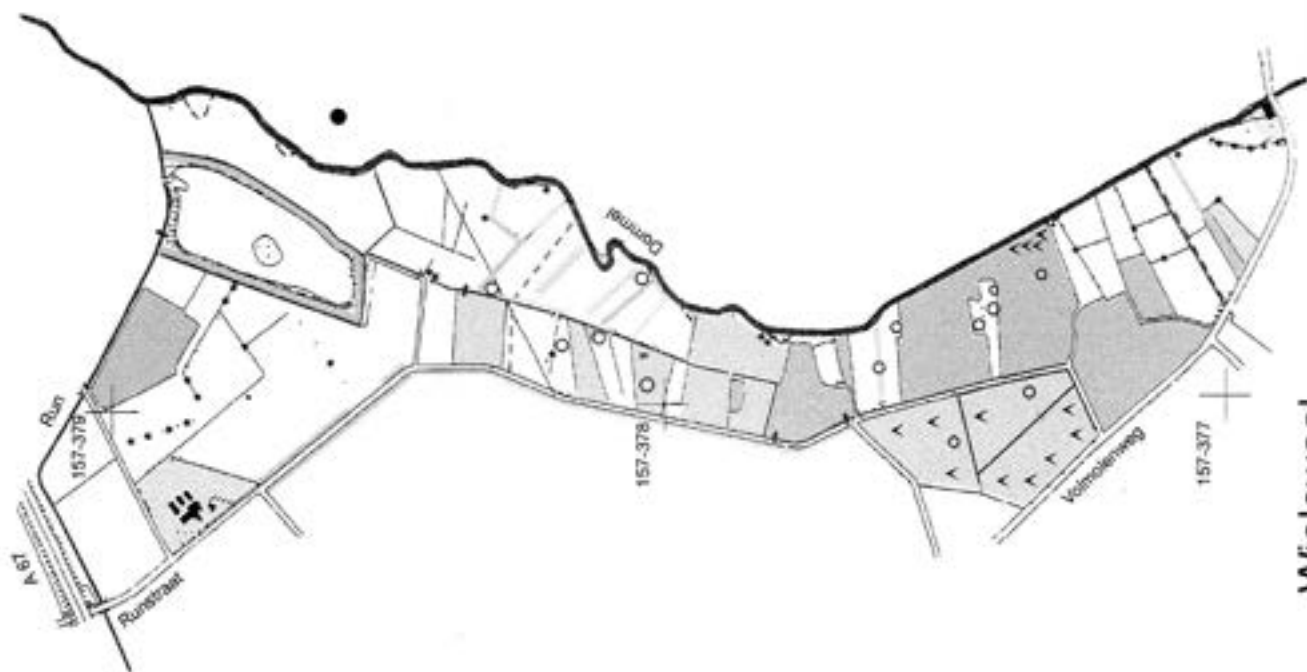
Spreeuw

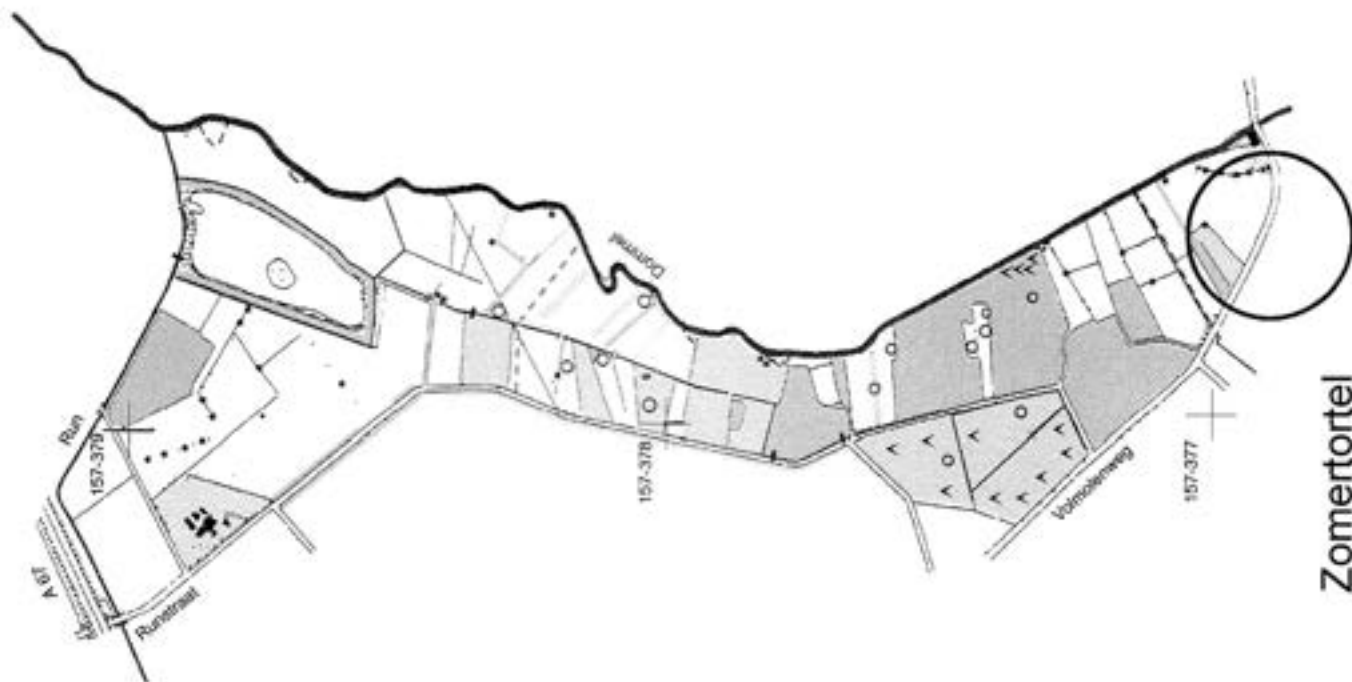

Vink

Wielewaal

Zomertortel

Patrijs

